

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lara Fajfar

**Fenomen nestranskih županov
v Sloveniji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lara Fajfar

Mentorica: doc. dr. Simona Kukovič

**Fenomen nestrankarskih županov
v Sloveniji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

Fenomen nestransarskih županov v Sloveniji

Z vsakimi lokalnimi volitvami v samostojni Sloveniji se število izvoljenih nestransarskih županov vztrajno povečuje – tako jim je bilo na zadnjih županskih volitvah 2014 zaupano vodenje več kot polovice vseh slovenskih občin. Ker je fenomen nestransarskih županov vse prepegosto spregledan, smo se ga v pričujočem magistrskem delu odločili nasloviti. Naše temeljno raziskovalno vprašanje se je glasilo, zakaj se nestransarski kandidati odločijo kandidirati na županskih volitvah brez podpore politične stranke. Odgovor na zastavljeno vprašanje smo iskali s pregledom in z analizo primarnih ter sekundarnih virov, z metaanalizo različnih raziskav, s študijo primera nestransarjev ter z anketnim zbiranjem podatkov, ki smo ga izvedli med aktualnimi slovenskimi nestransarskimi župani, za katere to ni njihov prvi županski mandat. Ugotovili smo, da na pojav, obstoj in uspešnost nestransarjev na županskih volitvah vplivajo številni dejavniki, osnovo pa predstavlja med Slovenci precej prisotno protistransarsko vzdušje, ki se kaže tudi v precejšnem nezaupanju ljudi do političnih strank. Odgovor na raziskovalno vprašanje so naša ključna spoznanja, da se župani za nestransarsko pot odločajo zaradi večje osebne kredibilnosti, večjega zaupanja volivcev, več samostojnosti oz. neodvisnosti pri delovanju ter zaradi želje po delovanju v korist skupnosti. Pomembno vlogo pri odločitvi nestransarjev za tak način kandidiranja ima tudi njihov ne najboljši odnos do političnih strank, ki so jih razočarale in jim ne zaupajo, hkrati pa prav v nestransarskem načinu kandidature vidijo potrditev lastnega zaupanja v pravično politiko.

Ključne besede: nestransarstvo, nestransarski župani, politične stranke, volilno vedenje, lokalne volitve.

The phenomenon of non-partisan mayors in Slovenia

The number of elected non-partisan mayors has been persistently rising with every local elections in independent Slovenia – thus in the last mayoral elections in 2014 they have been thrust to lead more than half of all Slovenian municipalities. Because the phenomenon of non-partisan mayors is often overlooked, we have decided to address it in this master thesis. Our fundamental research question was, why do the non-partisan candidates choose to run for mayoral office without the support of political party. In order to answer the posted question we have overviewed and analysed the primary and secondary sources, metaanalysed different studies, done the case study of independents and carried out a survey amongst current Slovenian non-partisan mayors, who are not in their first mayoral mandate. We have discovered that many factors affect the occurrence, existence and successfulness of non-partisans on mayoral elections, but the basis represents among Slovenians quite present non-partisan atmosphere, which can be seen also in considerable mistrust amongst people towards political parties. As an answer on research question our main findings are, that mayors decide to take the non-partisan path due to increased personal credibility, thrust from the voters and autonomy or independency with their work and also because of their desire to operate in the interest of the community. Also important for the independents in their decision of pursuing this kind of way of candidacy is their not so good attitude towards political parties, which have disappointed them and they do not thrust them, and at the same time the non-partisan way of candidacy represents them the validation of their own thrust in fair politics.

Keywords: non-partisanship, non-partisan mayors, political parties, voting behavior, local elections.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD-----	6
2	METODOLOŠKI NAČRT-----	10
2.1	Relevantnost, cilji in pomen magistrskega dela -----	10
2.2	Raziskovalna vprašanja -----	11
2.3	Uporabljene metode in tehnike -----	14
2.4	Struktura magistrskega dela -----	15
3	TEORETIČNI DEL-----	16
3.1	Fenomen nestranskih kandidatov na lokalni ravni -----	16
3.1.1	Značilnosti -----	17
3.1.2	Različni pogledi in razlage -----	22
3.2	Opredelitev vpliva volilnega sistema na vlaganje nestranskih kandidatur in uspeh nestranskih kandidatov-----	26
3.3	Značilnosti volilnega vedenja -----	30
3.3.1	Modernizacija politik -----	32
3.3.2	Personalizacija politik -----	35
3.4	Osebnostne lastnosti oz. vidiki županov-----	37
3.4.1	Podpora na volitvah in rekrutiranje -----	38
3.4.2	Sposobnost mreženja in vpliv županov na delovanje lokalnih avtoritet -----	40
3.5	Kontekstualni dejavniki-----	41
3.5.1	Nestranskarstvo župana -----	42
3.5.2	Politična karierna pot-----	44
3.5.3	Družinsko in družbeno ozadje-----	45
3.5.4	Kontekstualni dejavniki med slovenskimi župani -----	46
3.6	Izpostavitve problema dejanske nestransksosti kandidata-----	48
4	EMPIRIČNI DEL-----	51
4.1	Nestranskarji na slovenskih županskih volitvah -----	51
4.2	Volilno vedenje slovenskih volivcev na lokalnih volitvah -----	52
4.3	Analiza lastne empirične raziskave -----	56
5	ZAKLJUČEK-----	67

6	LITERATURA-----	70
	PRILOGE-----	76
	Priloga A: Anketni vprašalnik – sumarnik odgovorov-----	76

KAZALO SLIK

SLIKA 3.1: POGLEDI IN RAZLAGE FENOMENA NESTRANKARSTVA -----	26
SLIKA 3.2: VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA NESTRANKARSKO KANDIDATURE -----	29
SLIKA 3.3: TRIBUNAL JAVNOSTI/AVDIENČNA DEMOKRACIJA -----	36
SLIKA 3.4: DIMENZIJE PERSONALIZACIJE POLITIKE -----	36
SLIKA 3.5: OSEBNOSTNI VIDIKI ŽUPANOV -----	38
SLIKA 3.6: PODPORA NA VOLITVAH -----	39
SLIKA 3.7: ANALITIČNI MODEL ZA DOLOČANJE (NE)STRANKARSKOSTI ŽUPANA OD POLITIČNIH STRANK -----	43
SLIKA 3.8: ŽUPANOVA POLITIČNA KARIERNA POT -----	44
SLIKA 3.9: POVPREČNI SLOVENSKE ŽUPANE V OKVIRU KONTEKSTUALNIH DEJAVNIKOV -----	47
SLIKA 3.10: KATEGORIZACIJA NESTRANKARJEV PO ENACHEJU -----	49
SLIKA 4.1: ŠTEVILO (NE)STRANKARSKIH KANDIDATOV ZA ŽUPANE IN IZVOLJENIH ŽUPANOV NA SLOVENSKEH LOKALNIH VOLITVAH 1998–2014 -----	52

KAZALO TABEL

TABELA 3.1: RAZLOGI ZA OBSTOJ NESTRANKARSTVA NA LOKALNI RAVNI -----	17
TABELA 3.2: ŠTIRI RAZLIČNE POZICIJE O VZPONU NESTRANKARJEV -----	25
TABELA 3.3: POZICIJE ŽUPANA IN OMREŽJA -----	41
TABELA 4.1: STATISTIČNI PODATKI VOLITEV ŽUPANA 1998–2014 -----	51
TABELA 4.2: VOLILNA UDELEŽBA LOKALNIH VOLITEV 1994–2014 -----	53
TABELA 4.3: ZAUPANJE V POLITIČNE STRANKE IN LOKALNE JAVNE AVTORITETE -----	55
TABELA 4.4: ZAUPANJE SLOVENCEV V NEKATERE SKUPINE LJUDI -----	56
TABELA 4.5: MOTIVI ZA NESTRANKARSKI NAČIN KANDIDIRANJA -----	59
TABELA 4.6: OVIRE NA NESTRANKARSKI POTI -----	63

KAZALO GRAFOV

GRAF 4.1: ZAUPANJE SLOVENCEV V POLITIČNE STRANKE -----	55
GRAF 4.2: OBSTOJ RAZLIKE MED TERMINOMA 'NEODVISNI' IN 'NE)STRANKARSKI' -----	58
GRAF 4.3: VZROKI ZA NARAŠČANJE USPEŠNOSTI NESTRANKARJEV NA ŽUPANSKIH VOLITVAH -----	61
GRAF 4.4: SODELOVANJE POLITIČNIH STRANK NA LOKALNI RAVNI V PRIHODNJE -----	62
GRAF 4.5: NAKLONJENOST ZAKONODAJNE UREDITVE LOKALNIH VOLITEV NESTRANKARSKIM KANDIDATURAM -----	64
GRAF 4.6: ODLOČITEV ZA NESTRANKARSKO POT V PRIMERU PONOVNE ŽUPANSKE KANDIDATURE -----	65

1 Uvod

Led se tali! V preteklih nekaj letih je razprava o klimatskih spremembah prevzela dokaj znan potek: okoljevarstveniki opozarjajo na prihajajočo katastrofo in omejen čas možnosti zaustavitve procesa; korporacije in njihovi politični podporniki odgovarjajo, da ekonomske realnosti ne dopuščajo nikakršnih občutnih sprememb; potem pa se občasno nek raziskovalni novinar ali publicitete lačen politik odpravi na Arktični krog, pokaže proti ledeniku in vzklikne, da se led že tali. Nekaj podobnega se dogaja na področju strankarskih politik: opazovalci so že davno napovedali bližajoči se propad političnih strank ter njihovo nesmiselnost ob izginjanju razrednih struktur in prevladi neopredeljivega volivca. Drugim se to zdi povsem nerealistično rekoč, da bi bila demokracija brez političnih strank, ki združujejo družbene interese in predstavljajo alternativne politične programe, nedelujoča, celo nepredstavljiva. Na vsake toliko časa pa doživimo šok – namig o prihajajočem dogajanju. Led se (s)tali. In to vsakič, ko volivci izvolijo nekoga, ki zaobide strankarsko linijo v prid lastne nestranske platforme – kar se dogaja vse pogosteje (Berry 2008).

Klasično pojmovanje demokracije, predvsem kot neposredne in stalne udeležbe, je od nastanka velikih suverenih držav konec 16. stoletja označeno kot brezupno nepraktično, aktualno politično predstavništvo pa je gotovo najbližje dosegu vladavine ljudstva (Brezovšek 2002, 51–52). Do izvora in vzpona predstavniških politik je prišlo na prelomu 19. stoletja v nastajajočih demokracijah v Evropi in Severni Ameriki, z začetkom v tekmovalnih volitvah in ustanavljanju političnih strank (Tormey 2015, 83). Z razširitvijo volilne pravice, vzponom množičnih strank in političnih programov je ob koncu 19. stoletja (liberalni) parlamentarizem¹ zamenjala strankarska vlada oz. demokracija². Prav izginjanju razlik med eno in drugo obliko po letu 1970 se pripisuje ponovno 'krizo' političnega predstavništva, ki se kaže v vse manjši identifikaciji volivcev z obstoječimi političnimi strankami, v spreminjajočih se volilnih rezultatih, v preusmeritvi volilne strategije s programov na oblikovanje neopredeljene predstave oz. imidža vidno izpostavljene osebnosti voditeljev (Brezovšek 2002, 64–65).

¹ Imenovan tudi 'zlata doba predstavništva brez večje vloge političnih strank' (Brezovšek 2002, 64).

² Državljeni volijo nekoga s strankarskimi barvami (ne več na podlagi osebnega poznanstva); politične stranke so vzpostavljene zaradi mobilizacije razširjenega volilnega telesa; predstavniki so delegati stranke (ne glasujejo v skladu z lastno vestjo oz. presojo); stranke obvladujejo volilno sceno (Brezovšek 2002, 64–65).

Predstavniška demokracija je tradicionalno obravnavana kot bistven del nacionalne in lokalne demokracije, kjer se tako nacionalni kot lokalni oblasti legitimnost za odločanje podeljuje prek volitev (Brezovšek in Kukovič 2012, 23). Lokalne volitve so po političnem pomenu popolnoma primerljive z državnimi, kajti lokalna samouprava je ključnega pomena za življenje ljudi, prav lokalne volitve pa predstavljajo najpomembnejši vpliv prebivalcev lokalne skupnosti na delovanje lokalne samouprave in so kot take bistvena prvina lokalne demokracije (Haček 1999, 218). Na lokalnih volitvah je večji del pozornosti namenjen volitvam županov, saj gre za volitve individualnega organa (Brezovšek in Haček 2004, 54), ki je kot tak tudi najbolj prepoznaven med občani (Haček in Kukovič 2012, 675). V zadnjih desetletjih so postale neposredne županske volitve izjemno pomembna lastnost številnih lokalnih predstavništev širom Evrope (Kukovič in drugi 2015, 693), ob tem pa se je kljub splošnemu priznavanju političnih strank kot glavnih akterjev modernih liberalnih demokracij pojavilo kar nekaj pomenljivih nestranskih akterjev (Enache 2011, 51).

V Republiki Sloveniji ima župan občine osrednjo vlogo v sistemu lokalne samouprave, njegova funkcija pa je hkrati eksekutivna in koordinativna (Haček in Kukovič 2012, 674–675). Pravico voliti in biti voljen za župana ima vsak državljan, ki je na dan glasovanja dopolnil najmanj 18 let in mu ni odvzeta poslovna sposobnost (Zakon o lokalnih volitvah, 103. člen). Kandidate predlagajo politične stranke v občini ali volivci v volilni enoti, in sicer lahko nestransko kandiduro predlaga skupina volivcev na način, da kot ime predlagatelja navede ime in priimek enega volivca iz skupine z dodatkom 'in skupina volivcev'; ime predlagatelja se šteje tudi za ime liste, če volivci niso določili drugega imena (Zakon o lokalnih volitvah, 73. člen). Za župana je izvoljen kandidat, ki je na volitvah dobil večino veljavnih glasov. Če nihče ni prejel večine glasov, sledi najkasneje 21 dni po prvem krogu drugi krog volitev, in sicer med kandidatoma z največ glasovi volivcev³, ki sta na glasovnici navedena po vrstnem redu glede na število dobljenih glasov v prvem krogu volitev⁴ (Zakon o lokalnih volitvah, 107. člen).

Medtem ko imajo vse od osamosvojitve Slovenije na parlamentarnih volitvah prevladujočo vlogo politične stranke, ki so edine zmožne prevzeti nase finančno in logistično breme (nujno potrebnih) volilnih kampanj (Krašovec 2000, 126) ter favorizirane s strani volilnega sistema, je

³ »Če je več kandidatov dobilo enako najvišje število glasov ali če je dvoje ali več kandidatov dobilo enako drugo najvišje število glasov, se izbira kandidatov za drugi krog volitev določi z žrebom« (Zakon o lokalnih volitvah, 107. člen).

⁴ »Če je število dobljenih glasov enako, se vrstni red določi z žrebom« (Zakon o lokalnih volitvah, 107. člen).

na lokalni ravni oblasti situacija precej drugačna (Haček in Kukovič 2011, 381). Poleg nestranskih kandidatov bolj naklonjenega volilnega sistema na lokalnih volitvah strankarska pripadnost v veliki meri izgubi na pomenu iz različnih razlogov: volivci praviloma volijo kandidate, ki izvirajo iz okolja, kjer živijo tudi sami; pomembna so predvsem vprašanja lokalnega pomena, ki so v manjši meri odvisna od političnih stališč in pogledov; politične stranke so na lokalni ravni različno dobro organizirane, predvsem v primerjavi z njihovo organizacijsko strukturo na nacionalni ravni (Haček 2007, 34).

Erozija strankarske lojalnosti predstavlja eno izmed bolj očitnih značilnosti političnega razvoja zadnjih let, kar se kaže npr. v vse manjši identifikaciji državljanov s katero izmed večjih političnih strank ali pa v vse številčnejših volivcih, ki se o svoji volilni izbiri odločijo šele na dan volitev. Sposobnost političnih strank služiti kot predstavniške institucije v demokratičnih politikah je, gledano v celoti, težko oporečna; a vendarle je slabljenje strankarskih vezi in podpore realnost sodobnih postkomunističnih politik⁵ (Enache 2011, 73).

Na lokalni ravni se vzpostavljajo alternative tradicionalnim metodam predstavnštva, primer česar so posamezniki, ki postajajo pomembnejši v primerjavi s strankami kot organizacija mi interesne artikulacije in povezovanja preferenc, prav tako neposredno izvoljeni predstavniki (Brezovšek in Kukovič 2012, 23). V strukturah lokalnih oblasti je opazen močan porast števila nestranskih predstavnikov, kar posledično pomeni konceptualno soočenje dveh navadno nekompatibilnih sistemov. Prvi nacionalne interese postavlja v različne ideološke koncepte, kar je temeljna značilnost političnih strank, drugi pa je ideološko neobremenjen in usmerjen v izrazito racionalno-funkcionalno reševanje problemov oz. situacij (Prebilič in Haček 2012, 8).

V Sloveniji so se nestranskih župani konsolidirali kot najpomembnejša politična sila na lokalni ravni oblasti, saj jim podpora stabilno narašča vse od reforme sistema lokalne samouprave leta 1994 (Haček in Kukovič 2011, 386). Podoben trend je moč zaznati pri reelekciji, kjer delež ponovno izvoljenih nestranskih županov vztrajno narašča, hkrati pa upada delež kandidatur s podporo političnih strank (Kukovič in drugi 2015, 701). Ob dejstvih, da sta tako pravni kot dejanski položaj slovenskega župana⁶ vse bližje najčistejši obliki

⁵ A kljub upadanju članstva, odpovedim ideologij in izginjanju prej gotovih identitet, strankarstva ni konec, saj mu obstoj zagotavlja prav predstavniška demokracija – na strankah temelječa oblika vladavine (Tormey 2015).

⁶ Zahvaljujoč neposredni izvolitvi je njegov mandat neodvisen od občinskega sveta; tudi po zakonu dejansko ni odgovoren za izvajanje svojih nalog nobenemu izmed organov občine, pri čemer ga ne morejo odpoklicati niti volivci (Kukovič in Brezovšek 2015, 76). Institut odpoklica župana je sicer bil predlagan že večkrat, a je bil vedno

županskega sistema lokalne samouprave, v katerem je moč odločanja skoncentrirana predvsem v izvršilnem organu (Kukovič in Brezovšek 2015, 76), da javnomnenjske ankete največ vpliva v občini pripisujejo ravno županu in da se število političnih strank v Sloveniji iz leta v leto povečuje,⁷ se zdi še toliko bolj presenetljivo, da politične stranke volitvam županov ne dajejo (še) večje teže (Brezovšek in Haček 2004, 54).

znova tudi zavrnjen – zadnji poskus se je ob koncu januarja 2017 končal s premalo glasov podpore poslancev (Bucik Ozebek 2017).

⁷ V začetku leta 2016 jih je bilo registriranih 84, od tega jih je bilo kar 27 ustanovljenih in registriranih v zadnjih šestih letih (Ministrstvo za notranje zadeve 2016).

2 Metodološki načrt

2.1 Relevantnost, cilji in pomen magistrskega dela

Tako v Sloveniji kot po vsej Evropi se zastavljajo vprašanja: ali je v globalnem svetu lokalna politika še pomembna; ali so ljudje postali manj zainteresirani za kolektivne probleme in bolj samozadostni; ali so politične stranke s svojim načinom organizacije in delovanja še pomembne za razvoj lokalne demokracije; ali se je interes ljudi za politiko spremenil ali upada ipd. (Vlaj 2006, 89). V moderni družbi postaja vse bolj pomemben del volitev faza kandidiranja (Zagorc in Toplak 2006, 91), ki prevlado političnih strank vse bolj izpostavlja resnim premislekom, zlasti na lokalni ravni, kjer je volilna izbira državljanov bolj pod vplivom vsakdanjih zadev. Fenomen nestranskih kandidatur izziva splošno priznane koncepte raziskovanja političnih strank in še posebej poraja vprašanja glede organizacijskih prednosti strank in dvome o prevladujoči vlogi strankarskih struktur kot predstavniških medijev (Enache 2011, 53–54).

Slovenija, mlada demokracija, izkazuje vse lastnosti močne lokalne demokracije, kjer neodvisen županski sistem deluje znotraj nestranskih političnih postavitev (Kukovič in drugi 2015, 693). Uspešnost nestranskih kandidatov, ki jo izkazujejo rezultati slovenskih lokalnih volitev, gre v prvi vrsti razumeti kot posledico uporabe dvokrožnega absolutnega večinskega volilnega sistema. Ta je v uporabi na županskih volitvah in skupaj s številnimi drugimi dejavniki dela lokalne volitve primernejše za uresničevanje pasivne volilne pravice⁸ nestranskih kandidatov (Brezovšek in drugi 2008, 171).

Na tem mestu velja izpostaviti in pojasniti dosledno uporabo **termina** *nestranski*, ki izhaja iz pomembnega razlikovanja med izrazoma *nestranski* in *neodvisni* kandidat. Čeprav se prvi termin pogosto nadomešča z drugim, je uporaba slednjega (v slovenskem prostoru) neustrezna, saj je najpomembnejša razlika med strankarskimi in nestranskimi kandidati v načinu kandidiranja in ne v njihovi politični (ne)odvisnosti. Hkrati pa se predvideva, da so vsi nestranski kandidati neodvisni – kar pa ne drži (Haček in Kukovič 2011, 376).

V pričujočem magistrskem delu smo torej kot nestranske kandidate oz. župane smatrali tiste, ki so na lokalnih volitvah kandidirali ob podpori skupine volivcev oz. (neodvisne) liste, ki ni

⁸ Pravica biti voljen.

tudi registrirana kot politična stranka.⁹ Zaradi pravilnosti prevoda in posledično pomena ter bistva razmišljanja različnih avtorjev smo ponekod (izjemoma) uporabili tudi termin *neodvisni*. Uporabljali smo ga izključno v primerih prevoda nekaterih besedil tujih avtorjev, v katerih je uporabljen angleški izraz '*independent*', ki se z ozirom na obdajajoči kontekst tudi dejansko nanaša na neodvisne kandidate.¹⁰ Ob tem izpostavimo še, da se v tujih (angleških) besedilih velikokrat pojavlja preprostejši izraz oz. okrajšava besedne zveze nestranski oz. neodvisni politik. Gre za termin '*independents*', ki smo ga razumeli in prevedli v slovenščino kot *nestranski* ter ga v magistrskem delu tudi uporabljali.

Cilj magistrskega dela je bil odgovoriti na štiri ključna vprašanja:

1. *KAJ* se dogaja z (ne)stranskim v Sloveniji na lokalni ravni oblasti, natančneje na županskih volitvah, in kaj pomeni vse večja prisotnost fenomena nestranskih županov za prihodnost političnih strank na lokalni ravni – jim bo sploh še mesto?
2. *KDO* lahko kandidira kot nestranski kandidat?
3. *ČEMU* gre pripisati pojav, vztrajanje in vse večjo prisotnost fenomena nestranskih županov?
4. *ZAKAJ* se kandidati za župana odločijo kandidirati kot nestranski in zakaj volivci po mnenju županov namenjajo večjo podporo nestranskim kot stranskim kandidatom (čeprav kot nestranski lahko kandidirajo tudi člani političnih strank)?

Pomen tega magistrskega dela gre torej iskati v naslovitvi fenomena nestranskih, ki je v Sloveniji z vsakimi lokalnimi volitvami bolj prisoten in očiten (število nestranskih županov se namreč vztrajno povečuje), pa kljub temu (pre)pogosto spregledan.

2.2 Raziskovalna vprašanja

V demokratičnih ureditvah so politične stranke, gledano z normativnega stališča, v vlogi interpretov družbenih interesov (Holtmann 2008, 16). Prevlada strank pa je vse bolj izpostavljena resnim premislekom, predvsem na lokalni ravni, kjer je volilna izbira državljano v bolj pod vplivom vsakdanjih zadev in ne posameznih političnih programov. Zavračanje

⁹ Pri tem nam je bil v pomoč Register političnih strank.

¹⁰ Različni avtorji namreč različno ozko oz. široko razumejo in uporabljajo termin '*independent*' – npr. Boogers in Voerman (2010, 84) z njim mislita na različne organizacije, ki jim je skupno le nezaveznost z nacionalnimi političnimi strankami; Enache (2011) z njim zajame tudi nekdanje (izneverjene) člane strank; Berry (2008) pa gre še dlje in s terminom zajame vse politike, ki se razlikujejo od tipičnih (poznanih) političnih strank.

strankarskih politik s strani ljudstva je odprlo prostor na volilnem trgu nestranskih političnim podjetnikom, katerih možnosti vstopa na področje lokalnih politik niso odvisne od strankarske pripadnosti, temveč od njihove lastne sposobnosti, da se predstavijo kot možne alternative tradicionalnim strankam s poudarjanjem lokalnih zadev in njihove distinkcije od strankarskih elit (Enache 2011, 51–54).

Holtmann (2008, 172) za analiziranje neodvisnih oz. nestranskih lokalnih list predlaga dve različni dimenziji in k vsaki pristavi pripadajoče raziskovalno vprašanje. Prva je sistematična dimenzija, pri kateri gre za klasifikacijo makropolitčnih funkcij političnih strank in njihovo primerjavo s povsem lokalno usmerjenimi funkcijami neodvisnih list. Ob tem se zastavlja vprašanje, *ali res obstaja jasno deljenje funkcij, da se kompleksne krmilne funkcije hranijo za stranke kot multi-policy igralce, lokalne zadeve pa se prepušča neodvisnim lokalnim listam.* Druga dimenzija je dimenzija igralca, pri kateri gre za ugotavljanje značilnosti strateškega vedenja in političnega 'kompasa' predstavnikov neodvisnih lokalnih list. Spremlja jo vprašanje, *ali smo po vsej Evropi priča pojavu nove generacije, nastajajoče iz neodvisnih list in usmerjene predvsem na en problem.*

Občine kot temeljne enote lokalne samouprave v Sloveniji predstavljajo državljanom najbližjo raven politične oblasti (Haček in Kukovič 2012, 679) in hkrati edino raven lokalne samouprave, kajti slovenska samouprava ni (kot v večini drugih evropskih držav) organizirana v več ravneh (Kukovič 2015, 12). Sistem lokalne samouprave določa vsem slovenskim občinam enake naloge, obveznosti in zadolžitve – med občinami torej ni funkcionalnega ali organizacijskega razločevanja, enake pristojnosti (ne glede na velikost občine) pa pritečejo tudi vsem županom (Kukovič 2015, 12). Župan je na čelu vsake občine in jo zastopa ter predstavlja (Zakon o lokalni samoupravi, 33. člen), kandidate za župana pa lahko določajo tako politične stranke kot skupine volivcev (Zakon o lokalnih volitvah, 106. člen). Medtem ko potrebujejo strankarski kandidati za župana za svojo kandidaturo le podporo politične stranke, potrebujejo nestranskih županski kandidati poleg podpore skupine volivcev tudi »potrebno število podpisov najmanj 2 % od števila volivcev v občini, ki so glasovali v prvem krogu na zadnjih rednih volitvah za župana, vendar ne manj kot 15 in ne več kot 2500« (Zakon o lokalnih volitvah, 106. člen).

Trend slovenskih županskih volitev je zadnja leta naraščajoče usmerjen v prid nestranskih kandidatom (Haček in Kukovič 2011, 389), saj so bili prav slednji najuspešnejši na vseh lokalnih volitvah v samostojni Sloveniji (Kontelj in drugi 2007, 7). Z vsakimi lokalnimi

volitvami se torej izkazuje, da prisotnost fenomena nestranskih županov v Sloveniji ni (bila) le slučaj, temveč gre za še kako obstojen, vse bolj razširjen in aktualen pojav, ki dodobra konkurira političnim strankam in njihovi dominantni vlogi v sodobnem političnem sistemu. Tako se naše **raziskovalno vprašanje** glasi, ***zakaj se nestranski kandidati odločijo kandidirati na županskih volitvah brez podpore politične stranke.***

Ureditve za kandidate se razlikujejo glede na to, ali jih vložijo politične stranke ali skupine volivcev (Zagorc in Toplak 2006, 95), zelo pomembno vlogo pri uspešnosti posameznih (nestranskih) kandidatov igrajo tako glasovalni mehanizmi kot volilni pogoji, pogosto pa tudi kandidatovi finančni viri (Enache 2011, 81). Na slovenskih državnozborskih volitvah je tako v veljavi volilni sistem, ki v veliki meri daje prednost političnim strankam, nestranskim kandidatom pa namenja bolj ali manj nične možnosti izvolitve (Kukovič in drugi 2015, 695). Neprimerljivo boljše možnosti za uspeh imajo nestranskarji na lokalnih (še posebej županskih) volitvah, čeprav so tudi v tem primeru soočeni z nekoliko drugačnimi zahtevami že pri vlaganju kandidaturo. Za razliko od stranskih kandidatov, ki jim zadošča zgolj soglasje oz. nominacija politične stranke, morajo nestranski kandidati za svojo kandidaturo pridobiti soglasje določenega števila volivcev v volilni enoti, v kateri kandidirajo (Rogelj 2007, 164). Naše **prvo raziskovalno podvprašanje** je zato, *kako zahtevno je vlaganje nestranskih kandidaturo na županskih volitvah v Sloveniji (ali jim je zakonska ureditev naklonjena).*

»Na lokalni ravni je, za razliko od nacionalnih volitev, večina kandidatov samostojnih ali članov manjših list in neuveljavljenih strank« (Kavka Gobbo in drugi 2015, 6). Tekmovanje med nestranskimi listami in političnimi strankami na lokalni ravni za slednje nikakor ne pomeni zmagovalne (angl. *win-win*) situacije. Z normativnega stališča imajo namreč v demokratičnih ureditvah politične stranke vlogo interpretov družbenih interesov (so kot transportni trak za aktualne zahteve, kot laboratorij za participacijo državljanov), prav njihova ekskluzivna funkcija – upravljanje reševanja problemov na način, ki ohranja različne politične lobije in politična rivalstva v ravnotežju ter ponovno vključi centrifugalno politično privrženost strankam – jim onemogoča zmagovalno vlogo, saj se soočajo z visoko stopnjo tveganja, da bi producirale problematične rešitve. Stranke se torej smatra kot odgovorne za pomanjkanje javnega dobrega in koristi posameznika ter na splošno za 'neuspeh države'. Omenjeni dejavniki pa koristijo nestranskarjem, ki pridobijo na račun 'elitističnega' profila strank in njihove domnevne kolektivne odgovornosti za 'slabo vladovanje' – tako (več kot očitno) 'sistem' sam ustvarja lokalno nišo za nestransko politiko (Holtmann 2008, 16). V prid nestranskim

kandidatom pa deluje, kot ugotavlja Rogelj (2007, 172) na rezultatih slovenskih županskih volitev, tudi ustanavljanje novih občin, saj je vpliv strank v njih omejen. Tako se naše **drugo raziskovalno podvprašanje** glasi, *kateri dejavniki vplivajo na pojav nestranskih kandidatov, na njihov obstoj in predvsem uspešnost na županskih volitvah.*

Fenomen nestranskih županov je v Sloveniji prisoten vse od njene osamosvojitve (Haček in Kukovič 2011, 376) in tudi statistike beležijo močan porast števila nestranskih predstavnikov v strukturah lokalnih oblasti (Prebilič in Haček 2012, 7). Nestranski kandidati so bili najuspešnejši na vseh dosedanjih lokalnih volitvah (Kontelj in drugi 2007, 7), vendar ob tem velja opozoriti, da se običajno najde več kandidatov, katerih kandidature sicer vložijo skupina volivcev in formalno kandidirajo kot nestranski, dejansko pa imajo močno podporo katere izmed političnih strank (Rogelj 2007, 165). Tudi Haček in Kukovič (2011, 390) med izvoljenimi župani opažata pojav nekaterih imen, ki so (bili) člani političnih strank ali celo poslanci, izvoljeni na listah političnih strank, hkrati pa kot pomemben indikator izpostavita še povolilno povezovanje – tako nestranski kot stranski kandidati in liste se namreč enako pogosto koalicijsko povezujejo s političnimi strankami. Posledično je naše **tretje raziskovalno podvprašanje**, *kaj je značilno za nestransko v okviru županskih volitev v Sloveniji.*

2.3 Uporabljene metode in tehnike

V magistrskem delu smo uporabili več različnih metod in tehnik:

- **pregled in analiza primarnih virov** – zakonov, podzakonskih aktov in drugih pravnih, za aktualno ureditev slovenske lokalne samouprave relevantnih virov;
- **pregled in analiza sekundarnih virov** – za izbrano temo relevantnih knjig, monografij in strokovno-znanstvenih člankov ter **metaanaliza** različnih raziskav;
- **deskriptivna metoda** nam je služila predvsem za postavitev teoretičnega dela magistrskega dela, ki je razdeljen na več različnih tematskih sklopov;
- **primerjalna in longitudinalna analiza** – primerjava objektivnih podatkov (volilna udeležba na posameznih lokalnih volitvah, število izvoljenih nestranskih županov po posameznih lokalnih volitvah ipd.) od prvih (leta 1994) do zadnjih (v letu 2014) lokalnih volitev, podatkov kredibilnih javnomnenjskih raziskav (Statističnega urada RS, Eurobarometra ipd.) o odnosu Slovencev do političnih strank;
- **študija primera** nestranskih kandidatov za župana oz. županov v Sloveniji, ki ima mesto v empiričnem delu magistrskega dela;

- **metoda anketnega zbiranja podatkov** za pridobitev dodatnih relevantnih informacij s strani slovenskih nestranskih županov, in sicer smo v empirično raziskavo vključili aktualne nestranskih župane, ki jim trenutno teče že vsaj drugi županski mandat. Naše zanimanje je bilo prek ustreznih vprašanj usmerjeno predvsem na njihove motive za nestransko kandiduro, morebitne težave na njihovi nestranski poti, na njihovo osebno mnenje oz. lasten pogled na fenomen nestranskih županov ipd.;
- **analiza in interpretacija empirično zbranih podatkov**, pridobljenih prek lastne raziskave in metaanalize že opravljenih javnomnenjskih raziskav.

2.4 Struktura magistrskega dela

Osrednje mesto tega magistrskega dela je namenjeno fenomenu nestranskarstva na lokalni ravni oblasti – natančneje med slovenskimi župani. Da bi omenjeni fenomen lahko razumeli in raziskovali, smo predhodno v teoretičnem delu opredelili nekatere osnovne značilnosti lokalnega nestranskarstva, različne poglede in razlage avtorjev, izpostavili smo vpliv volilnega sistema na vlaganje nestranskih kandidatur in uspeh nestranskih (županskih) kandidatov ter osmislili značilnosti volilnega vedenja. Pogled na drugo plat medalje, torej na stran elektorskega telesa, je pomemben predvsem zato, ker so prav volivci tisti, ki imajo glavno in zadnjo besedo pri izbiri zmagovalnega kandidata – v tem primeru župana. Hkrati pa se v zadnjih letih vedenje volivcev in na sploh odnos državljanov do politike spreminjata, kar verjetno ne gre neopaženo mimo županskih volitev, zato je še toliko pomembneje nekaj pozornosti nameniti tudi tem aktualnim spremembam. Sledijo pregled osebnostnih lastnosti kandidata oz. vidikov županov, opredelitev nekaterih kontekstualnih dejavnikov in izpostavitve problema dejanske nestranskarosti kandidata oz. župana. Nadalje smo v empiričnem delu opravili in predstavili lastno analizo nekaterih za nas relevantnih statističnih oz. javnomnenjskih podatkov in izsledkov raziskav nekaterih avtorjev ter lastno opravljenih anket z aktualnimi nestranskih župani, za katere to ni prvi županski mandat. V zaključku magistrskega dela smo osmislili ključne poudarke in ugotovitve, do katerih nas je pripeljal celoten tok raziskovanja, ter odgovorili na raziskovalna (pod)vprašanja in zaokrožili delo s sklepnimi mislimi.

3 Teoretični del

3.1 Fenomen nestranskih kandidatov na lokalni ravni

Nestranske kandidature so vse prevečkrat spregledan fenomen, ki se najpogosteje pojavlja le v opombah političnih znanstvenih del, čeprav lahko ponudi impresivno razlago o tem, kako na moderne politike neposredno vplivajo individualne politične entitete in kako se slednje odločijo same prikazati. Še posebej, ker ponuja odtujenim volivcem odprto platformo za izražanje njihovih raznovrstnih razmišljanj in pričakovanj, politično nestransko ne more biti tako zlahka spregledano. Z ozirom na politične razvoje, ki smo jim priča v srednji in vzhodni Evropi v zadnjih dveh desetletjih, pa se zdita naslovitev in raziskanje fenomena nestranskega še toliko bolj nujna (Enache 2011, 92–93).

Za začetek opredelimo **motive** oz. **razloge** , ki pojasnjujejo obstoj nestranskega na lokalni ravni. Enache (2011, 81) ugotavlja, da so nestransko usmerjene politike na lokalni ravni mogoče iz naslednjih razlogov: (1) naraščajoče nezadovoljstvo z večjimi političnimi strankami, ki se kaže predvsem skozi občutek, da stranke podaljšujejo korupcijo in razsipnost; kaže pa se tudi skupaj z (2) upadanjem temeljne vere v politične stranke; v tem, da (3) volivci iščejo alternative bolj kot kjerkoli drugje v ureditvi; (4) potreba po razrešitvi nujnih, priganjajočih vprašanj, ki prispeva k približevanju elektorata osebi, ki najbolj ustreza temu položaju ne glede na njene politične afiliacije.

Boogers in Voerman (2010, 78–80) pravita, da so motivi lokalnih političnih skupin za zavzetje nestranske pozicije *vis-à-vis* nacionalnim političnim strankam lahko različni: (1) večja verjetnost, da se bodo lokalni nestranski posvetili s stransko-ideološkega stališča ne posebej relevantnim vprašanjem, hkrati pa njihova neodvisnost od nacionalnih strank omogoča, da se posvetijo zgolj eni tematiki; (2) dokaj nepomembne stransko-politične opozicije v lokalnih politikah, saj v slednjih prednjačita predvsem pragmatizem in 'zdrava pamet' (dober primer predstavljanja z apolitičnim sporočilom so neodvisne lokalne liste, ki se okličejo za skupine 'javnega' ali 'občinskega interesa'); (3) ne povsem jasni razlogi, povezani z (vse)splošnim nezadovoljstvom s politiko, ki je večinoma usmerjeno v prevladujoče nacionalne stranke (te naj bi zanemarjale probleme in interese navadnih državljanov), medtem ko so nestranske organizacije znak protesta proti politiki na splošno in hkrati poskus spremembe politike v smeri dajanja več besede državljanom pri odločitvah, ki jih zadevajo; (4) omogočena

neodvisnost od nacionalnih političnih trendov, saj se s svojim predstavljanjem kot nestranske organizacije izognejo odgovornosti za politike nacionalnih politikov.

Tabela 3.1: Razlogi za obstoj nestranskarstva na lokalni ravni

	Boogers in Voerman	Enache		Skupno bistvo
1.	OSREDOTOČENOST NA LOKALNE ZADEVE	POTREBA PO RAZREŠITVI ZADEV	→	LOKALNE ZADEVE
2.	NESMISELNOST NACIONALNIH STRANK	VOLIVCI IŠČEJO VEČ ALTERNATIV	→	ISKANJE ALTERNATIV STRANKAM
3.	NEZADOVOLJSTVO S POLITIKO	NEZADOVOLJSTVO S POLITIČNIMI STRANKAMI	→	NEZADOVOLJSTVO S POLITIKO
4.	NEODVISNOST OD NACIONALNIH POLITIČNIH TRENDOV	UPADANJE VERE V POLITIČNE STRANKE	→	ODMIK OD POLITIČNIH STRANK

Vir: Prirejeno po Boogers in Voerman (2010, 78–80); Enache (2011, 81).

Ker je med navedenimi razlogi oz. motivi omenjenih avtorjev zaznati kar nekaj podobnosti, smo oblikovali Tabelo 3.1, v katero smo najprej razvrstili motive Boogersa in Voermana (2010) ter posameznemu motivu dodali najskladnejšega izmed razlogov, ki jih navaja Enache (2011); v zadnji stolpec tabele pa smo zapisali skupno bistvo posamezne vrstice. Tako bi lahko kot odgovor na vprašanje 'Zakaj lokalno nestranskarstvo?' ponudili štiri osnovne razloge, in sicer: lokalne zadeve (ki so pomembnejše od vseh ostalih), iskanje alternativ političnim strankam (zaradi njihove manj pomembne vloge na lokalni ravni), nezadovoljstvo s politiko (in vsem kar ji pritiče) ter odmik od političnih strank (kot posledica izogibanja povezave s političnim dogajanjem na državni ravni in naraščajočega nezadovoljstva ljudi s političnimi strankami).

3.1.1 Značilnosti

Kjer potekajo volitve znotraj liberalnega demokratičnega modela predstavnštva, tam bodo politične stranke. Kjer so voljena telesa, ki ustvarjajo javno politiko, upravljajo z javnimi sredstvi in se odločajo o zmagovalcih in poražencih, ko pridejo do teh sredstev, tam bodo politične stranke iskale mesto in moč (Copus 2004, 14). Na lokalna politična združenja se običajno gleda kot na dele večjih strankarskih organizacij, razširjenih preko vseh ravni predstavnških institucij. Vendarle je mnogo evropskih držav seznanjenih z neodvisnimi lokalnimi listami, ki nimajo nikakršnih formalnih vezi z nadlokalnimi strankami (Boogers in Voerman 2010, 75).

Politične stranke so običajno v vlogi pomembnega posrednika med družbo in javno upravo, saj organizirajo skupine v družbi in jih vključujejo v razprave o družbenih vprašanjih, pretvarjajo v družbi zaznane želje v politični program in med volilnimi kampanjami pridobivajo podporo pri teh vprašanjih ter rekrutirajo, izbirajo in podpirajo svoje kandidate oz. politike. V zadnjih desetletjih pa se je način, na katerega stranke opravljajo te tri – organizacijsko, programsko in nominacijsko – funkcije, spremenil, kar je posledično preoblikovalo njihovo relativno pomembnost. Upad članstva in oslABLJENA pomembnost ideoloških strankarskih programov sta zmanjšala pomen organizacijske in programske ter hkrati povečala pomembnost nominacijske funkcije (Boogers in Voerman 2010, 76–77).

Protistrankarsko razpoloženje ljudi marsikod po Evropi je znotraj volilnega območja ustvarilo prostor za nestranskarke politike, katerih možnosti vstopa v lokalne politike niso odvisne od strankarske pripadnosti, temveč od njihove sposobnosti za predstavitev sebe kot možne alternative tradicionalnim strankam s poudarjanjem lokalnih zadev in lastne distinkcije od strankarskih elit. Segmenti populacije in zahtev, ki jih visoko centralizirane in vase zaverovane nacionalne stranke običajno spregledajo, so našli možnost izražanja svojih tegob prav prek nestranskarke politik (Enache 2011, 51).

Pri nestranskarke politični akciji gre običajno za ukrepanje (znotraj) skupnosti na podlagi lokalnih vprašanj, ki omogoča osredotočenje na specifične zadeve in predstavlja alternativni način mobilizacije ljudi, ki ne zahteva formalne včlanitve oz. sprejetja splošnih političnih interesov (kot je to značilno za stranke), a hkrati ne zagotavlja zaščite pred vplivi strank¹¹ (Copus 2004, 31). Navkljub svoji podtalni poziciji neodvisnost oz. nestranskarstvo popolnoma ustreza temeljnim vrednotam liberalnih demokracij, saj spodbuja politično podjetništvo in individualne dosežke v najboljšo možno korist skupnosti (Enache 2011, 58).

Za razliko od profilov nacionalnih strank, ki temeljijo na nacionalnih tematikah in so običajno nejasno opredeljeni glede lokalnih vprašanj, velja za nestranskarke ravno obratno – njihova ideološka umestitev levo-desno je nejasna, glede lokalnih vprašanj pa zavzemajo jasno in značilno pozicijo. Boogers in Voerman (2010, 84–86) tako nestranskarke organizacije razdelita na **tri različne tipe profilov**, vsak izmed njih pa predstavlja tudi novo politično cepitev na spektru levo-desno. Lokalpatriotske organizacije, za katere sta značilna apolitičen karakter in

¹¹ Ker gre političnim strankam predvsem za moč, se jim tisti, ki želijo vplivati na moč lokalno, ne morejo povsem izogniti – lahko se izognejo zgolj članstvu v njih (Copus 2004, 31).

želja po ohranitvi edinstvenega karakterja občine, poudarjajo kontrast med občinskimi in vsemi ostalimi (regionalnimi, provincialnimi, nacionalnimi) interesi. Protestne organizacije, ki jih vodi predvsem nezadovoljstvo z občinskim načrtom ali občinsko administracijo, politizirajo delitev na uveljavljene in neveljavljene. Interesna združenja, osredotočena le na določene skupine občanov, poudarjajo geografske in demografske (raz)delitve med soseskami, skupnostmi, vasmi ali med mladimi in starejšimi državljani, katerih interesov stranke naj ne bi zmogle zagovarjati.

Nestrancarji so zmožni svojo politično persono prilagoditi morebitnim različnim situacijam in nasloviti raznovrstne probleme, ki jih predstavniki političnih strank navadno spregledajo. Uspešnosti nestrankarskih kandidatov, ki naj bi bila večja v manjših skupnostih, ne gre pripisovati toliko volilnim kampanjam kot predvsem ustnemu obveščanju¹² (Enache 2011, 94–95) pa tudi tesnim vezem z lokalno skupnostjo, h katerim pripomorejo obiski sosesk in na lokaciji, srečanja s prebivalci, redni sestanki z družbenimi organizacijami in priložnostni osebni stiki (Boogers in Voerman 2010, 83–84).

Abstraktno gledano, bi lahko neodvisne lokalne liste opisali kot deviantne primere v primerjavi z nacionalnimi ali regionalnimi stanji in navadami politik; obenem pa ne gre zanemariti, da so močan element ljudskih (angl. *grass roots*) politik, ki tekmujejo in soobstajajo s političnimi strankami (Holtmann 2008, 14). Značilno je, da izbiro nestrankarskih kandidatov volivcem najbolj približa tematsko glasovanje (angl. *issue voting*), saj nestrancarji za razliko od strankarskih kandidatov, ki naslavljajo obsežnejše teme, svojo pozornost običajno namenijo tudi bolj lokalnim tematikam (Enache 2011, 60). Elektorskemu telesu se skušajo približati predvsem prek tematik, kot so: nujnost administrativnih reform, družbene problematike, lokalni ekonomski razvoj in modernizacija infrastrukture (Enache 2011, 76).¹³

Berry (2008) kot temeljno značilnost nestrancarjev opredeli njihovo razlikovanje od tipičnih in poznanih političnih strank, njihov osnovni pomen pa vidi v predstavljanju odločitev volivcev, da se odmaknejo od tradicionalnih strank v prid bolj 'lokalni' izbiri. Avtor te različne politične akterje zajame z nadpomenko *neuvrščeni*, ki jih definirata dve ključni lastnosti: prvič,

¹² Enache (2011, 95) v svoji študiji ugotavlja, da vpliv klasičnih tehnik kampanje upada z večanjem (po)znanosti kandidata volivcem, in da je ustno sporočanje daleč najbolj pomembna volilna aktivnost na lokalni ravni.

¹³ Enache (2011, 60) kot vitalno za uspeh nestrankarskih kandidatov navaja še postavitev 'prirojenih' učinkov strankarske politike (kot so podkupovanje, neučinkovitost, neobvladljiva korupcija) v središče lokalne tekme.

nezavezovanje k nekemu določenemu naboru načel ali političnemu programu, določenemu in prevzetemu 'kolektivnemu' s strani organizacije na trajni osnovi; in drugič, nepreklicna vezanost na posamezno geografsko območje¹⁴, brez vsakršnega skupnega prizadevanja po 'širjenju revolucije'. Za neuvrščene je značilen tudi potek projektov po principu 'od spodaj navzgor' (angl. *bottom-up*), ki izhaja iz njihovega zavedanja o možnostih boljših rešitev, ki se pojavijo s političnimi projekti, namenjenimi zgolj določenemu območju. Prav te izpostavljene značilnosti izključujejo vse večje in večino manjših političnih strank.

Lokalno politično nestranskarstvo zahteva trdno politično odločenost z namenom nadomestitve odsotnosti strankarske podpore, saj jih tudi po uspešni kandidaturi čaka naporno delo – prepričevanje strankarsko obarvanega občinskega sveta o nujnosti in uporabnosti njihovih projektov (Enache 2011, 94–95). A kot pravi Copus (2004, 38), lahko vsak(ršn)a politična skupina, bodisi formalna politična stranka bodisi kakšna druga bolj neformalna skupina, vzbudi podobne povezovalne značilnosti in deluje kot središče lojalnosti občinskega sveta.

- **V Sloveniji**

Slovenska družba ne spada med tiste z dolgoletnim izročilom strankarskega življenja, saj je v njej dolgo časa prevladovala partijsko komunistična hierarhična oblastna struktura (Markič 1993, 86). Pojav političnih strank na Slovenskem sicer sega v drugo polovico 19. stoletja, do razcveta strankarstva pa je prišlo dvakrat – v zgodnjih 20. in v začetku 90. let 20. stoletja (Lukšič 1994, 23). Čeprav je nastanek političnih strank, zgodovinsko gledano, vezan na nujnost razreševanja konfliktov, ki so posledica različnih cepitev v moderni družbi in politiki, po mirni in predvidljivi poti (Bibič 1994, 4–5), je slovenska politika bolj izpostavljena kritikam strankarstva, ki so posledično razvile nove forme (družbeno)političnega organiziranja (Lukšič 1994, 23).

Skupni problem vseh slovenskih strank naj bi bile nezadovoljive strukturne povezave z družbo, ki se kažejo vsaj v dveh dejstvih: v pomanjkanju zaupanja v politične stranke in v relativno nizki stopnji članstva v političnih strankah (Krašovec 2000, 26). Na prisotnost nezaupanja do političnih strank kažejo tudi izsledki raziskovalcev, ki ob vse večjem številu nestranskarjev na lokalni ravni ugotavljajo, da je postala neodvisnost v politiki vrednota (Lavtar 2008, 362). Sicer se je v preteklosti izkazalo tako v Sloveniji kot drugih evropskih državah, da mora biti politična

¹⁴ Že po definiciji je pravi neodvisni oz. nestranskarški politik lahko istočasno le na enem mestu (Berry 2008).

stranka v neki lokalni skupnosti aktivno prisotna določeno časovno obdobje, da bi lahko na lokalnih volitvah dosegla relativno ugoden rezultat. Prav tako iz preteklih izkušenj izhaja ugotovitev, da je volilni uspeh posamezne politične stranke na lokalni ravni premo sorazmeren s stopnjo njene organiziranosti na tej ravni (Ferfila in drugi 2010, 19).

V Sloveniji je pri povolilnem koalicijskem povezovanju v občinskih svetih, kot ugotavljajo Ferfila in kolegi (2010, 5), prevladujoče projektno sodelovanje, torej neoblikovanje koalicij, skozi čas upadlo, medtem ko je opazen porast večinskih koalicij. (Ne)strankarska pripadnost župana in oblika koalicijskega povezovanja v svetih nista popolnoma vzročno odvisni, se pa kažejo nekatere zakonitosti¹⁵. Kar zadeva občine z nestranskarskim županom, se koalicijska razmerja skozi čas niso bistveno spremenila; čeprav natančnejši vpogled razkriva, da je trend povezovanja nestranskarskih županov v levosredinske večinske koalicije v mandatu 1998–2002 zamenjal trend oblikovanja desnosredinskih večinskih koalicij v mandatu 2006–2010, katerih število se je v občinah z nestranskarskimi župani podvojilo.

Sicer pa gre trend nestranskarskih kandidatov na lokalni ravni oblasti, poleg odprtega volilnega sistema, ki omogoča različne načine kandidatur, pripisati tudi vse težji identifikaciji ljudi s političnimi strankami, zaradi česar se potencialni kandidati pogosteje in raje odločajo za nestranskarsko kandidaturo. Verjetna povoda za nastalo situacijo sta (1) problematična predstava ljudi o politiki kot o nečem slabem in o političnih strankah kot predstavnikih tega slabega ter (2) t. i. *odpadništvo* – nekdanji člani političnih strank ali list se zaradi nezadovoljivih rezultatov na strankarski kandidatni listi odločijo za samostojno pot (Lavtar 2007, 35–36).

Glede na obstoječe razprave in empirične raziskave nekateri avtorji (Brezovšek 2005, 28; Haček in Kukovič 2011, 388–389) trdijo, da ima fenomen relativne uspešnosti nestranskarskih kandidatov in list na lokalni ravni oblasti vsaj trojni izvor:

1. kandidatura na lokalnih volitvah nestranskarskim kandidatom predstavlja edino realno možnost uspešnega uveljavljanja pasivne volilne pravice – na nacionalni ravni oblasti nimajo praktično nikakršnih realnih možnosti izvolitve zaradi obstoječega volilnega sistema in izrazito poudarjene vloge političnih strank;¹⁶

¹⁵ Pri levosredinskih županih je opaziti naraščanje večinskih koalicij in zmanjševanje projektne sodelovanja; pri desnosredinskih županih je opaziti precejšnje zmanjšanje manjšinskih koalicij (Ferfila in drugi 2010, 5).

¹⁶ Vse od osamosvojitve ni bil v slovenski državni zbor izvoljen noben nestranskarski kandidat, relativno malo pa je bilo vloženih tudi kandidatur (Haček in Kukovič 2011, 381).

2. na Slovenskem je prisotna izrazito močna tradicija nestrankarstva, ki je z nedavno ekonomsko krizo dosegla nov negativen vrhunec – to se odraža tudi na slovenskem javnem mnenju, ki je političnim strankam izrazito nenaklonjeno, in v stopnji zaupanja v politične stranke, ki je že več let standardno nižja od stopnje zaupanja v ostale politične institucije;
3. lokalne volitve predstavljajo nestrankarskim kandidatom primernejšo možnost tudi zaradi svoje ožje narave – volivci volijo kandidate, ki izvirajo in živijo v istem okolju kot oni sami, pogosto jih celo osebno poznajo, pri tem pa je strankarska pripadnost bolj na stranskem tiru. Kandidatura in izvolitev strankarsko nevezane osebe krepi tudi zavest lokalnega prebivalstva, da lahko v lastni občini dejansko uresničujejo pravico do lokalne samouprave.

3.1.2 Različni pogledi in razlage

Večini strokovnjakov se zdijo nestrankarski kandidati odvečni, nekoristni ali celo v nasprotju z demokratičnimi praksami. Medtem ko eni akademiki nestrankarje smatrajo kot odgovorne za zmanjšanje volilne udeležbe, ker jim ne uspe volivcem predstaviti možnih alternativnih politik, jih drugi obravnavajo kot nagnjene k vplivanju na zastopanje, predvsem revnih in manj izobraženih, spet tretji pa nestrankarjem pripisujejo doprinos k volilnemu uspehu manj preferiranih kandidatov in celo povečanje pomembnosti volilne tekme. T. i. **'napol polni pogled'** (angl. *half-full view*) pravi, da nestrankarji krepijo demokracijo na način negovanja oz. spodbujanja državljskih interesov v politiki in prek izražanja kritik, nujno potrebnih za preoblikovanje ureditve (Enache 2011, 57).

Ob proučevanju nestrankarskih strank je Ogris (v Lukšič 1994, 29) ugotovil, da »kdor ima program, ki se v čemerkoli, magari le po zahtevi nadstrankarstva, razlikuje od programa drugih, ta je *eo ipso* že strankar, ako tudi ni organiziran v nobeni, in torej sploh ne more nestrankarsko presojeti drugih«. Podobno je tudi Gramsci (v Lukšič 1994, 29) trdil, da v določeni družbi **niče ni neorganiziran in brez stranke**, če organizacijo in stranko pojmuje v najširšem pomenu besede, saj se stranke lahko predstavljajo pod najrazličnejšimi imeni, celo npr. 'antistranka' in 'negacija strank'. Zaključil je, da so v realnosti »tudi tako imenovani individualisti ljudje stranke, samo da želijo biti vodje stranke v zahvalo bogu in imbecilnosti tistih, ki jim sledijo« (Gramsci v Lukšič 1994, 29).

Za razliko od skeptikov glede obstoja nestranskarstva drugi **med strankarji in nestranskarji** opazajo **določene podobnosti**. Med slednje sodi Holtmann (2008, 15), ki je prepričan, da smo priča dinamičnemu razvoju, ki izziva jasno razmejitev med nacionalnimi in lokalnimi politikami, saj velikokrat ni neke razločne organizacijske delitve med političnimi strankami, ki delujejo na nacionalni ravni, ter nestranscarskimi združenji volivcev, usmerjenimi striktno na lokalno raven. Ob primerjavi lokalnega delovanja obojih akterjev celo ugotavlja obstoj izjemnih podobnosti v organizacijskih značilnostih, motivih za sodelovanje v lokalnih zadevah, formalnih in neformalnih postopkih novačenja itd. Za to konvergenco avtor ponudi dve razlagi: prva se opira na nenehne in vse večje tendence po zakonskem in funkcionalnem sovpadanju obeh ravni politik; druga razlaga gre v smeri razmišljanj, da večja kot bo vpletenost lokalne samouprave v institucionalni okvir EU in nacionalne večravninske sisteme, bolj homogeni bodo postajali načini in proceduralna pravila politik na različnih ravneh. Iz zapisanega sledi, da je mogoče pričakovati nadaljevanje parlamentarizacije moči skupnosti in celo njeno krepitev.

Tretja različica stališča avtorjev vidi **nestranskarstvo kot odgovor na napake oz. nezmožnosti političnih strank**. Enache (2011, 95) tako vidi odprtje prostora mnogim nestranscarskim 'outsiderjem'¹⁷ v nezmožnosti nacionalnih političnih strank po odzivanju na zahteve lokalnih volivcev. Tako naj bi nestranskarji zapolnili praznine, ki so jih za seboj pustile večje stranke s svojim neuspešnim odražanjem pogledov oz. stališč javnosti in posledično omogočile posameznikom, ki niso neposredno pripadni kateri izmed političnih strank, da se politično udeležujejo. S tega vidika so torej nestranscarski kandidati videni kot tisti, ki ponujajo neke nove kanale udeleževanja in participacije. Pozitiven vpliv lokalnih nestranscarskih organizacij na dostopnost in odgovornost lokalnih politik ugotavljata tudi Boogers in Voerman (2010, 86), ki vidita v nestranscarskih doprinos novih, povsem lokalnih političnih cepitev in posledično zmožnost umestitve vprašanj na politično agendo, ki jih politične stranke spregledajo oz. so zadušena v interni stranscarski debati.

Nekateri izpostavljajo predvsem **prednosti in doprinose** neodvisnih list oz. nestranscarske na področju političnega. Koprić (2008, 55–56) jih vidi kot potencialno zelo uporaben politični instrument iz različnih razlogov: (1) *predstavljajo realna sredstva prispevanja k personalizaciji lokalnih politik*, kar je z demokratičnega stališča zaželen učinek – prisotnost in uspešnost neodvisnih list sta lahko pokazatelja stopnje demokracije v razvoju političnega sistema; (2)

¹⁷ Tisti, ki niso vključeni v kako skupnost, obstranci (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2000).

volivcem (kljub možnostim manipulacije) *predstavljajo osebno odgovornost* – če so uspešne, se njihovi vodje in člani ne morejo izogniti družbenemu pritisku, kar na dolgi rok (predvsem v manjših enotah) vodi v močnejše odgovornostne mehanizme; (3) podobno kot v primeru instrumentov neposredne demokracije, lahko že sama možnost uporabe teh mehanizmov *sprosti napetosti političnega in družbenega življenja* – uspeh nestrancarjev kaže na potrebo volivcev po izražanju svojih političnih preferenc prek njih, ne prek drugih pomembnejših igralcev (političnih strank); (4) njihova *uporabnost v večnacionalnih lokalnih skupnostih* je poseben primer prejšnjega argumenta – gre za posebno pomembnost znotrajetničnih odnosov v sodobni gradnji demokratičnih institucij; (5) *včasih lahko nadomestijo politične stranke v manjših skupnostih*, saj (kot po pravilu) manjše skupnosti niso v fokusu političnih strank – pogosto je razlog ekonomske narave, zato so neodvisne lokalne liste lahko videne kot dodatna, a uporabna sredstva stabilizacije političnega sistema; (6) *lahko motivirajo volivce v njihovi odločitvi* tako, da zapolnijo možne praznine političnih ponudb ter na ta način zvišajo demokratično legitimacijo celotnega političnega sistema; (7) praviloma so neodvisne liste lahko (in bi tudi morale biti) *edini dodatni instrument demokracije*.

Boogers in Voerman (2010, 75) nestrancarjem priznavata oplemenitev lokalnih politik z novimi ločnicami, utiranje poti novim zahtevam, tematikam in vprašanjem na politično agendo. Pripisujeta jim tudi začetno prednost pri razvoju nove posredniške vloge med politiko in družbo, saj so nestrankarske lokalne organizacije (zaradi njihovih ideoloških in organizacijskih karakteristik) v boljšem položaju za organiziranje politične vključenosti državljanov – ne na trajni, temveč na *ad hoc* osnovi, ter ne z ozirom na strankarsko-politične vezi, pač pa glede na interese in ekspertize (Boogers in Voerman 2010, 88).

Kot zadnji pogled omenimo še **optimistično in pesimistično pozicijo o (ne)strankarstvu**, ki ju kot možna odgovora na vprašanji *'Zakaj stranke upadajo?'* in *'Zakaj ljudje glasujejo za neodvisne kandidate?'* navaja Berry (2008). Na osnovi opravljene študije avtor opredeli štiri različne pozicije o vzponu neuvršenih (angl. *non-aligned*) politikov (glej Tabelo 3.2). Prvi dve poziciji predstavljata odgovor na vprašanje *'Ali so stranke uspele?'* – pesimistična razlaga trenutnega upadanja strankarstva ponuja nikalni odgovor in stranke vidi kot negativen vpliv na politike; bolj optimistična interpretacija strankarsko upadanje označi kot znak pozitivnih družbenih sprememb. Čeprav so stranke igrale pomembno vlogo pri vzpostavljanju in rasti demokracije, je njihovo delo namreč bolj ali manj končano, saj družba ni več zaznamovana s striktno razredno delitvijo, kar zmanjšuje potrebo po zastopanju razrednih interesov prek

političnih organizacij. To pomeni, da so stranke uspele in bodo, kot nek del tehnologije nadomesti naprednejša invencija, postopoma postale neuporabne (Berry 2008).

Tabela 3.2: Štiri različne pozicije o vzponu nestrancarjev

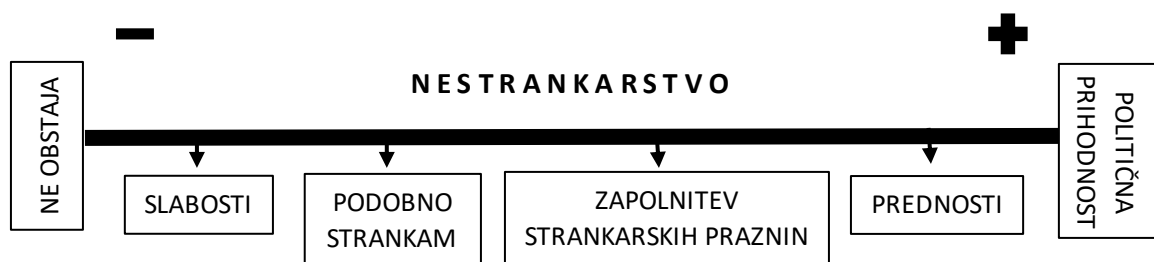
	OPTIMISTIČNA INTERPRETACIJA NEODVISNIH	PESIMISTIČNA INTERPRETACIJA NEODVISNIH
OPTIMISTIČNA INTERPRETACIJA UPADA STRANK(ARSTVA)	Stranke so pripomogle k vzpostavitvi relativno uspešne, enakopravnejše družbe. Bolj izobraženo, aktivno volilno telo prevzema bolj osebno odgovornost za svoje skupnosti, naraven del česar so neodvisni/lokalni kandidati.	Stranke so nam dale uspešno, enakopravnejšo družbo. S spremenljivimi razrednimi ločnicami so ljudje izgubili občutek za kolektivnost, na kateri so temeljile stranke. Zdaj so bolj pripravljeni sprejeti 'sebično' odločitev v prid kandidatu, ki predstavlja le njihove ožje interese.
PESIMISTIČNA INTERPRETACIJA UPADA STRANK(ARSTVA)	Javnost je izgubila vero v sposobnost strank po zastopanju. Zato išče nove forme političnega udejstvovanja in sprejema bolj osebno odgovornost za svoje skupnosti, k čemur spada večja pripravljenost voliti neodvisne/lokalne kandidate.	Volilna izbira ljudi temelji predvsem na podlagi 'sebičnih' razlogov. Javnost se ne čuti več zastopana s strani strank, zaradi česar se nagiba k neodvisnim ali lokalnim kandidatom, ki jih volivci lažje nadzorujejo in ki bodo zastopali njihove ožje interese.

Vir: Berry (2008).

Preostali dve poziciji v Tabeli 3.2 se nanašata na vzpon neuvrščenih politikov – optimistična interpretacija jih vidi kot povzemanje nove vizije, kakšne naj bi bile politike. Za pesimiste, katerih osnova argumentacije je, da ljudje kot egoistična bitja običajno volijo politike, ki najbolj ustrezajo njihovim lastnim materialnim koristim, neuvrščeni politiki predstavljajo predvsem izraze ozkih lastnih interesov (ozkoglednost v svoji najslabši obliki). Argumentacija optimistov se nanaša na vse bolj izobraženo in uspešno populacijo, ki si želi biti aktivna v kreiranju sveta, v katerem živi, zaradi česar išče nove načine oz. možnosti sodelovanja v političnem sistemu. Ker imajo neuvrščeni mnogo bolj tesen odnos s skupnostjo od nacionalnih strank, so pravzaprav idealno nameščeni za izbor v vlogo predstavnikov te tihe revolucije (Berry 2008).

Glede na vse povedano lahko ugotovimo, da so pogledi na nestrankarske kandidate zelo različni, saj segajo od zanikanja dejanskega obstoja nestrankarstva do prepričanj, da so nestrancarji politična prihodnost. Med eno in drugo skrajnostjo pa so številne različne razlage nestrankarstva. Prve izpostavljajo njegove negativne učinke, druge ugotavljajo podobnosti s strankami, tretje v nestrankarstvu vidijo zapolnitev strankarskih praznin in napak, četrte navajajo mnoge prednosti in doprinose nestrancarjev (glej Sliko 3.1).

Slika 3.1: Pogledi in razlage fenomena nestranskarstva

Vir: Prirejeno po Berry (2008); Holtmann (2008, 15); Koprić (2008, 55–56); Boogers in Voerman (2010, 75, 88); Enache (2011, 57, 95).

3.2 Opredelitev vpliva volilnega sistema na vlaganje nestranskarških kandidatur in uspeh nestranskarških kandidatov

Volilni sistemi močno vplivajo tako na možnost kandidature nestranskarških kandidatov kot na dejansko verjetnost njihove izvolitve (Kukovič in drugi 2015, 695). Kot arhitekti volilnega sistema so se dominantne politične stranke potrudile, da si zagotovijo prevlado v strankarskem sistemu (Enache 2011, 55). Dokaz tega je volilni sistem, ki je v uporabi za volitve v slovenski državni zbor, saj v veliki meri daje prednost političnim strankam in hkrati nestranskarškim kandidatom ne dopušča skoraj nikakršnih možnosti za izvolitev (Kukovič in drugi 2015, 695). Primerjalno je v Sloveniji vidna velika razlika med vlogo strank na nacionalni in na lokalni ravni, saj je bilo vse od parlamentarnih volitev leta 1990 opaziti skromno število nestranskarških kandidatov, kar pa nikakor ne velja tudi za županske volitve, kjer je situacija povsem drugačna (Kukovič in drugi 2015, 697). Volilni sistemi se razlikujejo predvsem glede na to, ali se volijo predstavniki lokalnih oblasti po večinskem ali proporcionalnem sistemu, po načinu izračunavanja razdelitve ostankov glasov, po dolžini mandata, po omogočeni personalizaciji ali voljenju zgolj kandidatne liste, ali se voli odprte ali zaprte liste, kdo je lahko predlagatelj, ali imajo volivci preferenčni ali celo prenosljiv glas, ali je določen volilni prag (Lavtar 2007, 32).

Že pred samo fazo kandidiranja na volitvah je treba predpisati določena pravila – kdo in pod kakšnimi pogoji lahko veljavno kandidira na volitvah ter kdo je upravičen predlagati kandidate. Posledično je treba zagotoviti izločitev morebitnih kandidatur, ki nimajo niti minimalnih možnosti za uspeh na volitvah – lahko se zahteva določeno število podpisov volivcev, določen denarni depozit, izpolnjevanje nekaterih procesnih pogojev ipd. (Zagorc in Toplak 2006, 94). V Sloveniji kandidate in liste kandidatov za lokalne volitve določijo politične stranke v občini in/ali volivci v volilni enoti, in sicer slednji to storijo s podpisovanjem ali na zborih volivcev

(Državna volilna komisija). Razlikovanje med kandidaturami političnih strank in nestranskih kandidatov v smislu nalaganja nesorazmernih bremen v nobenem primeru ni dopustno.¹⁸ Na lokalnih volitvah gre pričakovati, da politične stranke ne bodo v tolikšni meri privilegirane v primerjavi z nestranskarji, kot to velja za državne volitve, saj so na lokalnih volitvah bolj kot politična pripadnost pomembni kandidata osebni in ugled ter reševanje vsakdanjih, eksistencialnih težav (Zagorc in Toplak 2006, 96).

Volilni izidi slovenskih lokalnih volitev kažejo na uspešnost nestranskih kandidatov, kar je v prvi vrsti posledica uporabe dvokrožnega absolutnega večinskega volilnega sistema za volitve županov, hkrati pa so lokalne volitve tudi primernejše za uresničevanje pasivne volilne pravice nestranskih kandidatov (Brezovšek in drugi 2008, 171). Na lokalnih volitvah je večinski volilni sistem, ki se uporablja za volitve županov in članov občinskih svetov v najmanjših občinah, nestranskim kandidatom in listam bolj naklonjen kot proporcionalni volilni sistem, ki je v uporabi na nacionalni ravni oblasti in pri volitvah članov občinskih svetov v mestnih in drugih večjih občinah, v katerih se od lokalnih volitev 2006 prav tako že kaže trend izboljševanja uspešnosti nestranskih kandidatov in list (Haček in Kukovič 2011, 388–389).

Na zahtevnost vlaganja nestranskih kandidatur ne vpliva le zahtevano število podpisov volivcev, marveč so pomembni tudi naslednji kriteriji (Zagorc in Toplak 2006, 96–97):

- *čas zbiranja podpisov*: v Sloveniji je treba podpise zbrati v nekaj tednih (v tujini to obdobje traja tudi do enega leta in več). Redne lokalne volitve se razpišejo¹⁹ najprej 135 dni pred potekom štirih let od prejšnjih rednih volitev, od dneva razpisa volitev do dneva glasovanja pa ne sme preteči več kot 90 in manj kot 60 dni (Zakon o lokalnih volitvah, 27. člen), hkrati pa 74. člen zahteva predložitev kandidature občinski volilni komisiji najpozneje 25. dan pred dnem glasovanja do 19. ure;
- *lokacija zbiranja podpisov in nadzor nad veljavnostjo podpisov*: v Sloveniji se podpisi lahko odda le pred državnim organom v času uradnih ur (v tujini se običajno podpisi lahko zbirajo na ulici kjerkoli in kadarkoli) (Zagorc in Toplak 2006, 97);

¹⁸ Ustavno sodišče RS je tako npr. zaradi kršitve načela splošnosti volitev razveljavilo spremembo, ki sta jo leta 2005 spodbudila dva takratna poslanca (nezadovoljna z velikim številom nestranskih kandidatov in list, predvsem izvoljenih v občinske svete, kar naj bi bila posledica prenizkega volilnega praga za vlaganje nestranskih kandidatur) z vlogo predloga za dopolnitev Zakona o lokalnih volitvah, v kateri sta predlagala povečanje zahtevanega števila podpisov za nestranskarje (Lavtar 2008, 361–362).

¹⁹ »V aktu o razpisu volitev se določi dan razpisa volitev in dan glasovanja. Z dnem, ki je določen kot dan razpisa volitev, začnejo teči roki za volilna opravila« (Zakon o lokalnih volitvah, 28. člen).

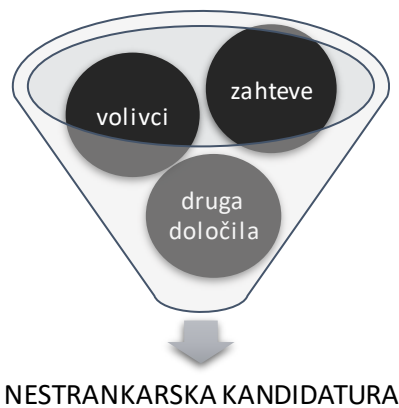
- *ali lahko volivec svojo podporo izkaže le enemu ali več kandidatom*: težje je dobiti zadostno število podpisov volivcev, če lahko vsak volivec podpre le enega kandidata ali kandidatno listo. »Vsak volivec lahko da podporo s podpisom samo enemu predlogu kandidatov, ki se volijo po večinskem načelu, ali samo eni listi kandidatov« (Zakon o lokalnih volitvah, 71. člen);
- *ali gre za večinski ali proporcionalni volilni sistem*: pri večinskem sistemu relativne večine je za osvojitve sedeža praviloma treba osvojiti med 20 in 40 % glasov v primeru enomandatne volilne enote, pri proporcionalnem volilnem sistemu je potrebna precej manjša podpora – v Sloveniji znaša v največjih občinah od 2 do 4 % (Zagorc in Toplak 2006, 97);
- *velikost volilnega območja*: tehnično in organizacijsko je lažje zbrati 2 % podpisov volivcev v manjši volilni enoti ali občini (npr. s 1000 prebivalci) kot v večji (npr. s 100.000 prebivalci), zato je še posebej sporno zahtevano relativno veliko število podpisov pri večjih občinah (Zagorc in Toplak 2006, 97);
- *ali gre za lokalne volitve ali za volitve na ravni države*: če je nekoliko opravičljivo dajati prednost političnim strankam pri volitvah na ravni države, pa je na lokalni ravni ravno nasprotno, saj so politične stranke organizacije na ravni države, na lokalni ravni pa delujejo različne manjše politične in interesne skupine, ki jim je treba omogočiti sodelovanje pri upravljanju lokalnih zadev (Zagorc in Toplak 2006, 97);
- *kako je izraženo zahtevano število podpisov*: lahko se zahteva število podpisov, ki je enako določenemu odstotku števila volivcev v volilni enoti ali pa je to število izraženo kot delež volivcev, ki so se udeležili prejšnjih volitev. »Kadar določa kandidata za župana skupina volivcev, je potrebno število podpisov najmanj 2 % od števila volivcev v občini, ki so glasovali v prvem krogu na zadnjih rednih volitvah za župana, vendar ne manj kot 15 in ne več kot 2500« (Zakon o lokalnih volitvah, 106. člen).

Vse opredeljene dejavnike vpliva volilnega sistema na vlaganje in uspeh nestranskih kandidatur, ki jih izpostavljajo različni (zgoraj navedeni) avtorji (Zagorc in Toplak 2006, 96–97; Lavtar 2007, 32; Brezovšek in drugi 2008, 171; Haček in Kukovič 2011, 388–389; Kukovič in drugi 2015, 695–697), smo razvrstili v tri osnovne skupine oz. potencialne ovire za nestranskarje (glej Sliko 3.2):

1. **zahteve** – zajema zakonska določila, ki opredeljujejo: kdo in pod kakšnimi pogoji lahko predlaga kandidate oz. kandidira, zahtevano število podpisov za možnost vložitve kandidature ter čas, lokacijo in nadzor zbiranja teh podpisov ipd.;

2. **volivci** – nanaša se predvsem na obseg možnosti vpliva s strani volivcev, npr.: ali lahko svojo podporo izkažejo enemu ali več kandidatom, ali je omogočena personalizacija, ali volijo odprte ali zaprte liste, ali imajo preferenčni ali morda prenosljiv glas ipd.;
3. **druga posamezna (tehnična) določila** – v to skupino sodijo podatki, kot so: ali gre za večinski ali proporcionalni volilni sistem, velikost volilnega območja, dolžina mandata, obstoj volilnega praga, način izračunavanja razdelitve ostankov glasov itd.

Slika 3.2: Vpliv volilnega sistema na nestransarske candidature

Vir: Prirejeno po Zagorc in Toplak (2006, 96–97); Lavtar (2007, 32); Brezovšek in drugi (2008, 171); Haček in Kukovič (2011, 388–389); Kukovič in drugi (2015, 695–697).

V kolikšni meri volilni sistem dejansko vpliva na uspešnost nestransarskih kandidatov in list, sta na primeru Slovenije preverjala tako Brezovšek (2005, 26–27) kot Haček (2009, 75–76), in sicer na način izračuna volilne uspešnosti²⁰ parlamentarnih političnih strank ter nestransarskih kandidatov in list tako v proporcionalnih kot večinskih volilnih sistemih. Oba sta ugotovila, da so vse politične stranke, z izjemo ene, precej uspešnejše v občinah, v katerih se uporablja proporcionalni volilni sistem, kot v občinah, v katerih se uporablja večinski volilni sistem. Nasprotno pa velja za nestransarske kandidate in liste, katerih volilna uspešnost je znatno večja v občinah z večinskim volilnim sistemom, s čimer sta potrdila tezo o vplivu volilnega sistema na možnost izvolitve nestransarjev.

²⁰ Izračunana kot količnik med številom občin, v katerih ima določena politična stranka oz. lista nestransarskih kandidatov vsaj enega izvoljenega predstavnika v občinskem svetu, ter skupnim številom vloženih kandidatur v vseh občinah z določenim tipom volilnega sistema (Brezovšek 2005, 26; Haček 2009, 75).

3.3 Značilnosti volilnega vedenja

Ker fenomena nestranskih županov ne ustvarjajo zgolj nestranskih kandidati, temveč ga omogočajo tudi oz. predvsem tisti, katerih glasovi podpore odločajo o zmagovalcu volitev – volivci, velja nekaj besed nameniti tudi njim in njihovemu vedenju. To se zdi še toliko bolj pomembno ob navedbah Tormeya (2015), da v primerjavi s preteklimi desetletji danes manj volimo, kadar sploh volimo, manj verjetno se pridružimo politični stranki, se zanimamo za državne ali politične zadeve. V novejšem času so torej med volivci prisotne različne težnje, kot so npr. upad volilne udeležbe, slabitev strankarske identifikacije, h kandidatom usmerjeno volilno ravnanje, problemsko glasovanje in posledično poudarjena vloga medijev (Brezovšek 2004, 36).

»Raziskave volilnega obnašanja so stare toliko kot volitve same, če seveda upoštevamo volitve v njihovem sodobnem pomenu – recimo od pomladi narodov v 19. stoletju dalje« (Kramberger in Kropivnik 1992, 741). Znanstveni interes za volilno vedenje sovпада z vzponom behavioralne politične znanosti – središče za nove tehnike vzročnih in tehničnih analiz je postalo glasovanje na volitvah,²¹ ki predstavlja enega od najbogatejših virov informacij o odnosih med posamezniki, družbo in politiko. Na vedenje volivcev sicer vplivajo različne kratkoročne²² in dolgoročne²³ značilnosti volilnih oz. političnih procesov v posamezni skupnosti; proučevanje zakonitosti volilnega vedenja pa lahko veliko razkrije o naravi političnega sistema in omogoči vpogled v procese družbenih in političnih sprememb (Brezovšek 2004, 38–39).

Razprave na temo volilne (ne)udeležbe ugotavljajo, da politično tekmovanje povečuje volilno participacijo, medtem ko jo volilna nesorazmernost zmanjšuje; sorazmerni volilni okvir zmanjšuje strankarsko tekmovanje; večstrankarstvo zmanjšuje volilno participacijo, striktna proporcionalnost jo favorizira. Eden od temeljnih teoretičnih modelov – model racionalnega volivca, ki izhaja iz perspektive teorije racionalne izbire²⁴ in je usmerjen k posamezniku (ne k

²¹ Zgodovinsko gledano, ni bila nobena druga oblika participacije dostopna oz. uporabljena na tako univerzalen in množično vključujoč način – glasovanje na volitvah predstavlja temeljno sredstvo angažiranja državljanov v politiki (Brezovšek 2004, 36).

²² Nanašajo se na posamezne volitve in ne dovoljujejo sklepanja o nekih splošnih volilnih vzorcih. Kratkoročni vpliv predstavljata npr. osebnost in imidž strankarskih voditeljev (Brezovšek 2004, 38–39).

²³ Sem kot strukturalni, strankarski in lastniški odraz spadajo množični mediji (Brezovšek 2004, 39).

²⁴ Kritike modela racionalne izbire se nanašajo na potrdjenost njegove osnovne predpostavke nasproti iracionalnosti politične participacije v skupinah in tudi abstinenca ne more biti racionalnejša od volilnega glasovanja – slednje je najbrž koristnejše ob upoštevanju njegovih majhnih stroškov (Brezovšek 2004, 43).

socializaciji), na volilno glasovanje gleda kot na racionalno dejanje, pri čemer strankarske preference volivcev izhajajo iz osebnih interesov, glasovanje pa je v osnovi instrumentalno (sredstvo za določen cilj). Novejše interpretacije izpostavljajo predvsem 'problemsko glasovanje', ki strankam s prenovo in preoblikovanjem njihovih politik omogoča pomemben vpliv na volilne izide (Brezovšek 2004, 40–43).

'Dvojna konstelacija' strank in kvazistrank nakazuje na to, da mnogi državljani sledijo različnim kriterijem pri ocenjevanju legitimacije in nastopa lokalnih politik 'znotraj' ter nadlokalnih politik 'zunaj'. Večina lokalnih skupnosti namreč ohranja duh ravnanja z lokalnimi zadevami kot 'specifičnimi', kar pojasnjujejo naslednje karakteristike (Holtmann 2008, 14):

- družbena interakcija je gosta, bližnja in bolj intenzivna;
- ljudje bolj poznajo javne probleme, saj se odvijajo na njihovih lastnih dvoriščih;
- obstaja goreča želja po družbeni harmoniji (zaradi konfliktov, ki so neizogibni);
- obstajata čustvena orientacija in identifikacija z 'našo vasjo' in 'našo skupnostjo';
- ovrednotenje lokalnih politik in njihovih javnih predstavitev, gre za široko razpršeno *status-quo* vedenje.

Za Slovenijo je značilno, da se lokalnih volitev praviloma udeležuje manj volivcev kot parlamentarnih ali predsedniških volitev, pri čemer je nižja volilna udeležba v mestnih kot v drugih občinah, ki je v večini občin praviloma manjša v drugem krogu volitev (Kontelj in drugi 2007, 5). Do nedavnega je veljalo tudi, da volilna udeležba na slovenskih lokalnih volitvah ni bila nikoli nizka, marveč celo nadpovprečna v primerjavi z drugimi evropskimi državami (Lavtar 2008, 361). Hkrati se je za razliko od upadanja volilne udeležbe na nacionalni ravni lokalnih volitev vseskozi udeleževal približno enak delež volivcev (Kontelj in drugi 2007, 5).

Politična participacija izraža aktivistično stališče in je (med drugim) povezana s strankarsko identifikacijo, političnimi interesi ter skrbjo za izide in politično smotrnost. Proučevanje politične participacije izkazuje mnogo manj zanimanja za tiste, ki se ne udeležujejo volitev (abstinenti) oz. sploh ne sodelujejo v političnem življenju (apatiki). Anketa Centra za politološke raziskave *Stališča o lokalni demokraciji* iz leta 2003 kot najpogostejše tri vzroke neudeležbe volitev²⁵ med slovenskimi volivci navaja naveličanost politike, občutek

²⁵ Verba, Schlozman in Brody (v Brezovšek 2004, 45) razloge za neudeležbo vidijo v pomanjkanju časa in/ali želje (razočaranje nad politiko) ter v izoliranosti od družbenih mrež (prek katerih bi se lahko vpletli v politiko).

nepomembnosti glasu in nezadovoljstvo s ponudbo (Brezovšek 2004, 44–45). Za državljane razvitih demokracij je značilno tudi, da politikom zaupajo manj kot pravzaprav kateremukoli drugemu poklicnemu združenju. Zato ni presenetljivo, da je povezava med antistrankarstvom, njegovo željo po distanciranju od prevladujočega političnega in njegovo popularnostjo vse večja (Tormey 2015).

Spreminjajo se tako politike kot državljanstvo. Ob tem nekateri analitiki predpostavljajo, da je politični proces v nevarnosti, če politike ne delujejo, kot so v preteklosti. Dalton (2006, 2) takšne posplošene trditve zavrne, rekoč, da je dobra novica ta, da je slaba novica napačna.²⁶ To argumentira s (1) pomembnostjo norm državljanstva²⁷ – teh je več (ene slabijo, druge so vse močnejše) in so ključnega pomena za razumevanje političnega vedenja; in z (2) zamenjavo na dolžnostih temelječega državljanstva²⁸ z vključujočim državljanstvom²⁹ – pretekle raziskave so bile praviloma osredotočene na državljana dolžnosti, od katerega se vključujoč državljan bistveno razlikuje tako po implikacijah političnega ravnanja kot vedenja javnosti.³⁰

3.3.1 Modernizacija politik

Termin *modernizacija* se je sprva nanašal na razlike med tradicionalno agrarno družbo³¹ ter na trgovini in industriji temelječo moderno družbo³² (Charlton in Andras 2003, 3); med katerima večina teoretikov modernizacije vidi ključno razliko v večjem nadzoru, ki ga ima moderen človek nad naravnim in družbenim okoljem (Huntington 1971, 286). V 50. letih se je kot raznolika literatura o razvoju s predpostavko, da je modernizacija globalni fenomen, znotraj katerega se bodo različne postkolonialne tradicionalne družbe trajno združile okoli univerzalne oblike moderne družbe, uveljavila modernizacijska teorija (Bevir 2010, 895). Ta sledi endogeni razlagi in pojav demokracije povezuje z gospodarskim razvojem države, na demokratizacijo pa gleda kot na vrhunec, h kateremu teži družba (Przeworski in Limongi 1997, 157–158).

²⁶ Angl. *the good news is ... the bad news is wrong*.

²⁷ Dalton (2006, 4–6) jih razdeli v štiri kategorije: 1. participacija, 2. avtonomija, 3. družbeni red, 4. solidarnost.

²⁸ Angl. *duty-based citizenship*.

²⁹ Angl. *engaged citizenship*.

³⁰ Obe dimenziji državljanstva vključujeta normo participacije, a v različnih stilih politične akcije, ter opredelita državljanstvo kot preplet dolžnosti in pravic, toda različnih dolžnosti in različnih pravic (Dalton 2006, 8).

³¹ Organizirana 'vertikalno' glede na razredno hierarhično delitev in ima en, enoten sistem z enim samim centrom moči (Charlton in Andras 2003, 3).

³² Organizirana 'horizontalno' glede na funkcije; značilnosti modernih družb so vse večja kompleksnost, učinkovitost, razvoj in pričakovanje razvoja – zato modernizacije ni mogoče v neki točki kar ustaviti. Ker je modernizacija dinamična, jo je ustrezneje razumeti kot proces in ne kot stanje (Charlton in Andras 2003, 3–5).

Politična modernizacija se zgodovinsko in po definiciji povezuje s pridobivanjem politične samostojnosti (Brezovšek in drugi 2008, 26) ter je sestavljena iz treh osnovnih delov: racionalizirane oblasti, diferenciranih struktur in množične participacije (Huntington 1966, 378). Kot splošen pojem, *politična modernizacija* torej označuje spremembe v distribuciji družbene moči³³ v smislu njene disperzije, hkrati pa pomeni tudi racionalizacijo oblasti, ki postane 'javna' – transparentna, omejevana in nadzorovana. Modernizacija politik, ki konkretno pomeni različne oblike demokratizacije, je v vsaki družbi tesno povezana z modernizacijo na gospodarskem, tehnološkem, kulturnem, izobraževalnem, informacijskem in raziskovalnem področju (Zajc 1991, 1524–1525).

Družbena modernizacija je spremenila norme državljanstva, politična znanja in vire, ki jih ima javnost na voljo, ter tako predruočila računico participacije (Dalton 2006, 19). V novejšem času iz različnih vzrokov³⁴ med volilnimi težnjami najbolj izstopa slabitev strankarske identifikacije (Brezovšek 2004, 39). Vse bolj fluidno in vse manj predvidljivo javno mnenje sili stranke in kandidate k večji obzirnosti vsaj do mnenj tistih, ki se udeležujejo volitev. Individualizacija volilne izbire pa do neke mere spominja na zgodne podobe informiranega volivca v klasični demokratični teoriji: če se volivci ne zanašajo toliko na skupinska navodila, se odločajo bolj na podlagi lastne presoje (Dalton in Klingemann 2007, 11). Modernizacija je preoblikovala življenjske pogoje po vsem svetu, predruočila znanja in vrednote sodobne javnosti ter ponudila nove tehnološke napredke, ki spreminjajo odnos med državljanji in elitami – interakcija med njimi še nikoli doslej ni bila toliko potisnjena na stran ljudstva (Dalton in Klingemann 2007, 18).

Vprašanje modernizacije politik je povsem konkretno povezano s pravico do organiziranega oz. drugačnega nasprotovanja (Zajc 1991, 1527). Odgovor na vprašanje in protiutež trendu upadanja participacije državljanov v tradicionalnih formah predstavljajo vse številnejši dokazi o novih oblikah državljanske in politične akcije (Dalton in Klingemann 2007, 14). Za te nove stile politik je značilna horizontalna struktura, saj gre običajno za brez vodstva, 'od spodaj navzgor' osnovana gibanja oz. iniciative z zavednim izogibanjem obstoječim birokracijam, položajem in ostalim instrumentarijem, ki zadevajo predstavniške stile politik (Tormey 2015).

³³ V Sloveniji je radikalno redistribucijo družbene moči povzročil združen nastop novih političnih strank na spomladanskih volitvah 1990, ki je omogočil tudi nastanek nove strankarske pluralistične demokracije (Zajc 1991, 1530).

³⁴ Npr.: kriza vladanja, zmanjšana sposobnost družbenih cepitev pri oblikovanju volilne izbire, univerzalnejši značaj strank, večji vpliv televizije, preusmeritev pozornosti s političnih strank na politike (Brezovšek 2004, 39).

Sodobni problemi predstavniške demokracije so v prvi vrsti posledica nenehnega spreminjanja modernosti, političnih subjektov, narave in forme naših interakcij z drugimi. Nekaj se spreminja v odnosu med državljani in politiko, spreminjajo se potrebe političnih subjektov in koordinate političnih sistemov, sodobni razvoji in napredki spreminjajo potek vsakodnevnega življenja ter posledično spreminjajo naravo naših navez kot političnih subjektov (Tormey 2015). Pri tem igrajo pomembno vlogo tudi množični mediji, ki krepijo že obstoječe preference, popačijo tok politične komunikacije, določajo za občinstvo pomembne teme ter spodbujajo in usmerjajo predvsem volivce z nizko politično pozornostjo ter malo informacijami, ki se ne istovetijo z nobeno izmed političnih strank (Brezovšek 2004, 44). Kot pobudniki individualizacije politik družbeni mediji³⁵ spodbujajo racionalnost predstavniških teles in praks ter prinašajo nove stile politik s tem, ko omogočajo: lažje in hitrejše tvorjenje in širjenje slik, filmov, komentarjev, informacij, blogov; lažjo najdbo tistih, s katerimi delimo naklonjenost ali skupne razloge; lažjo organizacijo oz. sestavo skupin; lažje predloge in spodbude dogodkov ter akcij (Tormey 2015).

Modernizacijska teorija odmik od industrialne k postindustrialni družbi povezuje z višjimi stopnjami izobrazbe, z več prostega časa ter bolj sofisticiranimi komunikacijskimi sistemi, kar je naredilo državljane bolj informirane in zahtevne (Marsh in drugi 2007, 16). Modernizacijski procesi so torej spremenili načine komuniciranja ljudi in njihovega vključevanja v javno sfero, a ob tem karakter socialnega kapitala ni bil uničen, temveč se zgolj spreminja (Dalton in Klingemann 2007, 14). Posledično bodo morale tudi družbene pogodbe³⁶, katerih ujetnik razmišljanja o družbenem in političnem je predvsem zahodni svet, po izzivih 'potrebujem' (po drugi svetovni vojni³⁷) in 'želim' (proces, ki se je začel ob koncu 70. let in končal z nedavno finančno in gospodarsko krizo³⁸), sedaj odgovarjati na izziv 'zmorem', saj je kriza zadnjih let predvsem civilizacijska³⁹ in klasične materialne potrebe izpodrivajo postmaterialne potrebe, kot so sreča, stabilnost življenjskih potekov, kreativnost življenjskih stilov ipd. (Pikalo 2010).

³⁵ Tormey (2015) jih vidi kot tiste, ki spreminjajo igro (angl. *game changer*) v smislu razvoja oblik in stilov horizontalnega organiziranja.

³⁶ Čeprav predstavljajo zgolj miselne oz. teoretske pripomočke, s katerimi misleci poskušajo urejeno misliti odnose med ljudmi in niso bile nikoli kot druge pisane pogodbe, je njihov vpliv segal onkraj zapisane pravnosti nekega odnosa (Pikalo 2010).

³⁷ V razdejani Evropi je bilo treba najti modaliteto ustvarjanja eksistenčnih pogojev za čim bolj normalno in bogato življenje (Pikalo 2010).

³⁸ Ljudje so menili, da za snovanje lastnih življenj ne potrebujejo več države in politike v prejšnji obliki, temveč le kot nočnega čuvaja, ki pazi, da so ustvarjeni pogoji za enakopravno izpolnjevanje njihovih želja (Pikalo 2010).

³⁹ Gre za krizo do zdaj poznanega načina življenja in posledično odnosov med posamezniki (Pikalo 2010).

3.3.2 Personalizacija politik

Personalizacija politik predstavlja eno od pomembnejših lastnosti sodobnih politik, na katero lahko gledamo kot na posledico strukturne transformacije zahodnih družb. Preoblikovanje in slabljenje temeljnih družbenih struktur je omogočilo silam, drugim od kolektivnih lojalnosti ter identitet, vse večje pogojevanje političnega vedenja in preferenc državljanov. Eden izmed dejavnikov, ki je znatno pridobil na pomembnosti, je vloga posameznih politikov in politikov kot posameznikov v določanju načina, kako ljudje vidijo politiko ter kako izražajo lastne politične preference (Karvonen 2010, 1–2).

Nihanje volivcev spodbuja politike k predstavljanju svojih predlogov neposredno javnosti, zaradi česar smo priča novi obliki političnega predstavništva, imenovanega '**tribunal javnosti**' oz. '**avdiencijska demokracija**' (glej Slika 3.3), katere značilnosti so (Brezovšek 2002, 66–67):

- *personalizacija volilne izbire*: pomembna je individualnost kandidatov, saj volivci vse bolj glasujejo za osebo (ne za stranke) – kampanje in volitve se osredotočajo na osebnost vodje stranke, stranke pa postajajo sredstva v službi strankarskega vodje;⁴⁰
- *splošni okviri volilne izbire*: volilno vedenje se spreminja glede na raven volilne izbire, volilne odločitve so odvisne od zaznave posameznih volitev in odzivne na (v posamezni kampanji izpostavljene) probleme, prevladujoča pa je reakcijska razsežnost glasovanja⁴¹ – pogoje volilne izbire opredelijo politiki s selekcijo cepitev in volivci se nanje odzivajo,⁴² pri čemer na mobilizacijo in povezovanje volivcev vpliva tudi odnos do nasprotnikov, zato morajo kandidati poleg sebe opredeliti tudi svoje tekmece;
- *izvolitev predstavnikov na osnovi (personalnega in strankarskega) imidža*⁴³: med volilno kampanjo se oblikujejo nasprotujoči si imidži in vzpostavlja se sistem razlik, saj se volivci soočajo z različnimi tekmujočimi zelo poenostavljenimi in shematičnimi političnimi predstavami – gre za metodo reševanja problema informacijskih stroškov in želje po vplivu na volilne izide, kjer jim izvolitev predstavnikov na osnovi imidža omogoča določeno svobodo delovanja po volitvah.

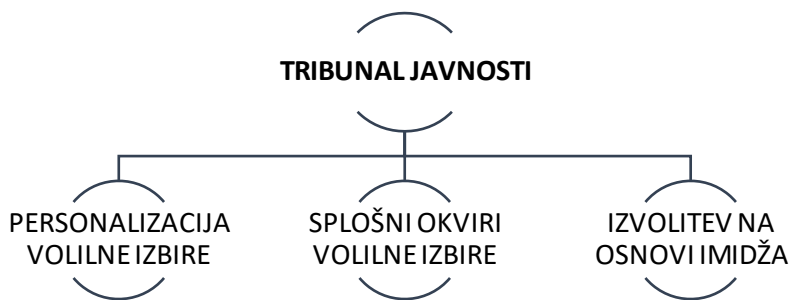
⁴⁰ Posledično (1) na naravo predstavniških odnosov vplivajo kanali političnega komuniciranja – strankarske aktiviste izpodriva nova elita medijskih ekspertov; (2) izvoljeni predstavniki oblast izvršujejo v novih razmerah – vse bolj zapletene odločitve in vse manj predvidljivi problemi silijo kandidate, da namesto načrtov za prihodnost raje izpostavijo svoje sposobnosti dobrega odločanja, izberejo torej osebno zaupanje (Brezovšek 2002, 66).

⁴¹ Na vsakih volitvah posebej se volivci odzovejo na ponudbe politikov (Brezovšek 2002, 66).

⁴² Od tod poimenovanje 'javni tribunal', ki označuje strukturo: oder in publika oz. javnost (Brezovšek 2002, 67).

⁴³ Termin *imidž* se nanaša na nejasno in izumetničeno predstavo brez politične vsebine, čeprav javnomnenjske raziskave kažejo, da politična vsebina ni odsotna pri oblikovanju imidža s strani volivcev (Brezovšek 2002, 67).

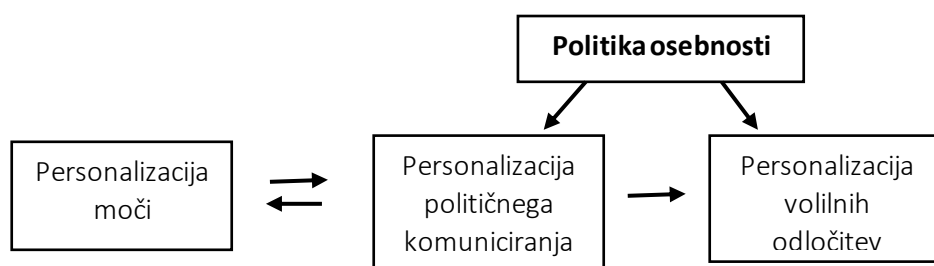
Slika 3.3: Tribunal javnosti/avdiencijska demokracija

Vir: Prirejeno po Brezovšek (2002, 66–67).

Tri glavne dimenzije personalizacije so (glej Sliko 3.4): politično komuniciranje, volilne odločitve in politična moč. Termin *personalizacija* se je sprva nanašal na opis naraščajoče vidnosti kandidatov v medijskem poročanju o politiki in strateškem komuniciranju političnih strank. S tega vidika se personalizacija navezuje na prepričanje, da postajajo posamezni kandidati vse bolj vidni, njihove osebne kakovosti pa vse bolj privlačijo vedno več pozornosti medijev in igrajo vse pomembnejšo vlogo v volilnih kampanjah ter strankarskem komuniciranju na splošno. Drugi vidik termina *personalizacija* se nanaša na prepričanje, da postajajo kandidati skupaj s svojimi posameznimi osebnostnimi lastnostmi vse vidnejši in pomembnejši pri sprejemanju volilnih odločitev. V tretji dimenziji pa termin predstavlja koncentracijo moči okoli predsednikov in strankarskih voditeljev (Grbeša 2008, 788–789).

Slika 3.4: Dimenzije personalizacije politike

Vir: Grbeša (2008, 790).

Sprememba strankarskega konteksta (upadanje tradicionalnega koncepta političnih strank kot množičnih organizacij, njihove vse večje težave z mobilizacijo volivcev, k čemur so prispevale tudi družbene in tehnološke spremembe, poudarek na politikah posamezne stranke je zamenjal poudarek na osebnostih voditeljev, ki bodo te politike implementirali) in *sprememba volilnega konteksta* (vse manjša volilna udeležba kot povod za naraščanje pomembnosti vloge

predsednika države oz. parlamenta, tudi v smislu mobilizacije volivcev, kjer bi lahko presegla strankarske premisleke) sta povzročili številne pomembne **posledice za personalizacijo politik** (McAllister 2007, 583):

- politični vodje so postali pomembni ne le za spreobrnitev volivcev, pač pa tudi za njihovo mobilizacijo (kar je bila tradicionalno glavna funkcija političnih strank);
- voditelji danes ohranjajo svoj položaj s pomočjo personaliziranega mandata, ne več s podporno bazo znotraj stranke, zaradi česar lahko obidejo strankarske frakcije in aktivnosti;
- ko je vodja enkrat izvoljen s strani ljudstva, mu personaliziran mandat omogoča precejšnjo politično avtonomijo in posledično le malo ali nič zatekanja k strankarskim mehanizmom.

3.4 Osebnostne lastnosti oz. vidiki županov

Čeprav je v nekaterih državah neposredno izvoljen župan ustaljen del lokalnega političnega sistema, predstavlja tak način voljenja župana v številnih zahodnih lokalnih demokracijah nedaven trend (Copus 2006, 15). V večini evropskih držav je župan, ki mu je že zaradi same funkcije namenjeno veliko pozornosti, postavljen vse bolj v ospredje, ob tem pa je vse več poudarka tudi na njegovi osebnosti (Kukovič 2015, 92). Odmik od hierarhičnih in zaprtih predstavniških omrežij ter rutinirane politične strukture k bolj razdrobljenemu in decentraliziranemu naboru lokalnih političnih omrežij namreč zahteva bolj personaliziran sistem političnih vodij – sistem, v katerem sta zanesljivost in odgovornost za politično (ne)akcijo predhodno usmerjeni k posamezniku (Copus 2006, 15). Župani se morajo ukvarjati s konkretno lokalno družbo, s strani katere so izvoljeni (Kukovič 2015, 93), pri tem pa igra pomembno vlogo – v primeru nestrancarjev verjetno še toliko bolj – županova osebnost, ki postaja v pogojih personalizacije politik izjemno pomembna (pomembnejša od strankarskega programa) za mobilizacijo in prepričanje volivcev (McAllister 2007, 584).

Kukovič (2015, 93) predstavi štiri osebnostne vidike županov (glej Sliko 3.5) – podpora na volitvah in rekrutiranje, sposobnost mreženja županov in njihov vpliv na delovanje lokalnih avtoritet, zavezanost županov k demokratičnim normam in vrednotam, dojemanje vlog in nalog, povezanih z župansko funkcijo. Zanje velja, da vplivajo na percepcijo župana kot najvišjega lokalnega političnega vodje, na njegovo delovanje ter način vodenja (Kukovič 2015,

106). V nadaljevanju se bomo osredotočili predvsem na prva dva osebnostna vidika županov, ki sta za namene našega raziskovanja še posebej relevantna.

Slika 3.5: Osebnostni vidiki županov

Vir: Prirejeno po Kukovič (2015, 93).

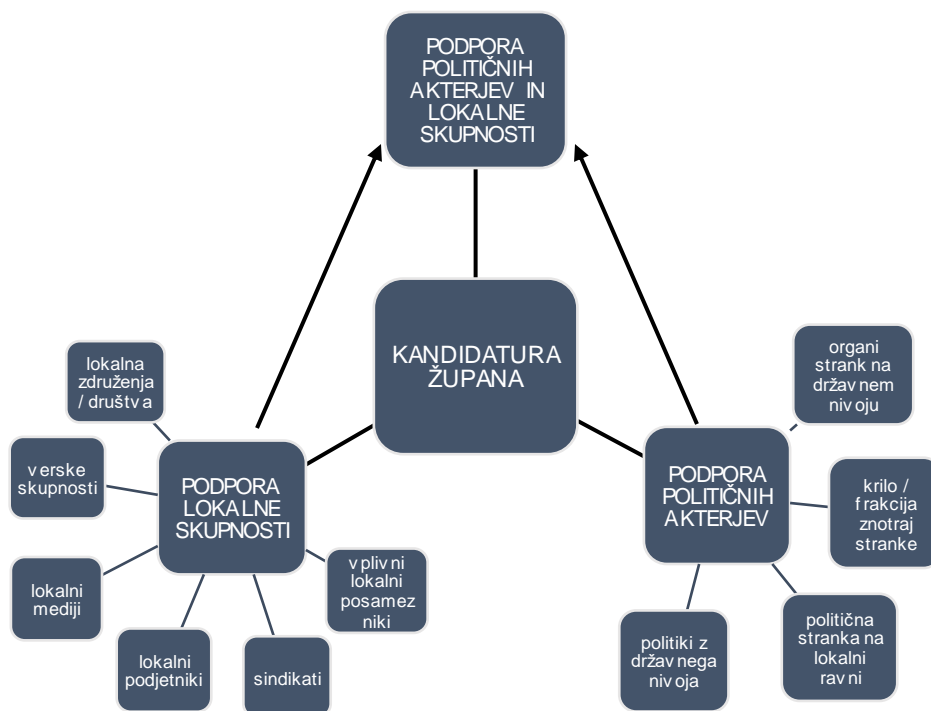
Pred nadaljevanjem pa vendarle namenimo nekaj besed tudi tretji in četrti osebnostni lastnosti župana. **Zavezanost župana k demokratičnim normam in vrednotam** se zdi v prvi vrsti pomembna zato, ker se demokracija že v osnovi povezuje z vprašanjem, *kaj je dobro za člane politične skupnosti* (Kukovič 2015, 98). Lokalna demokracija predstavlja temelj demokratične družbe nasploh, prispeva h kulturi demokracije povsod v družbi in brez njenih različnih oblik bi bile možnosti za razvoj demokratičnih vrednot in veščin znatno omejene (Brezovšek in Kukovič 2012, 26–27). Pomembnost **dojemanja vlog in nalog** pa gre iskati v dejstvu, da župan, še posebej neposredno izvoljen, predstavlja utelešenje območja, ki mu služi, kar mu omogoča delovanje v imenu celotne skupnosti, promoviranje in varovanje njenih interesov celo preko omejitev sveta (Copus 2006, 25). Hkrati (neposredno) izvoljeni župani posedujejo potencial, da spremenijo način sprejemanja odločitev, naravo odnosa med političnimi vodji in državljani ter predrugačijo razmerje moči v lokalni politiki med političnimi strankami in političnimi združenji nestrankarske narave (Copus 2006, 18).

3.4.1 Podpora na volitvah in rekrutiranje

Z namenom dosega županske funkcije se kandidat v času predvolilne kampanje zanaša predvsem na ožji krog svojih podpornikov in zaveznikov, ki tvori jedro politične legitimnosti kandidata (župana) v lokalni družbi in predstavlja vir njegove moči. Ob sodobnih težnjah upadanja in izgubljanja kredibilnosti političnih strank se župani od njih poskušajo vse bolj distancirati ter usmeriti v iskanje podpore lokalnih družb (Kukovič 2015, 93).

Rekrutiranje na najvišje politične položaje lokalne vlade v evropskih mestih je odvisno od posamezne družbe (Bäck 2006, 123). Kar zadeva podporo na lokalnih volitvah in rekrutiranje, slovenski Zakon o lokalnih volitvah (106. člen) omogoča predlaganje kandidatov za župana političnim strankam in skupinam volivcev. Podobno za evropske župane ugotavlja Bäck (2006, 123), ki ob natančnejšem pregledu načina njihovega rekrutiranja pravi, da so bili številni v svojih volilnih kampanjah podprti s strani strankarskih akterjev (resda so mnogi tudi člani političnih strank) in/ali akterjev, ki so vplivni v lokalni skupnosti. Glede na odgovore, pridobljene v opravljeni raziskavi, Bäck (2006, 129) kot tvornike strankarske podpore našteje nacionalne organe stranke, strankarsko krilo oz. frakcijo in stranko na lokalni ravni, katere član je župan, ter nacionalne politike. Podporo akterjev lokalne skupnosti pa tvorijo lokalni veljaki, sindikati, lokalni poslovni svet, lokalni mediji, cerkev in lokalna združenja (glej Sliko 3.6).

Slika 3.6: Podpora na volitvah

Vir: Kukovič (2015, 94).

Če imamo torej dve tekmujoči različici lokalnega predstavništva – prva gleda nanj kot na nestrankarski, politično nevtralen forum, kjer je zlahka prepoznati skupno dobro; druga ga vidi kot prostor, kjer se bijejo širše nacionalne strankarske politične bitke in kjer na sprejemanje odločitev vplivajo ideološki ter strankarski interesi – lahko kot primer prve konceptualizacije

navedemo slovensko, kot primer druge pa angleško lokalno upravo (Kukovič in drugi 2015, 702).

Bäck (2006, 136) nadalje ugotavlja tudi, da spremenljivke, umeščene zgodaj v procesu socializacije in rekrutiranja (to so družbeno ozadje, socializacija in učenje), še vedno izkazujejo nekatere neposredne vplive na to, kako župani vrednotijo različne naloge, čeprav se znaten del učinkov teh spremenljivk pojavi šele skozi njihove posledice za kasnejše, prihajajoče dogajanje v procesu. Prav omenjene posledice še posebej zadevajo članstvo v stranki in podporo različnih akterjev med volilno kampanjo na poti k izvolitvi (za) župana.

3.4.2 Sposobnost mreženja in vpliv županov na delovanje lokalnih avtoritet

Izvoljeni župani obstajajo na vsakem kontinentu, v funkcijo so izvoljeni prek različnih volilnih sistemov, posedujejo različno mero moči in odgovornosti ter imajo odnos s svojim svetom, ki ga delno določajo institucionalni dogovori, delno kulturni in politični dejavniki ter delno županova osebnost (Copus 2006, 17). Na vrsto interakcij, ki jih je župan deležen v času svojega mandata, pa pomembno vplivata tudi družbena pripadnost in socializacija (Kukovič 2015, 95), ki spadata med t. i. zgodnje spremenljivke, katerih učinki so osredotočeni predvsem v mreženju ter opravljanju oz. doseganju nalog (Bäck 2006, 136).

Župan v času svojega županovanja razvije številne mreže in postane član različnih (strokovnih, političnih ipd.) omrežij, ki temeljijo na recipročnih razmerjih. Medtem ko so nekatera omrežja bolj kratkotrajne narave, so druga omrežja dolgotrajna. Prav za slednja je značilno, da zahtevajo izpolnitev županovih obljub in temeljijo na menjalnih tokovih soodvisnosti. Pri županovem mreženju gre torej za prepletanje agend, pred- in povolilnih omrežij (Kukovič 2015, 95–96).

Analiza teh omrežij omogoča na eni strani pomemben vpogled v raznolike vrste družbene mobilizacije, ki temeljijo na kolektivnih vizijah občine, in na drugi strani uporaben pregled s strani županov poosebljene lokalne politike. Na osnovi večdimenzionalne analize se je izkazalo, da lahko tri idealne vzorce pozicije povežemo s tremi dimenzijsko ujemajočimi skupinami županov, ki so (Magnier in drugi v Kukovič 2015, 96): (1) **razvojni župani** – njihov cilj je spodbujanje inovacij in rasti v lokalnem okolju, saj želijo doseči čim širši nabor potencialnih ciljev lokalnega razvoja; (2) **skrbni župani** – njihov cilj je skrbno zagotavljanje kakovostnih storitev občanom, lahko tudi na račun razvoja občine; (3) **odstranjevalci deprivilegiranosti** –

strukturne probleme obravnavajo kot tematsko pluralne oz. celostne, svojo pozornost pa namesto obstoječemu zagotavljanju dobrin in storitev raje namenjajo racionalnejšemu in operativnejšemu poudarjanju določenih učinkov napak politike ter socialne stratifikacije (glej Tabela 3.3).

Tabela 3.3: Pozicije župana in omrežja

RAZVOJNI ŽUPAN	SKRBEN ŽUPAN	ODSTRANJEVALEC DEPRIVILIGIRANOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • pritegnitev gospodarskih aktivnosti v občino • razvoj področij, ki zahtevajo visoko usposobljeno delovno silo • privabljanje novih prebivalcev v občino • privabljanje premožnejših prebivalcev • izboljšanje (zunanje) podobe občine • spreminjanje zunanje podobe občine • razvoj pomembne pozicije občine v širšem prostoru/regiji 	<ul style="list-style-type: none"> • ohranjanje visoke ravni nabora dobrin in storitev, ki je značilen za občino • poudarjanje družbene raznolikosti in strpnosti v lokalni skupnosti • zagovarjanje lokalnega življenjskega sloga • zagovarjanje tradicionalne kohezivnosti lokalnega okolja • obnovitev ali ponovna izgradnja (mestnega) centra/jedra občine 	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje socialnih storitev za boj proti marginalnosti in revščini • reševanje stanovanjske problematike • zmanjševanje onesnaževanja • razvijanje kulturne podobe in dejavnosti za prosti čas • izboljšanje infrastrukture v občini in transportnih storitev
RAZVOJNO OMREŽJE	KOMUNITARNO OMREŽJE	OMREŽJE REŠEVANJA PROBLEMOV

Vir: Kukovič (2015, 96).

Za razvojne župane je značilno, da iščejo podporo v družbenih organizacijah in posameznih vplivnih vodjih, ne v političnih strankah; mreže si ustvarijo z močnimi akterji. Skrbni župani iščejo podporo v političnih institucijah in lokalni družbi, v različnih organizacijah, združenjih ter posameznikih; veliko diferencirano mrežo pa si zgradijo že tekom volilne kampanje ter jo skozi celoten mandat pri vsakodnevni aktivnostih širijo. Za župane odstranjevalce deprivilegiranosti je značilna podpora političnih strank, ki imajo močan vpliv tako na župana kot na okolje, ki potrebuje ureditev socialnih razmer in družbenih razlik. Mreže te tretje skupine županov pa navadno (vsaj kar zadeva vsakodnevne interakcije) niso usmerjene v močne akterje (Kukovič 2015, 97).

3.5 Kontekstualni dejavniki

Za (boljše) razumevanje rekrutiranja je pomembno vedeti, kdo so naši župani, in poznati njihovo družbeno ozadje. Dejavniki, kot so širša politična socializacija v obdobju odraslosti,

pripravnštvo v politični stranki ali pojav '(iz)kristalizirane izkušnje', lahko pripomorejo ali celo kompenzirajo pomanjkanje ugodnega oz. zelenega družbenega ozadja, čeprav slednje nikakor ne sme biti interpretirano kot odločilno – da bi torej sklepali zgolj na osnovi 'tipičnih značilnostih ozadja' (Steyvers in Reynaert 2006, 44).

Termin *kontekst* velja za precej širok pojem, ki različnim avtorjem pomeni oz. predstavlja različno. Kukovič (2015, 77) kot najpogosteje proučevane kontekstualne dejavnike navaja: (ne)strankarskost, spol, starost, izobrazbo, politično karierno pot, družinsko in družbeno ozadje. Izmed slednjih smo v nadaljevanju opredelili zgolj nekatere, za namene našega raziskovanja najpomembnejše kontekstualne dejavnike, in sicer: (ne)strankarskost, politično karierno pot, družinsko in družbeno ozadje.

Izbira vodij poteka na način, ki daje posameznikom z določenimi karakteristikami boljše možnosti za vstop in obstanek v javni pisarni. Ob tem se zastavlja vprašanje, *katere so te karakteristike ter kako vplivajo na možnosti izbire oz. izvolitve določenih posameznikov* (Steyvers in Reynaert 2006, 43). Slikovita pomembnost individualnih karakteristik, kot so kandidatovo ozadje, družbeni položaj, osebni dosežki in slabosti strankarskega udejstvovanja spremlja župansko tekmovanje in ustvarja prostor tudi 'manjšim' tekmovalcem (Enache 2011, 75–76).

3.5.1 Nestrancarstvo župana

V 19. in 20. stoletju so se politične stranke razcvetele, državljanom so nudile fokus politične aktivnosti, predstavljale so vir solidarnosti in podpore številnim generacijam običajnih ljudi, ki so jim v zameno namenili svoj čas in energijo kot aktivisti. Z globoko zakoreninjenostjo v mnogih skupnostih so postale stranke objekt lojalnosti in afekcije tako v smislu družbenih kot političnih entitet (Tormey 2015).

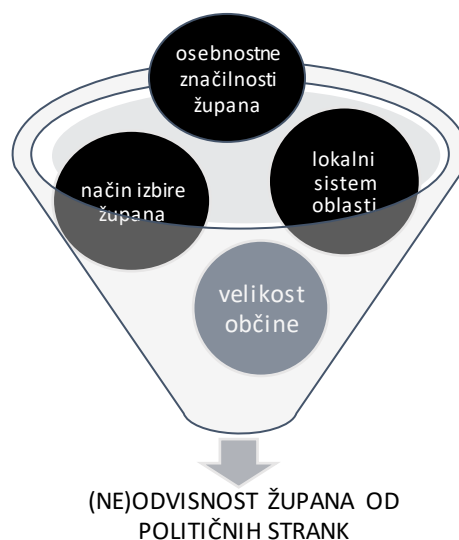
Podoba sodobnega stanja je nekoliko drugačna, kajti že več let se večina modernih demokracij sooča z upadanjem članstva v strankah in posledično z občutki, da politika ni več zmožna pritegniti, navdihniti, premakniti ljudi k akciji (Tormey 2015). Razširjeno prepričanje, da stranke kot organizacijska orodja predstavljajo najboljša sredstva posameznim igralcem za ohranitev elektorskih koristi, je vse bolj podvrženo kritiki, saj sta tako upad modela strankarske identifikacije kot vzpon antistrankarskih pogledov prispevala k neprijubljenosti strank med

volivci (Enache 2011, 53). Dva elementa, ki ju navaja Enache (2011, 73) kot verjetna vpliva na delovanje političnih strank v večini postkomunističnih držav, sta omejena transparentnost ustanovitve in slabša zmožnost vključevanja nasprotujočih si mnenj oz. pogledov.

Na lokalni ravni, za razliko od (nad)nacionalne ravni, nestrankarski kandidati pridobivajo relevantnost na račun političnih strank predvsem zaradi relativne majhnosti lokalnega okolja, uveljavljenega nestrankarskega značaja lokalnih politik in pomena osebnih odnosov v lokalni skupnosti, kjer vsak pozna vsakogar (Kukovič 2015, 78). Ne le, da je volilna izbira na lokalni ravni oblasti bolj pod vplivom vsakdanjih zadev kot posameznih političnih programov, k pomislekom o strankarski prevladi prispevata tudi relativni zaton strank in povečana volilna nestabilnost, značilna za moderne strankarske demokracije (Tormey 2015).

Umiku tradicionalnih političnih strank so sledile (vse večja) razdrobljenost na lokalni ravni in spremembe v prevladujočih načinih oblikovanja politik, kar je vplivalo na razmerja moči v občinah, pri čemer se je okrepila predvsem vloga župana (Kukovič 2015, 80). Za namene ugotavljanja dejanske (ne)strankarskosti župana v posamezni občini so Fallend in kolegi (v Kukovič 2015, 80) osnovali analitični model (glej Sliko 3.7), sestavljen iz štirih spremenljivk: lokalnega sistema oblasti, velikosti občine, načina izbire in osebnostnih značilnosti župana.

Slika 3.7: Analitični model za določanje (ne)strankarskosti župana od političnih strank

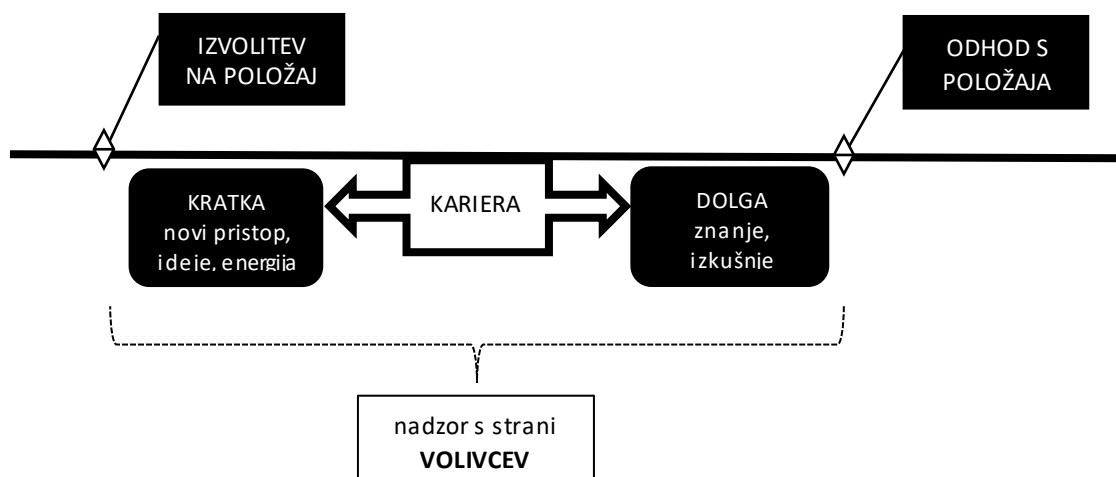
Vir: Kukovič (2015, 81).

3.5.2 Politična karierna pot

Vprašanje političnih karier spada med temeljna vprašanja ideje demokratičnega predstavnštva, slednja pa je za izgradnjo politične kariere pomembna iz dveh razlogov (Haček in Kukovič 2012, 670–671): prvič, karierni politiki bolje služijo državljanom, saj jih želja po ponovni izvoljivosti spodbuja k zastopanju interesov svojih volivcev; drugič, politiki z daljšo politično kariero so učinkovitejši in zato bolje zastopajo interese svojih volivcev. Županska kariera je del tako 'lokalnega' kot 'nacionalnega političnega kariernega sistema' (Kjær 2006, 93). Z vidika politične karierne poti predstavlja vsem županom skupno lastnost uspešnost v boju za župansko funkcijo, vendar se njihove poti do dosega te točke v marsičem razlikujejo (Kukovič 2015, 86).

Kot prikazuje Slika 3.8, politično kariero določata predvsem dva časovna trenutka – trenutek prve izvolitve na določen položaj in trenutek dokončnega odhoda s tega položaja. Med njima je lahko kratka ali dolga županska kariera, ki je lahko ali pa ne prekinjena (Kjær 2006, 92).

Slika 3.8: Županova politična karierna pot

Vir: Prirejeno po Kjær (2006, 92); Kukovič in Haček (2012, 672); Kukovič (2015, 90).

Tako kratkotrajnemu kot dolgotrajnemu županskemu stažu se pripisujejo nekatere pozitivne in negativne lastnosti. Župani, ki politično funkcijo opravljajo dlje časa, ne potrebujejo uvajalnega učnega obdobja na začetku mandata, saj so jim (nova) znanja, ekspertize in modus opravljanja politične funkcije poznani že iz prejšnjih mandatov. Predvsem v teh primerih je vloga volivcev še toliko pomembnejša, saj imajo možnost analiziranja županovega dosedanjega dela in primerjanja tega z dejanskimi potrebami skupnosti, s čimer ga na nek način silijo k odgovornemu ravnanju ter mu tako sporočajo, da je in bo njegovo opravljanje politične funkcije

pod njihovih stalnim nadzorom (Haček in Kukovič 2012, 672). Na drugi strani pa se tudi neizkušenim županom pripisujejo določene prednosti – predvsem sveže ideje in nova energija. Iz tega sledi, da imamo soočene dragocene izkušnje in kontinuiteto dolgoletnega župana nasproti novim idejam in pristopom neizkušenega župana (Kukovič 2015, 90).

Splošna podoba 'tipične' politične kariere sodobnih evropskih županov je videti takole: večina županov je predhodno (v povprečju skoraj šest let) delovala v občinskem svetu; približno tretjina županov nima predhodnih izkušenj s področja lokalnega političnega službovanja; okoli 5 % županov je bilo pred prvo izvolitvijo v to funkcijo članov nacionalnega parlamenta; istočasno opravljanje županske in ministrske funkcije ali funkcije v Evropskem parlamentu je zelo redko;⁴⁴ bolj pogoste so karierne povezave med regionalnimi in provincialnimi položaji⁴⁵ (Kjær 2006, 92–93).

Kar zadeva željo po gradnji političnih karier med slovenskimi župani, pa Haček in Kukovič (2012, 679) ugotavljata, da je od lokalnih volitev 1998 naprej ponovno kandidiralo med 80 in 90 % županov, katerih volilna uspešnost se iz volitev v volitve povečuje.⁴⁶ V opravljeni raziskavi sta prišla do zaključka, da ima politična senioriteta županov pozitiven vpliv na njihove možnosti ponovne izvolitve in da je ta vpliv z vsakimi volitvami večji.

3.5.3 Družinsko in družbeno ozadje

Osnovne vrednote in dojemanje vlog se razvijejo oz. pridobijo tekom otroštva, adolescence in izobraževanja, medtem ko se politično socializacijo vse bolj priznava kot vseživljenjski proces (Bäck 2006, 128). Tako literatura kot opravljene študije na temo družinskega in družbenega ozadja županov potrjujejo znaten vpliv izkušenj iz mladosti, še posebej politične socializacije, na delovanje ter vodenje najpomembnejših lokalnih politikov. Več priložnosti kot je imel posameznik, da se seznanj s politično socializacijo, političnimi strankami in z lokalno politiko ter pridobi politične izkušnje, bolj ugodne so njegove družinske in družbene okoliščine za razvoj kompetenc in veščin političnega delovanja (Kukovič 2015, 91).

⁴⁴ Okoli 5 % županov ob županovanju služi oz. deluje tudi na nacionalni ravni in 7 % je hkrati županov in ministrov (Kjær 2006, 93).

⁴⁵ Skoraj petina vseh županov je imela predhodno mandat na regionalni ali provincialni ravni, enak delež županov pa tudi trenutno zaseda katerega izmed teh sedežev (Kjær 2006, 93).

⁴⁶ Na županskih volitvah 2010 je bila njihova volilna uspešnost 82,7 % (Haček in Kukovič 2012, 679).

Družinsko in družbeno ozadje župana je torej pomembno predvsem z vidika, da na sedanje ravnanje dostikrat vplivajo vzorci iz preteklosti, kar se posledično odraža tudi pri njegovem vodenju občine (Kukovič 2015, 90). Tako pripadnost različnim družbenim skupinam po eni strani oblikuje predhodne izkušnje (kandidata za) župana, ki so posledično prinesene v župansko pisarno, kjer lahko znotraj družbenih kategorij oblikujejo skupine, potencialno smatrane kot kolektivni akterji z različnimi interesi; po drugi strani pa lahko skupaj s socializacijo predvidoma vplivata na vrsto oz. tip interakcij, ki jih bo ubral (bodoči) župan (Bäck 2006, 128).

Poleg družinskega ozadja posameznega župana je pomembna tudi vez neposredno z lokalno skupnostjo, kjer so pomembni dejavniki lokalnih korenin – ali je bil župan v lokalni skupnosti, ki jo vodi, rojen; ali je tu preživel otroštvo; ali se je priselil šele kasneje. Velja namreč, da dlje kot župan prebiva v neki lokalni skupnosti, močnejša je vez med njegovo družinsko zgodovino, lokalno seznanjenostjo, prepoznavnostjo in vključenostjo (Kukovič 2015, 92). To, kot v svoji raziskavi ugotavlja Enache (2011, 87), znatno prispeva k možnostim izvolitve nekega kandidata in je pomembnejše od lokalne volilne kampanje, kar zlasti nestrancarjem precej olajša finančno breme financiranja kampanje. Po eni strani so predvsem v manjših skupnostih, kjer je nestrancarjem v pomoč dejstvo, da 'vsi poznajo vse', neki večji vložki v volilne kampanje nepotrebni; po drugi strani pa nekateri nestrankarski župani denar postavljajo na stranski tir in kot bistveno v njihovih volilnih kampanjah navajajo vzpostavitev osebnih stikov z volivci.

3.5.4 Kontekstualni dejavniki med slovenskimi župani

Kukovič (2015, 127–138) je v opravljeni empirični raziskavi med aktualnimi slovenskimi župani glede kontekstualnih dejavnikov ugotovila, da prevladujejo moški (91 %). Največ županov (46,2 %) je starih med 50 in 59 let, medtem ko najmlajši in najstarejši⁴⁷ štejeta 36 oz. 77 let. Kar zadeva izobrazbo, jih ima 28,6 % dokončano višjo oz. visoko šolo, 29,5 % pa fakulteto oz. akademijo, pri čemer je največ družboslovcev (37,7 %) in naravoslovcev (24,5 %). Družinsko in družbeno ozadje večine županov (89,6 %) nakazuje, da gre za lokalne sinove,⁴⁸ saj so imeli odnos z občino že pred županovanjem, kot glavni motiv za vložitev svoje prve županske kandidature⁴⁹ pa je kar 48,1 % županov navedlo 'razvoj prejšnjega udejstvovanja

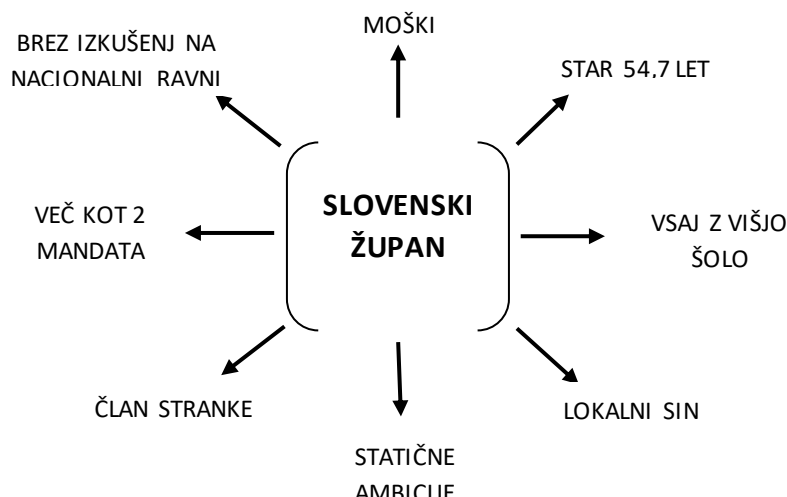
⁴⁷ V času izpolnjevanja anketnih vprašalnikov v sklopu raziskave, ki jo je opravila Kukovič (2015, 129).

⁴⁸ V občini, ki jo vodijo, so se rodili oz. preživeli večino svoje mladosti (Kukovič 2015, 132).

⁴⁹ Nikomur ni glavnega motiva predstavljala 'družinska tradicija' (Kukovič 2015, 138).

pri lokalnih zadevah'. Karierna pot pred prvo izvolitvijo na mesto župana je bila za večino (41,3 %) opravljanje vodstvene funkcije v zasebnih in javnih podjetjih, sicer pa najpogostejšo vstopno točko na župansko funkcijo predstavlja funkcija občinskega svetnika, ki jo je pred županovanjem opravljal 51,9 % županov, znaten delež (48,1 %) predstavljajo tudi novinci,⁵⁰ manj kot 8 % pa je tistih s predhodnimi izkušnjami iz nacionalne politike. Slovenski župani na županovanje gledajo kot na dolgoročno funkcijo – povprečna doba opravljanja funkcije je 8,6 leta, kar preko 70 % županov je izrazilo statične ambicije⁵¹ in nihče progresivnih ambicij.⁵² Med 26,9 % županov, ki so izrazili diskretne ambicije,⁵³ jih skoraj 40 % to utemeljuje z upokojitvijo, okoli 30 % pa z vrnitvijo k poklicni karieri. Z ozirom na politično (samo)opredelitev je večina županov (64,4 %) članov strank, le 35,6 % jih je nestrancarjev, na političnemu kontinuumu pa se je večina županov (59,2 %) umestila na sredino, pri čemer se je večina nestrancarjev opredelila levo, večina strancarjev pa na desno stran kontinuumu.

Slika 3.9: Povprečni slovenski župan v okviru kontekstualnih dejavnikov

Vir: Prirejeno po Kukovič (2015, 127–138).

Na podlagi izpostavljenih značilnosti oz. ugotovitev, do katerih je v svoji študiji prišla Kukovič (2015, 127–137), bi lahko v okviru kontekstualnih dejavnikov povprečnega slovenskega župana opisali kot moškega, povprečno starega 54 let, z opravljenim najmanj višjo šolo, izhajajočega iz občine, na čelu katere je, kot verjetnega člana katere izmed političnih strank,

⁵⁰ Župani, ki so bili brez lokalnih političnih izkušenj pred prvo izvolitvijo na funkcijo župana (Kukovič 2015, 134).

⁵¹ Nameravajo ponovno kandidirati na županskih volitvah. Ob tem velja omeniti, da ponovni kandidaturi niso naklonjeni le župani, pač pa tudi slovenski volivci, ki raje volijo že poznane kandidata (Kukovič 2015, 135).

⁵² Želja po nadaljevanju politične poti na višji ravni oblasti (Kukovič 2015, 135).

⁵³ Namen (po izteku mandata) umakniti se iz političnega življenja (Kukovič 2015, 135).

brez predhodnih političnih izkušenj na nacionalni ravni, z dolgotrajnimi ambicijami opravljanja županske funkcije, ki jo sicer v povprečju opravlja 8,6 leta (glej Sliko 3.9).

3.6 Izpostavitve problema dejanske nestranskarosti kandidata

Nestranskarški kandidati so tisti, ki kandidirajo neodvisno od političnih strank – predlagajo jih volivci, ki listi lahko določijo tudi ime (Kontelj in drugi 2007, 20). Pregled imenskega seznama izvoljenih nestranskarških županov na posameznih lokalnih volitvah v Sloveniji razkriva osebe, ki so (bile) včlanjene v katero izmed političnih strank oz. so celo zasedale poslansko mesto v državnem zboru, na katerega so bile izvoljene na listah političnih strank. To predstavlja zadosten indikator vprašljivosti resnične nestranskarosti vsaj nekaterih izmed teh kandidatov (Haček in Kukovič 2011, 390).

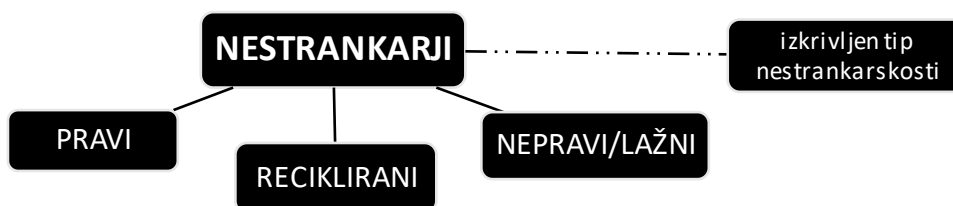
Ob mnogih načinih konceptualizacije in kategorizacije neodvisnih kandidatov Enache (2011, 80) predlaga razlikovanje med 'pravimi',⁵⁴ 'recikliranimi'⁵⁵ in 'lažnimi' oz. 'nepravimi'⁵⁶ nestranskarji; na stranskarško stran spektra pa dodaja še različico, ki jo predstavljajo člani strank, ki se strogo distancirajo od stranskarške linije. Za **'prave' nestranskarje** je značilno, da svoje kandidature predlagajo avtonomno oz. neodvisno od kakršnihkoli zunanjih sklepanj in nimajo nikakršne preteklosti stranskarške aktivnosti. Za postkomunistične politike je bolj značilen drugi tip, torej **'reciklirani' nestranskarji**, ki običajno izhajajo iz propadlega stranskarstva – gre za nekdanje člane političnih strank, ki so se odločili zavreči stranskarško udejstvovanje z namenom zasledovanja zgolj lastne politične kariere. Od prvih dveh kategorij pa zlahka ločimo **'neprave'** oz. **'lažne' nestranskarje**, predvsem zaradi njihove odvisnosti od zunanje podpore. Slednji predstavljajo *izkrivljen tip nestranskarosti*, ki se nanaša na vsakega politika, ki javno zanika vsakršno povezavo s politično stranko, dejansko pa na lokalni ravni predstavlja in zastopa ravno interese te stranke (glej Sliko 3.10).

⁵⁴ Angl. *true independents*.

⁵⁵ Angl. *recycled independents*.

⁵⁶ Angl. *faux independents*.

Slika 3.10: Kategorizacija nestrancarjev po Enacheju

Vir: Prirejeno po Enache (2011, 80).

Berry (2008) med nestrancarje oz. neuvrščene politike uvršča tudi nekdanje člane strank in ob tem izrazi nestrinjanje s tistimi, ki nekdanjih strankarjev ne smatrajo kot pravih neodvisnih, temveč le kot 'neodvisne po napaki'. Če resnično prihaja obdobje porasta izvoljenih neuvrščenih politikov, bi bilo od njih nesmiselno pričakovati, da so popolnoma prosti kakršnekoli predhodne strankarske povezave. Namesto anomalije naj nam strankarski uporniki raje predstavljajo popravljeno značilnost naših politik.

Podobno razmišlja tudi Enache (2011, 83), ki identificira nekdanje oz. izneverjene strankarje, ki jih pogosto srečamo tudi v praksi kot najboljše motivatorje politične nestrankarskosti. Ideološko gledano, se od nestrankarskih kandidatov ne zahteva, da zavzemajo centralistične pozicije, temveč preprosto le, da razvijejo lasten sistem političnih referenc, osvobojenih obremenitev politične stranke. Splošno rečeno, nestrankarstvo odstrani z glasovalnega lista strankarsko oznako – kandidat uporablja le svoje ime za identifikacijo in naziv 'neodvisni kandidat' (Enache 2011, 59).

Še eno vprašljivost dejanske nestrankarskosti sta v svoji študiji predstavila Boogers in Voerman (2010, 86–87), ki sta na podlagi soočanja političnih strank s problemom najdbe primernih kandidatov ugotovila, da je takšna situacija stranke privedla do tega, da svoj pogled usmerijo prek strankarskih meja in poskusijo rekrutirati tudi nestrancarje.⁵⁷ Omenjeno širjenje okvira rekrutiranja lahko ima za posledico brisanje razlik(ovanj) med člani in ne-člani, sčasoma pa bi lahko okrepilo predstavniško funkcijo sveta, kar bi (ne)nazadnje prispevalo k odzivnosti in legitimaciji lokalnih politik.

⁵⁷ Kot ugotavljata Boogers in Voerman (2010, 87), je na nizozemskih lokalnih volitvah skoraj tretjina strank predlagala nestrankarskega kandidata.

Kavka Gobbo in drugi (2015, 18) v raziskavi transparentnosti zadnjih slovenskih lokalnih volitev opažajo trend, da se kandidati za župana, ki so sicer povezani s kakšno izmed večjih političnih strank, pogosto odločajo za nestranski način kandidature zaradi nizkega zaupanja javnosti v politične stranke. Hkrati pa pri proučevanju stroškov volilnih kampanj posameznih političnih strank ugotavljajo, da nekatere stranke podpirajo (včasih bolj, včasih manj očitno) tudi nestranske kandidate (Kavka Gobbo in drugi 2015, 36). Dejstvo je namreč, da v Sloveniji kot nestranski kandidati lahko kandidirajo tudi člani političnih strank (Kontelj in drugi 2007, 7). Tako Enache (2011, 69) ugotavlja, da se nestransko prazaprav definira samo prek osebnostnega kriterija v povezavi s splošno dimenzijo politične podpore.

4 Empirični del

4.1 Nestrancarji na slovenskih županskih volitvah

»V prvem obdobju lokalne samouprave se je zaradi delitev večjih občin najbolj povečalo število občin – leta 1998 za 45« (Kontelj in drugi 2007, 4). Naraščalo pa ni le število občin, ki se je s prvotnih 147 leta 1994 povečalo na današnjih 212 – pri čemer je (bilo) število mestnih občin vseskozi enako (11) (Brezovšek 2014, 62), temveč tudi število nestrankarskih županskih kandidatur – teh je bilo na lokalnih volitvah leta 1998 146, na zadnjih volitvah leta 2014 pa kar 277, kot je razvidno iz Tabele 4.1. Nadalje je iz Tabele 4.1 moč opaziti tudi strm vzpon števila dejansko izvoljenih nestrancarjev, ki so jim volivci že leta 1998 zaupali vodenje 43 občin, po šestnajstih letih pa predstavljajo večino med vsemi slovenskimi župani – med 212 župani je kar 115 nestrankarskih. Nekakšen trend pa je opaziti tudi pri tem, ali so župani večinoma izvoljeni v 1. ali 2. krogu volitev, saj je bilo na vseh dosedanjih lokalnih volitvah največ županov izbranih že po 1. krogu glasovanja. Od lokalnih volitev leta 1998 do 2014 se je podaljšal tudi seznam vseh županskih kandidatov (s 750 na 811) navkljub doslednemu izmenjavanju višanja in nižanja števila vseh kandidatov za župana z vsakimi naslednjimi volitvami (glej Tabela 4.1, v kateri puščice pomenijo naraščanje ↑ oz. padanje ↓ števila).

Tabela 4.1: Statistični podatki volitev župana 1998–2014

Volitve	1998	2002	2006	2010	2014
Število					
Občine	192	193	210	211	212
Vsi kandidati za župana	750	↓ 724	↑ 847	↓ 783	↑ 811
Nestrankarski kandidati za župana	146	↑ 164	↑ 166	↑ 213	↑ 277
Izvoljeni nestrankarski župani	43	↑ 59	↑ 66	↑ 70	↑ 115
Izvoljeni župani – 1. krog	116	132	138	134	158
Izvoljeni župani – 2. krog	76	61	72	74	54

Vir: Državna volilna komisija (1998; 2002; 2006; 2010; 2014); Statistični urad RS (1998; 2002; 2006; 2010; 2014); Haček in Kukovič (2011, 382).

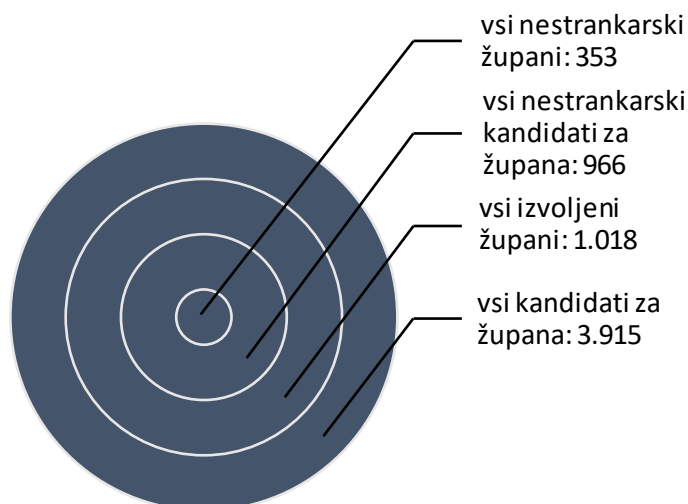
Na zadnjih slovenskih županskih volitvah je torej doslej nastopalo največje število občin, nestrankarskih kandidatov za župana, katerih je bilo tudi največ izvoljenih, prav tako pa je bilo že v 1. krogu volitev podeljenih največ županskih mandatov. V kolikšni meri so slovenske

lokalne volitve leta 2014 še dodatno izpostavile in okrepile fenomen nestranskih županov, izpostavlja tudi Kukovič s sodelavci (2015, 700) z navedbo naslednjih zanimivih dejstev:

- nestranski kandidati so se za župansko funkcijo potegovali v kar 75 % vseh občin – to je v 159 od 212 slovenskih občin,
- njihova uspešnost je bila 72 % – uspešni so bili v 115 od 159 občin. To pomeni, da gre za daleč največjo mero uspešnosti nestranskih, tudi v primerjavi s katerokoli politično stranko, na vseh županskih volitvah v zgodovini samostojne Slovenije.

Naj podatke iz Tabele 4.1 prikažemo še nekoliko drugače, in sicer z vidika razmerja med stranskimi in nestranskimi kandidati za župana in izvoljenimi župani, kot nazorneje prikazuje Slika 4.1. Iz slednje je razvidno, da je bila za župana izvoljena dobra četrtina vseh županskih kandidatov (1.018 od skupno 3.915) in da slabo četrtino vseh kandidatov za župana tvorijo nestranski (966). Za namene našega raziskovanja pa je še nekoliko pomembnejši podatek, da kar tretjino vseh izvoljenih županov v obdobju od 1998 do 2014 predstavljajo nestranski župani (353 od 1.018).

Slika 4.1: Število (nestranskih) kandidatov za župana in izvoljenih županov na slovenskih lokalnih volitvah 1998–2014

4.2 Volilno vedenje slovenskih volivcev na lokalnih volitvah

V demokratičnih političnih sistemih predstavlja glasovanje na volitvah eno od temeljnih in univerzalnih oblik politične participacije ter temeljno sredstvo angažiranja državljanov v

politiki, zaradi česar nam glasovanje na lokalnih volitvah lahko služi kot osnovni indikator državljanske participacije (Brezovšek 2004, 36–37).

Čeprav se je število prebivalcev Slovenije od prvih do zadnjih lokalnih volitev po osamosvojitvi povečalo za približno 20.000, pa se je število volilnih upravičencev povečalo za preko 150.000 (Kontelj in drugi 2007, 4). Raziskava Statističnega urada RS (Kontelj in drugi 2007, 5) je za obdobje 1994–2006 ugotovila, da se lokalnih volitev praviloma udeležuje manj volivcev kot nacionalnih volitev, vendar pa se za razliko od slednjih (kjer se volilna udeležba vztrajno zmanjšuje) lokalnih volitev vseskozi udeležuje približno enak del volilnega telesa.⁵⁸ Ob tem je značilno tudi, da je na slovenskih lokalnih volitvah tako v mestnih občinah⁵⁹ (v primerjavi z ostalimi občinami) kot v 2. krogu lokalnih volitev⁶⁰ nižja volilna udeležba (Kontelj in drugi 2007, 5).

Kot je razvidno iz Tabele 4.2, pa bi po letu 2006 težko aplicirali ugotovitev zgoraj omenjene raziskave Statističnega urada RS (Kontelj in drugi 2007, 5), da je volilna udeležba na lokalnih volitvah vseskozi približno enaka, kajti tako na volitvah 2010 kot 2014 je opaziti njen upad. Predvsem na zadnjih lokalnih volitvah leta 2014 je volilna udeležba znatno upadla in tako dosegla celo najnižjo točko doslej, ki komajda presega 45 % (glej Tabelo 4.2).

Tabela 4.2: Volilna udeležba lokalnih volitev 1994–2014

Volitve	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Število občin	147	192	193	210	211	212
Število volilnih upravičencev	1.518.954	1.601.099	1.615.666	1.670.358	1.636.209	1.713.972
Volilna udeležba	61,1 %	57,5 %	72,1 %	58,2 %	51 %	45,2 %

Vir: Državna volilna komisija (1998; 2002; 2006; 2010; 2014); Statistični urad RS (1998; 2002; 2006; 2010; 2014); Kontelj in drugi (2007, 4–5).

⁵⁸ Z izjemo lokalnih volitev 2002, ki so potekale hkrati s predsedniškimi volitvami, kar je vplivalo na skoraj četrtino višjo udeležbo od siceršnje (Kontelj in drugi 2007, 5).

⁵⁹ Npr. volilna udeležba v mestnih občinah na lokalnih volitvah 2014 je bila 39,4 % v 1. oz. 36,1 % v 2. krogu (Lokalne volitve 2014 2014).

⁶⁰ Npr. na lokalnih volitvah 2014 je bila v 2. krogu volitev volilna udeležba 43,6 % (Lokalne volitve 2014 2014).

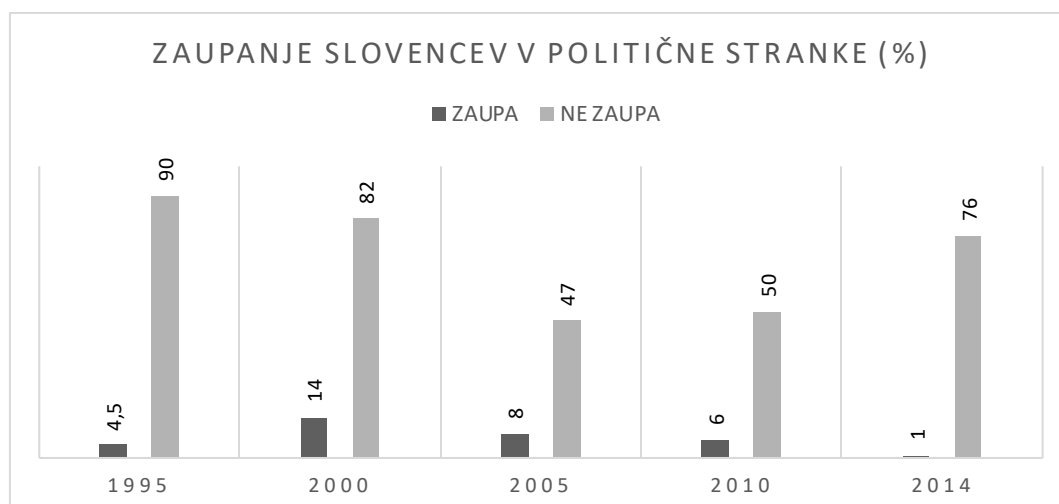
- **Odnos Slovencev do političnih strank**

V letih po osamosvojitvi Slovenije je na osnovi raziskave SJM⁶¹ 1992/3 Markič (1993, 85) opozoril, da poleg polovice anketirancev, ki gledajo na politične stranke kot na ponudnike možnosti sodelovanja v političnih dejavnostih, obstaja tudi zelo kritična slovenska javnost, ki sebe (kot državljana) dojema kot politično pasivnega izgubljenca, ki se zaveda želje nekaterih v vodstvih strank po politično podaniškem odnosu državljana do strank, in ki vidi volitve kot konec politične igre za državljana. Odgovor na vprašanje odnosa Slovencev do (pojava) političnih strank in večstrankarskega sistema, ki ga sklene Markič (1993, 86) ob ugotovitvah raziskave SJM 1992/3, se glasi: čeprav so Slovenci za večstrankarski sistem, je prisotna slovenska previdnost (ni evforične slepe vere v stranke kot konkretne institucije).

Kot pomemben vidik volilnega obnašanja za namene našega raziskovanja izpostavimo še zaupanje slovenskih volivcev v politične stranke. Že v teoretičnem delu magistrskega dela smo omenili, da je med Slovenci dokaj razširjeno protistrankarsko vzdušje, čemur pritrjujejo tudi podatki raziskav Politbarometra (glej Graf 4.1), ki prikazujejo odstotek Slovencev, ki zaupajo oz. ne zaupajo političnim strankam za obdobje 1995–2014. Odgovor 'zaupam' združuje 4. in 5. stopnjo petstopenjske lestvice (to so odgovori 'popolnoma' oz. 'zelo zaupam'); odgovor 'ne zaupam' pa združuje 1. in 2. stopnjo lestvice (gre za nič oz. zelo malo zaupanja). V vseh prikazanih letih med Slovenci prevladuje nezaupanje v politične stranke, ki se je le leta 2005 spustilo pod 50 %, medtem ko se je na nasprotni strani odstotek tistih, ki gojijo zaupanje do političnih strank, le leta 2000 povzpел na 14 %, sicer pa se bolj ali manj skozi celotno obdobje giblje v bližini 5 %. Vendarle velja ob tem dodati, da »ljudje stranke na sploh zavračajo, jim ne zaupajo, a med njimi izbirajo, jih preferirajo, za njihove kandidate volijo, sprejemajo njihove politične usmeritve, podlegajo njihovim interpretacijam razmer, se čutijo po strankah zastopane itd.« (Center za raziskovanje javnega mnenja 2010, 24).

⁶¹ Slovensko javno mnenje.

Graf 4.1: Zaupanje Slovencev v politične stranke

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja (1995; 2000; 2005; 2010; 2014).

Tudi izsledki raziskave Eurobarometer (glej Tabelo 4.3) prikazujejo znatno prevlado odgovorov na strani nezaupanja ljudi do političnih strank, in sicer je delež slednjih znatno večji kot v prejšnji raziskavi (v letu 2014 je celo presegel 90 %). Vendar za uravnoteženje skrbi (v primerjavi z izsledki Politbarometra prav tako večji) delež tistih, ki zaupajo političnim strankam, čeprav se je ta od leta 2008 do 2014 znižal s 17 na 5 %. Nekoliko drugačna slika pa se kaže pri vprašanju zaupanja regionalnim oz. lokalnim javnim avtoritetam. Slednjim je leta 2008 zaupalo 39 % in šest let kasneje 30 % vprašanih, nezaupanje do regionalnih oz. lokalnih javnih avtoritet pa se v opazovanem obdobju giblje okoli 60 %.

Tabela 4.3: Zaupanje v politične stranke in lokalne javne avtoritete

Ali zaupate ...	DA		NE	
	2008	2014	2008	2014
političnim strankam?	17 %	5 %	80 %	93 %
regionalnim/lokalnim javnim avtoritetam?	39 %	30 %	57 %	62 %

Vir: Evropska komisija (2008; 2014).

Na lokalnih volitvah, kot že nekajkrat omenjeno, pomembnost strankarske pripadnosti običajno nadomesti glasovanje volivcev za kandidate, ki izvirajo iz istega okolja kot oni sami (Haček 2007, 34). Pri tem pomembno vlogo igra relativna majhnost lokalnega okolja in pomen osebnih odnosov v lokalni skupnosti, kjer vsak pozna vsakogar (Kukovič 2015, 78). Če torej ljudje ne zaupajo političnim strankam in če na lokalnih volitvah volivci raje glasujejo za

kandidata, ki ga (četudi bežno) poznajo, potem je na mestu vprašanje o (ne)zaupanju Slovencev umestiti v širši kontekst – v odnosu do različnih skupin ljudi.

Izpostaviti smo se odločili predvsem štiri različne skupine ljudi, ki so morda za volivce na županskih volitvah, predvsem z vidika uspeha nestrancarjev, še pomembnejše od političnih strank. Kajti če se v posamezni lokalni skupnosti med seboj vsi več ali manj poznajo, kar še posebej velja v manjših skupnostih, potemtakem je pomembno zaupanje ljudi do sosedov in do znancev, saj je povsem mogoče, da se kdo izmed njih znajde med kandidati za župana. Delež tistih, ki zaupajo sosedom, se giblje okoli 60 %; ob tem pa je znaten (skoraj 40 %) tudi delež tistih, ki so nezaupljivi do sosedov. Občutno boljša situacija pa vlada med ljudmi, ki se osebno poznajo – v tem primeru je delež zaupanja leta 2011 celo presegel 80 %, hkrati pa se je od leta 2005 do 2011 zmanjšal (z 19,7 na 18,3 %) delež tistih, ki znancem ne zaupajo. Povečuje se tudi nezaupanje ljudi do tiska oz. časopisov (delež slednjih je leta 2011 presegel 75 %), medtem ko (ne)zaupanje ljudi v televizijo ostaja v opazovanem obdobju približno enako (glej Tabela 4.4).

Tabela 4.4: Zaupanje Slovencev v nekatere skupine ljudi

Ali zaupate ...	DA ⁶²		NE ⁶³	
	2005	2011	2005	2011
sosedom?	58,6 %	62 %	39,7 %	37,5 %
ljude, ki jih osebno poznate?	79,3 %	81,5 %	19,7 %	18,3 %
tisku, časopisom?	27,2 %	23,2 %	70,6 %	75,8 %
televiziji?	33,5 %	32,9 %	64,6 %	66,2 %

Vir: Toš (2012, 88).

4.3 Analiza lastne empirične raziskave

Za bolj poglobljeno raziskovanje, boljše in lažje razumevanje fenomena nestranskih županov v Sloveniji ter za pridobitev podatkov, mnenj in izkušenj smo se obrnili tudi na konkretne akterje – aktualne nestranskih župane. Najprej smo izmed vseh 212 trenutnih slovenskih županov s pomočjo uradnih podatkov Državne volilne komisije RS (2014) o rezultatih volitev župana in Registra političnih strank identificirali aktualne nestranskih

⁶² Predstavlja združena odgovora 'v celoti' in 'precej', ki sta v izvorni tabeli (v Toš 2012, 88).

⁶³ Predstavlja združena odgovora 'malo' in 'sploh nič', ki sta v izvorni tabeli (v Toš 2012, 88).

župane – teh je 115. Z namenom zaostritve kriterija in zagotovitve nekoliko večje izkušnosti ter kredibilnosti smo med aktualnimi nestranskarskimi župani poiskali tiste, ki jim trenutno teče že vsaj drugi županski mandat. Tako smo osnovali seznam 80 anketirancev⁶⁴ – trenutnih nestranskarskih županj in županov, za katere to ni njihov prvi županski mandat, ter jih prosili za sodelovanje⁶⁵ v obliki izpolnitve krajšega anketnega vprašalnika.⁶⁶

V anketni vprašalnik (glej Prilogo A) smo vključili sedem temeljnih vprašanj polodprtega tipa,⁶⁷ ki so izbrane nestranskarske župane spraševala po njihovem razumevanju (razlikovanju) terminov *neodvisni* in *nestranskarski*, po njihovem motivu in možnosti ponovne nestranskarske kandidature, po morebitnih (tudi zakonodajnih) ovirah na njihovi nestranskarski poti ter osebнем pogledu na vse večjo uspešnost nestranskarskih županskih kandidatov v Sloveniji.

Da skupino anketirancev sestavljajo raznoliki aktualni nestranskarski župani, pričajo naslednja dejstva:

- sestavljajo jo tako moški (76) kot ženske (4);
- kar 20 jih je na čelu občin vse od njihove ustanovitve (od tega 4 že vse od leta 1994);
- nekateri (29) so s predhodnih županskih kandidatur ob podpori katere izmed političnih strank prešli na zdajšnjo nestranskarsko kandidaturo za župana;
- nekateri so na čelu velikih (tudi mestnih) občin in drugi nekoliko manjših občin.

V anketnem vprašalniku smo izbrane nestranskarske župane najprej vprašali, ali sta po njihovem mnenju termina *neodvisni* in *nestranskarski* sinonima ali je med njima razlika. Kot smo že uvodoma povedali, se termin *nestranskarski* pogosto nadomešča s terminom *neodvisni*, čeprav je uporaba slednjega neustrezna, saj temeljno razlikovanje med strankarskimi in nestranskarskimi kandidati ne izhaja iz njihove politične (ne)odvisnosti, temveč iz njihovega načina kandidiranja (Haček in Kukovič 2011, 376).

⁶⁴ Od slednjih se je odzvalo in nam vrnilo izpolnjene vprašalnike 36 aktualnih nestranskarskih županov.

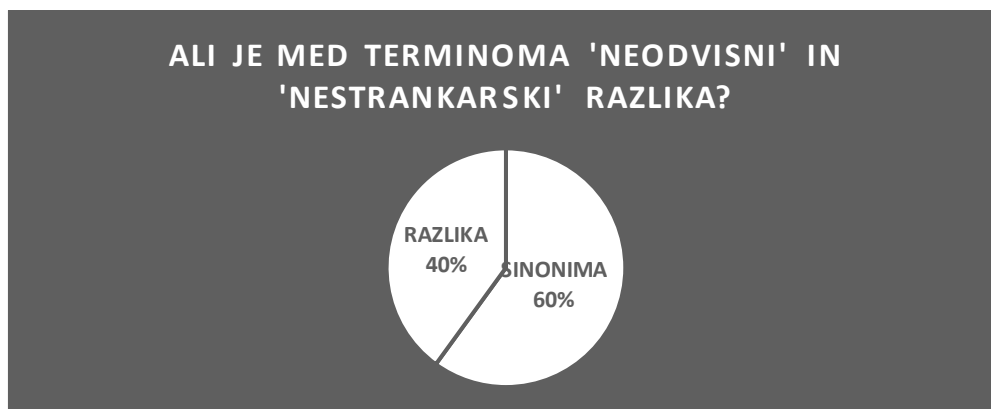
⁶⁵ **Na tem mestu naj se še iskreno zahvalimo vsem sodelujočim županjam in županom za izkazano dobro voljo – za podane odgovore, za njihovo pripravljenost sodelovanja in odtegnitev nekaj dragocenega časa.**

⁶⁶ Vsakega izmed izbranih 80 nestrancarjev smo za sodelovanje prosili prek elektronske pošte (elektronsko sporočilo smo poslali na uradni elektronski naslov posameznega župana oz. posamezne občine) 10. maja 2017; nato smo 22. maja 2017 k sodelovanju ponovno pozvali tiste, ki se sprva niso odzvali.

⁶⁷ Poleg ponujenih odgovorov so imeli anketiranci v primeru njihove neustreznosti tudi možnost navedbe oz. interpretacije lastnega odgovora pod rubriko 'drugo'.

Izmed 30 nestrancarjev, ki so odgovorili na prvo vprašanje, se jih je 18 strinjalo, da sta termina *neodvisni* in *nestrankarski* sinonima, medtem ko jih je 12 odgovorilo, da se termina med seboj razlikujeta (glej Graf 4.2). Slednje smo prosili, da svoje dožemanje razlikovanja med terminoma tudi pojasnijo (glej Prilogo A). Določeni anketiranci so izpostavili, da gre pri terminu *nestrankarski* kandidat predvsem za način kandidiranja, medtem ko termin *neodvisni* nekateri razumejo kot širši pojem, kot neodvisnost od politike, kot ne biti član katere izmed političnih strank, drugi pa so mnenja, da neodvisnih kandidatov pravzaprav sploh ni. Nekateri župani pa so izpostavili, da termin *nestrankarski* lahko zajema tudi kandidate, ki so navkljub nestrankarskemu načinu kandidiranja še vedno simpatizerji ali celo člani politične stranke, pa tudi tiste, ki so izstopili iz politične stranke in se nato odločili za nestrankarski način kandidature – slednje je Enache (2011, 80) poimenoval 'reciklirani' nestrancarji. Eden izmed sodelujočih nestrancarjev pa je namesto terminov *neodvisni* in *nestrankarski* predlagal celo tretji, njemu ljubši izraz, in sicer termin *neuvrščeni*. Slednjega je uporabil tudi Berry (2008), in sicer za poimenovanje različnih političnih akterjev – nestrancarjev, za katere je značilno njihovo razlikovanje od tipičnih in poznanih političnih strank, njihov osnovni pomen pa je v predstavljanju odločitev volivcev, da se odmaknejo od tradicionalnih strank v prid bolj 'lokalni' izbiri.

Graf 4.2: Obstoj razlike med terminoma 'neodvisni' in 'nestrankarski'

N = 30

Pri drugem vprašanju nas je zanimal motiv, zaradi katerega so vprašani nestrankarski župani raje kot strankarskega izbrali nestrankarski način kandidature. Sodelujočim je bilo ponujenih sedem različnih odgovorov, med katerimi so lahko izbrali enega ali več njim ustreznih, dodatno možnost pa je ponujal osmi odgovor 'drugo', kjer so lahko z lastnimi besedami pojasnili, zakaj so se v boj za funkcijo župana podali kot nestrankarski kandidati (glej Tabelo 4.5).

Kot prikazuje Tabela 4.5, se slovenski nestranski župani za svojo nestransko pot največkrat odločijo zaradi večje (osebne) kredibilnosti, večjega zaupanja volivcev in večje samostojnosti oz. neodvisnosti pri svojem delovanju pa tudi zaradi želje po delovanju v dobro skupnosti (in ne političnih strank). Tretji najpogostejši motiv za nestransko način kandidiranja predstavljajo razočaranje, nezadovoljstvo in nezaupanje v politične stranke ter potrditev lastnega zaupanja v politiko. Čeprav so med nestranskimi župani tudi takšni, ki so sicer člani kakšne izmed političnih strank, ni nihče izmed vprašanih izbral odgovora 'slediti in ugoditi aktualnim trendom, a hkrati ohraniti določena ideološka (strankarska) načela'. Prav tako zanimivo je zgolj enemu izmed vprašanih motiv predstavljal izkoristek možnosti nestranskega kandidiranja, ki jo ponuja lokalni volilni sistem.

Tabela 4.5: Motivi za nestransko način kandidiranja

Razočaranje, nezadovoljstvo oz. nezaupanje političnim strankam.	15
Želja po delovanju v dobro skupnosti, ne pa tudi v korist političnih strank.	19
Večja (osebna) kredibilnost, več zaupanja volivcev in samostojnosti/neodvisnosti za delovanje.	21
Izkoristiti možnost nestranskega kandidiranja, ki jo ponuja volilni sistem na lokalni ravni.	1
Ponuditi volivcem zeleno alternativo volilne izbire.	6
Slediti in ugoditi aktualnim trendom, a hkrati ohraniti določena ideološka (strankarska) načela.	0
Potrditev lastnega zaupanja v politiko – v pravični politiki ni pomembno, ali si član politične stranke.	15
Drugo	1

N = 35

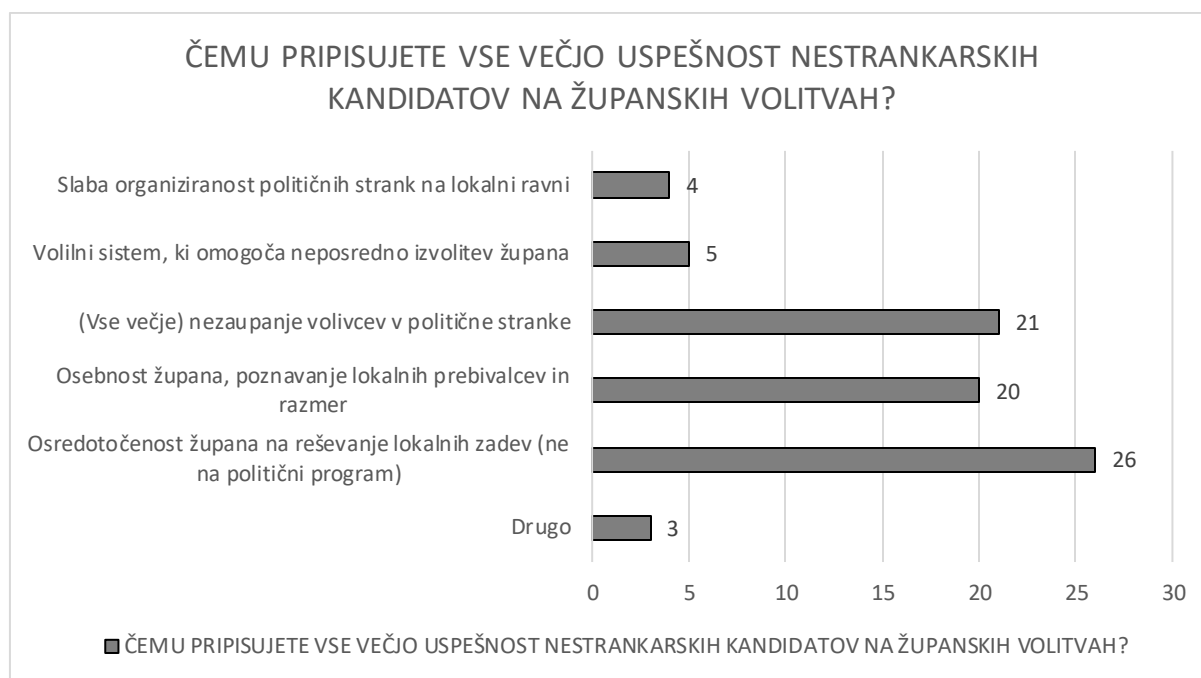
Ugotovimo lahko, da so motivi slovenskih nestranskih županov za njihov nestransko način kandidiranja v precejšnji meri skladni z motivi oz. razlogi, ki so jih kot najpomembnejše pri odločitvi za nestransko pot izpostavili Boogers in Voerman (2010, 78–80) ter Enache (2011, 81). To so: osredotočenost na lokalne zadeve in potreba po njihovi razrešitvi, nesmiselnost nacionalnih političnih strank in iskanje alternativ s strani volivcev, nezadovoljstvo s politiko in političnimi strankami, upadanje vere v slednje ter neodvisnost od nacionalnih političnih trendov.

Kot je ugotovil Enache (2011, 81), nestrankarske politike na lokalni ravni omogočajo številni različni razlogi, kot so naraščajoče nezadovoljstvo s političnimi strankami in vsesplošna erozija zaupanja v stranke, zaradi česar volivci iščejo alternative, hkrati pa potreba po razrešitvi pomembnih vprašanj približa elektorsko telo najprimernejši osebi za to delo ne glede na njeno politično usmeritev. Ob (v magistrskem delu večkrat omenjeni) vse večji uspešnosti nestrankarjev na volitvah župana v Sloveniji se nam je zdelo pomembno, da o tem povprašamo tudi tiste, ki so pravzaprav sestavni del tega fenomena. Izbrane nestrankarske župane smo torej vprašali, čemu oni pripisujejo vse večji uspeh nestrankarjev na slovenskih županskih volitvah. Izbirali so lahko med šestimi ponujenimi odgovori, pri čemer so jih lahko izbrali, kolikor so želeli.

Glede na izsledke opravljene ankete lahko kot tri najpomembnejše razloge za vse uspešnejšo pot slovenskih nestrankarskih županskih kandidatov navedemo: osredotočenost župana na reševanje lokalnih zadev namesto na politični program, (vse večje) nezaupanje volivcev v politične stranke in pomembnost osebnosti župana ter njegovega poznavanja lokalnih prebivalcev in razmer. Nasprotno pa nestrankarji za svojo uspešnost zelo malo pomena pripisujejo tako slabi organiziranosti političnih strank na lokalni ravni kot volilnemu sistemu, ki volivcem omogoča neposredno izvolitev župana (glej Graf 4.3).

Ugotovimo lahko, da so največkrat in najmanjkrat izbrani odgovori pri tem vprašanju dokaj podobni tistim pri drugem vprašanju, kajti tako motive za odločitev za nestrankarski način kandidiranja kot razloge za vse večjo uspešnost nestrankarskih županskih kandidatov pripisujejo sodelujoči nestrankarji predvsem trem dejavnikom: prvi je nezaupanje v politične stranke, drugi je delovanje župana v dobro skupnosti in tretji je osebnost župana skupaj z večjo kredibilnostjo, ki izhaja iz medsebojnega poznavanja med županom in lokalnim prebivalstvom. Kot precej slab motivator in dokaj nepomemben razlog za naraščajočo uspešnost nestrankarskih županov pa se je izkazal volilni sistem, čeprav ta sploh ponuja možnost nestrankarskega kandidiranja na lokalni ravni in omogoča neposredno izvolitev župana.

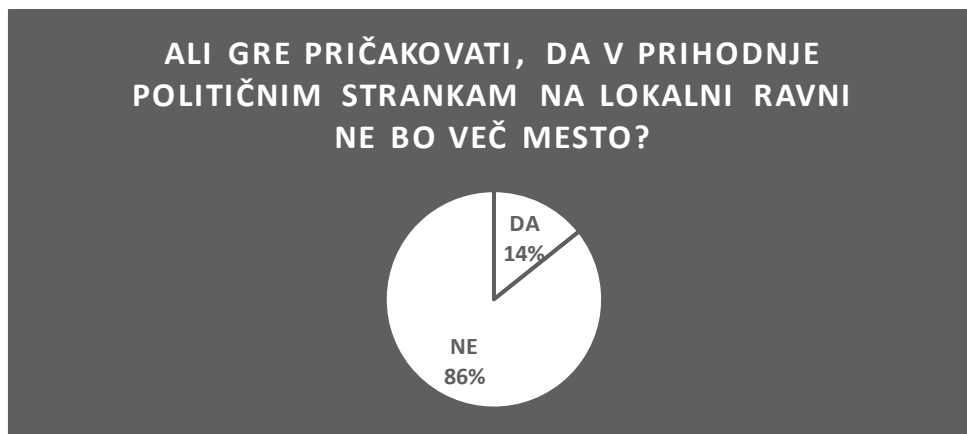
Graf 4.3: Vzroki za naraščanje uspešnosti nestranskarjev na županskih volitvah

N = 36

Čeprav gre morda za nekoliko ekstremno vprašanje, se nam je ob dejstvih, da sta za slovenske volivce značilni relativno nizki stopnji zaupanja in včlanjenja v politične stranke (Krašovec 2000, 26) ter da je število nestranskarjev na lokalni ravni vse večje in nestranskarstvo pravzaprav postaja vrednota (Lavtar 2008, 362), vendarle zdelo neizogibno povprašati nestranskarje župane o prihodnosti političnih strank na lokalni ravni – jim bo sploh še mesto? Kot je v svoji optimistični interpretaciji upadanja strankarstva razložil že Berry (2008), so politične stranke sicer igrale pomembno vlogo pri gradnji in razvoju demokracije, vendar pa so zdaj vse bolj nepotrebne in neuporabne – so kot del tehnologije, ki ga prej ali slej nadomesti naprednejša invencija. Prav slednjo bi lahko predstavljali nestranskarji, za katere Enache (2011, 57) trdi, da so prav oni tisti, ki krepijo demokracijo. Večina (30) vprašanih nestranskarjev županov sicer meni, da bodo politične stranke tudi v prihodnje prisotne tudi na lokalni ravni, medtem ko jih je le 5 odgovorilo, da stranke, lokalno gledano, v prihodnje ne bodo več imele mesta (glej Graf 4.4).

Graf 4.4: Sodelovanje političnih strank na lokalni ravni v prihodnje

N = 35

Ker se za nestrancarje predvideva, da se (za razliko od strankarskih kandidatov) zaradi svoje oddaljenosti od političnih strank pogosto soočajo s številnimi ovirami (kot so volilni mehanizmi, elektorski kontekst, pomanjkanje strankarske podpore pri vložitvi kandidature in pomanjkanje različnih virov oz. sredstev) na svoji poti proti kandidaturi za (županski) mandat (Enache 2011, 64), nas je v anketnem vprašalniku zanimalo, ali so slovenski župani na svoji nestrankarski poti naleteli na kakšno oviro – npr. pri podpori pri vložitvi kandidature, finančnih oz. drugih sredstvih, institucionalnih mehanizmih, izvajanju kampanje in prepoznavnosti, konkurenci protikandidatov ali pri čem drugem. Za vsako od ponujenih ovir so vprašani lahko označili na lestvici od 0 do 5, v kolikšni meri jim je ta povzročala težave, pri čemer je vrednost 0 pomenila 'na to oviro nisem naletel/-a' in vrednost 5 's tem sem imel/-a velike težave'.

Kot je razvidno iz Tabele 4.6, se večina vprašanih nestrancarjev s kakšnimi večjimi težavami ni soočala, saj so pri vseh ponujenih potencialnih ovirah največkrat (95) odgovorili 'na to oviro nisem naletel'. Več kot polovica manj (46) jih je izbrala vrednost 1, zgolj 18 oz. 19 županov je izbralo vrednosti 2 oz. 3, medtem ko je dokaj malo (7) sodelujočih imelo resne težave na svoji nestrankarski poti. Največjo oviro so predstavljala finančna in ostala sredstva, nekaj težav pa so nestrancarji imeli tudi s konkurenco s strani (strankarskih) protikandidatov, z izvajanjem kampanje in s prepoznavnostjo ter v nekoliko manjši meri z institucionalnimi mehanizmi, med katere sodijo med drugim tudi velikost občine, volilni prag na lokalnih volitvah, neposredna izvoljivost županov, obstoječa pravila podpore kandidatom ipd. (Holtmann 2008, 17). Morda niti ne toliko presenetljivo pa so imeli župani na svoji nestrankarski poti najmanj težav s pridobitvijo podpore za vložitev kandidature – kar 29 jih pri tem (skorajda) ni naletelo na

nikakršne težave (vrednost 0 in 1), zgolj 2 pa sta pri tem naletela na nekoliko večje ovire (vrednosti 4 in 5).

Tabela 4.6: Ovire na nestranski poti

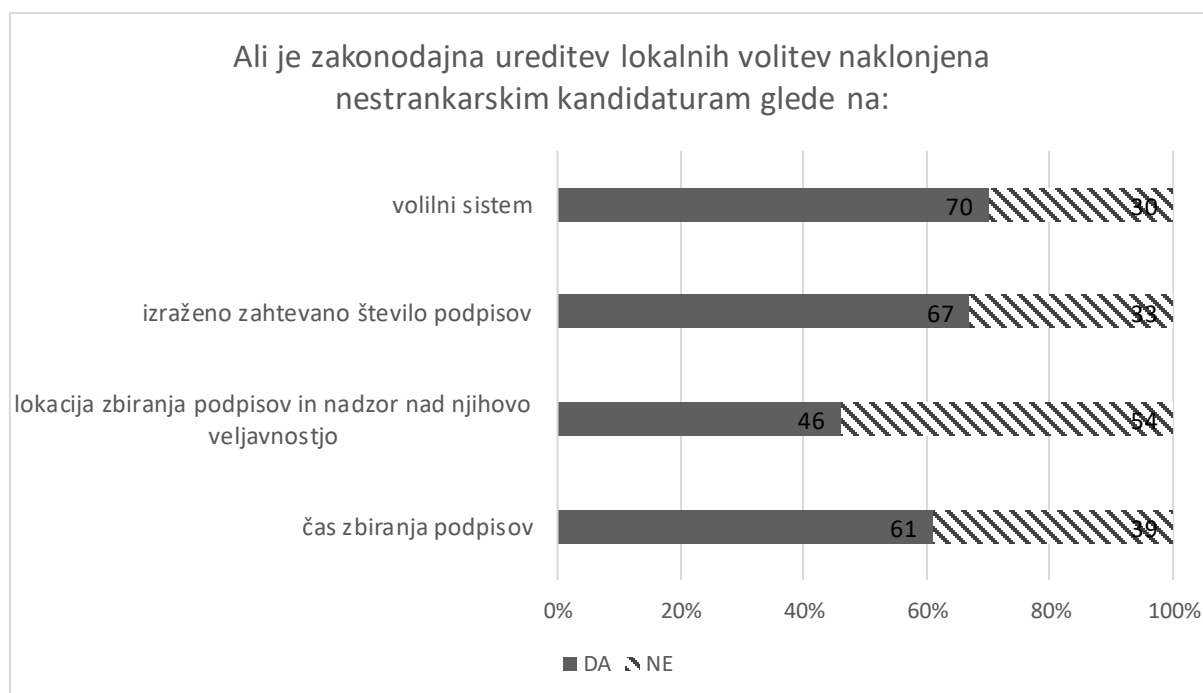
	0	1	2	3	4	5
Podpora pri vložitvi kandidature	25	4	0	1	1	1
Finančna sredstva	9	7	4	8	2	3
Ostala sredstva	14	8	4	2	0	2
Institucionalni mehanizmi	17	12	1	1	1	0
Izvajanje kampanje in prepoznavnost	15	9	4	3	2	0
Konkurenca (strankarskih) protikandidatov	12	5	5	4	6	1
Drugo	3	1	0	0	0	0

N = 35

Že v teoretičnem delu smo izpostavili različne kriterije, ki vplivajo na zahtevnost vlaganja nestranskih kandidatur. Po nekaterih po našem mnenju najpomembnejših kriterijih smo z vidika naklonjenosti slovenske zakonodajne ureditve lokalnih volitev nestranskim kandidaturam vprašali tudi aktualne nestranske župane. Večina slednjih je mnenja, da je zakonodajna ureditev lokalnih volitev naklonjena nestranskarjem tako glede volilnega sistema (23) in izraženege zahtevanega števila podpisov (22) kot tudi časa zbiranja podpisov (20). Nekoliko drugačna slika pa se kaže pri vprašanju lokacije zbiranja podpisov in nadzora nad njihovo veljavnostjo, kjer je večina vprašanih (19) odgovorila, da ta kriterij ni naklonjen nestranskih kandidaturam (glej Graf 4.5).

Omenjeni izsledki pa niso povsem v skladu s teoretičnimi nastavki, ki sta jih predstavila Zagorc in Toplak (2006, 97), ki sta kot nekoliko problematične pogoje oz. kriterije za vlaganje nestranskih kandidatur v Sloveniji izpostavila tako čas in lokacijo zbiranja podpisov – podpise bi se lahko zbiralo dlje časa in lahko bi bila bolj poudarjena njihova neformalnost podpore kandidatom, kar bi močno olajšalo celoten postopek zbiranja podpisov volivcev; kot tudi velikost volilnega območja – predvsem z vidika zahtevanega relativno velikega števila podpisov v večjih občinah.

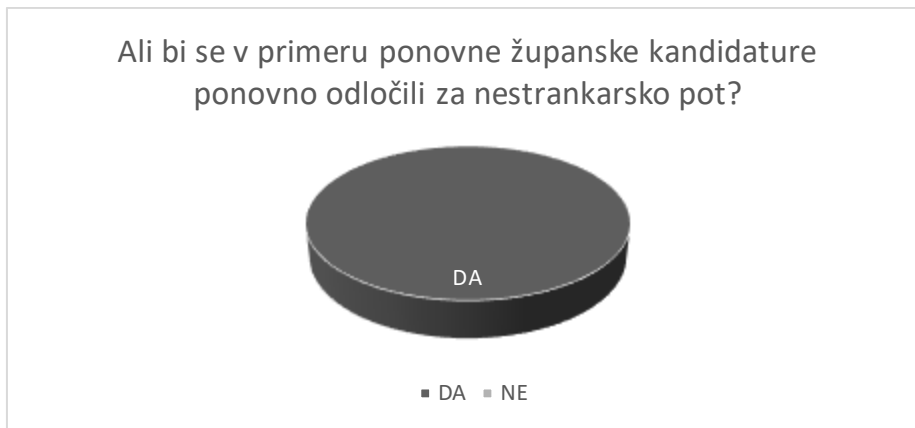
Graf 4.5: Naklonjenost zakonodajne ureditve lokalnih volitev nestranskim kandidaturam

N = 35

Za konec smo v zadnjem vprašanju nestrancarje vprašali, ali bi se v primeru ponovne kandidature za funkcijo župana znova odločili za nestranski način kandidiranja. Vsi sodelujoči so enoglasno izbrali odgovor 'da' (glej Graf 4.6), njihovi argumenti, poleg očitnega zadovoljstva z dozdajšnjim nestranskim načinom kandidiranja, pa so se nanašali predvsem na dva vidika, in sicer: na pozitivne plati nestrankarstva in slabe plati političnih strank. Kar zadeva prvi vidik, so izpostavili, da na lokalnih volitvah štejejo predvsem kandidatova osebnost, njegove lastnosti in vrednote ter njegovo delovanje v prid skupnosti, ki ga ne bremenijo kakšni strankarski pritiski. Kar zadeva drugi vidik, so sodelujoči nestrankarski župani menja, da je strankarska pripadnost na lokalnih volitvah dokaj nepomembna, ob čemer so opozorili, da strankarska politika ne gleda vedno zgolj na dobro skupnosti. Izpostavili so tako lastno razočaranje in nezadovoljstvo s političnimi strankami kot naraščajoče nezaupanje volivcev do političnih strank, zaradi česar lahko strankarski način kandidature kandidatu morda celo bolj škodi kot koristi (glej Prilogo A).

Graf 4.6: Odločitev za nestrankarsko pot v primeru ponovne županske kandidature

N = 34

- **Temeljne ugotovitve celotnega anketnega vprašalnika**

Z ozirom na odgovore na zastavljena vprašanja in njihovo analizo bi lahko za slovenske nestrankarske župane rekli, da se za svojo nestrankarsko pot odločajo zaradi večje osebne kredibilnosti, ki jo spremljata večje zaupanje s strani volivcev in več neodvisnosti za delovanje, ter zaradi želje po delovanju predvsem v dobro skupnosti. Ob tem igra pomembno vlogo tudi njihov odnos do političnih strank, nad katerimi so razočarani in jim ne zaupajo, pri čemer jim nestrankarski način kandidature tako predstavlja tudi potrditev njihove lastne vere v politiko – v pravično politiko, kjer biti ali ne biti član stranke ni pomembno. Glede na povedano bi lahko rekli povsem nasprotno, kot je v svoji raziskavi na primeru Romunije ugotovil Enache (2011, 87), da se zelo redki nestrancarji resnično zavedajo prednosti svojega položaja, saj je namreč očitno, da se slovenski nestrankarski župani prednosti nestrankarstva še kako dobro zavedajo.

Zanimiva in morda nekoliko presenetljiva ugotovitev pa se nanaša na volilni sistem, za katerega so številni avtorji (Lavtar 2007, 35–36; Brezovšek in drugi 2008, 171; Haček in Kukovič 2015, 388–389) prepričani, da pomembno vpliva na možnosti izvolitve nestrankarjev. Tako npr. na slovenskih državnozborskih volitvah nestrankarjem volilni sistem namenja bolj ali manj nične možnosti izvolitve (Kukovič in drugi 2015, 695), medtem ko jim neprimerljivo boljše možnosti za uspeh namenja na lokalnih, še posebej županskih volitvah (Rogelj 2007, 164). Čeprav izsledki opravljene ankete med slovenskimi nestrankarskimi župani kažejo, da se jim zdi nestrankarjem najbolj naklonjen volilni sistem, pa jim hkrati prav slednji ne predstavlja niti motiva za nestrankarski način kandidiranja niti pomembnega razloga za vse uspešnejše nestrankarske županske kandidature. So pa sodelujoči nestrankarji nekoliko bolj kritični do

določil slovenske zakonodajne ureditve lokalnih volitev, ki zadevajo lokacijo in nadzor nad zbiranjem podpisov.

Kot smo zapisali že v teoretičnem delu, so na lokalnih volitvah mnogo bolj kot politična pripadnost pomembni kandidatova osebnost in ugled ter reševanje vsakdanjih težav (Zagorc in Toplak 2006, 96). Takšnega mnenja so tudi aktualni nestranskarji župani, ki svojo naraščajočo uspešnost na slovenskih lokalnih volitvah pripisujejo skupku naslednjih dejavnikov: njihovi osredotočenosti na reševanje lokalnih zadev, njihovi osebnosti, njihovemu poznavanju lokalnih prebivalcev in razmer ter (vse večjemu) nezaupanju s strani volivcev do političnih strank. Čeprav je tekmovanje med nestranskarji in stranskarji kandidati na lokalni ravni bolj naklonjeno nestranskarjem, ker se politične stranke pogosto smatra kot odgovorne za pomanjkanje javnega dobrega in koristi posameznika, kar pravzaprav ustvarja lokalno nišo za nestranskarje (Holtmann 2008, 16), so nestranskarji prepričani, da bodo stranke na lokalni ravni tudi v prihodnje skrbele za svojo prisotnost.

Ker nestranskarstvo primarno zajema odsotnost žiga, podpore in sredstev, ki jih običajno nudi politična stranka, ter hkrati pomeni sledenje lastni politični poti z uporabo lastnih materialnih sredstev, poznanstev in političnih zmožnosti (Enache 2011, 58), so se tudi slovenski župani na svoji nestranskarji poti nekoliko ubadali z ovirami v obliki finančnih in ostalih sredstev, konkurence s strani stranskarjih protikandidatov, izvajanja kampanje ter prepoznavnosti. Vendarle pa je večina slovenskih nestranskarjev dokaj neovirano prehodila (in po njej še stopa) svojo nestranskarjo župansko pot. Prav slednji podatek je verjetno eden od pomembnih dejavnikov, poleg želje po čim bolj neodvisnem delovanju v dobro skupnosti (brez stranskarjih pritiskov) in nestranskarjem precej naklonjene lokalne zakonodajne ureditve, ki vplivajo na to, da bi se prav vsi vprašani nestranskarji župani v primeru ponovne kandidature ponovno odločili ubrati nestranskarjo pot.

5 Zaključek

Uvodoma smo si kot temeljno raziskovalno vprašanje pričujočega magistrskega dela zastavili vprašanje, *zakaj se nestrankarski kandidati odločijo kandidirati na županskih volitvah brez podpore politične stranke*. Izsledki naše opravljene ankete na zastavljeno vprašanje odgovarjajo, da sta temeljna motiva slovenskih nestrankarskih županov za njihovo odločitev, da so na lokalnih volitvah raje kot s podporo kandidirali brez podpore politične stranke, dva: prvega gre iskati v večji osebni kredibilnosti, večjem zaupanju s strani volilnega telesa in večji samostojnosti oz. neodvisnosti pri delovanju; drugega pa v želji po delovanju v korist skupnosti (a ne tudi v korist političnih strank). Pomembno vlogo pri odločitvi nestrankarjev za tak način kandidiranja pa ima tudi njihov ne najboljši odnos do političnih strank, ki so jih razočarale in jim ne zaupajo. Hkrati pa prav v nestrankarskem načinu kandidature vidijo potrditev lastnega zaupanja v pravično politiko, v kateri biti ali ne biti član stranke ni pomembno; oz. povedano z besedami enega od nestrankarjev: »/.../ barva stranke ne šteje, štejejo pa dejanja in kakšen je človek« (Priloga A).

Nestrankarskim kandidatom za župana v Sloveniji je v precejšnji meri naklonjena tudi zakonodajna ureditev, saj je pogoj za vložitev nestrankarske kandidature po Zakonu o lokalnih volitvah (106. člen) zgolj zbrati 2 % podpisov od števila volivcev v občini, ki so glasovali v prvem krogu zadnjih rednih županskih volitev, vendar ne manj kot 15 in ne več kot 2.500. Do nestrankarskih županskih kandidatov je prijazen tudi volilni sistem, ki je v tem primeru dvokrožni absolutni večinski, saj jim omogoča neposredno izvolitev. Nekoliko bolj problematični oz. vsaj vprašljivi z nestrankarskega stališča pa se zdijo čas in lokacija zbiranja podpisov ter nadzor nad veljavnostjo zbranih podpisov, na kar so opozorili tudi aktualni nestrankarski župani.

Ugotovili smo, da na pojav, obstoj in uspešnost nestrankarjev na županskih volitvah vplivajo številni različni, a tudi med seboj povezani dejavniki. Osnovo predstavlja med Slovenci precej prisotno protistrankarsko vzdušje, ki se kaže tudi v precejšnjem nezaupanju ljudi do političnih strank, tudi med nestrankarskimi župani. Na drugi strani izkazujejo Slovenci visoko raven zaupanja do ljudi, ki jih osebno poznajo, in prav županovo poznavanje lokalnih prebivalcev in razmer je eden od ključnih dejavnikov po mnenju slovenskih nestrankarskih županov za vse večjo uspešnost nestrankarskih županskih kandidatov. Hkrati pa je zelo pomembno tudi, da je župan pri svojem delovanju usmerjen na reševanje lokalnih zadev in ne na politični program,

kar je še dodaten razlog za vse večjo uspešnost nestrancarjev. Vendarle pa je treba omeniti še en izjemno relevanten dejavnik obstoja in naraščajoče uspešnosti nestranskih kandidatov za funkcijo župana – to je zadovoljstvo aktualnih nestranskih županov s svojo izbiro nestranskih poti, ki se kaže tudi skozi njihovo odločenost, da bi jo ubrali ponovno. Ponovno pa bi se odločili za nestransko župansko kandidato zato, ker je njihov primarni cilj predvsem delovati v korist lokalne skupnosti brez različnih stranskih pritiskov in usmeritev.

Za nestransko v okviru slovenskih županskih volitev je značilno tudi, da tako število nestranskih kandidatov za funkcijo župana kot število izvoljenih nestranskih županov z vsakimi lokalnimi volitvami vztrajno narašča. Prav tako pa narašča število mandatov posameznih nestranskih županov, saj je med aktualnimi 115 nestrancarji kar 80 takšnih, ki so trenutno v svojem najmanj drugem mandatu. Zanimivo pa je med slovenskimi nestranskimi župani moč opaziti kar nekaj nekdanjih strancarjev – torej tistih, ki so v preteklosti izkusili tudi način kandidiranja ob podpori politične stranke. A navkljub precejšnjemu številu 'recikliranih' nestrancarjev, kot jih je poimenoval Enache (2011, 80), in izjemno nizkemu zaupanju, ki ga slovenski volivci izkazujejo političnim strankam, zaenkrat še ne gre verjeti, kot se strinja tudi večina slovenskih nestranskih županov, da bi bili priča izginotju strank na lokalni ravni oz. na lokalnih volitvah.

Raziskovanje fenomena slovenskih nestranskih županov in s tem tudi pričujoče magistrsko delo naj zaključimo z naslednjimi mislimi. Na lokalni ravni slovenski volilni sistem ponuja možnost nestranskega kandidiranja, ki jo tisti drzni, ki si upajo v boj za župansko funkcijo brez podpore politične stranke, izkoristijo. Kot kažejo rezultati županskih volitev, so slovenski volivci nad nestranskimi kandidati navdušeni, saj mnoge s svojimi glasovi nagradijo z županskim mandatom. V Sloveniji se ne krepi zgolj vloga županov, pač pa tudi prisotnost nestranskih županov, ki bi znala v prihodnosti postati nepredstavljivo dominantna, če se bo trend vse večjega števila izvoljenih nestrancarjev na vsakih naslednjih volitvah župana nadaljeval. Tako slovenska zakonodajna ureditev kot vzdušje med volivci sta nestranskim kandidatom za župana oz. županom v precejšnji meri naklonjena, kar torej kaže tudi v prihodnje na dobre razmere za zmagoviti pohod nestranskih kandidatov na županske funkcije v občinah po vsej Sloveniji. Nekoliko manj verjetno pa se zdi, da bi bili v bližnji prihodnosti lahko priča pojavu nestrancarjev tudi na nacionalni ravni, saj bi bile v prvi vrsti potrebne spremembe zakonodajne ureditve državnoborskih volitev, ki bi nestrancarjem sploh ponudile neke enakopravne možnosti tako kandidiranja kot izvolitve, kot jih imajo politične stranke oz.

njihovi kandidati. Z ozirom na vse slabši odnos slovenskih volivcev do političnih strank in naraščajočo priljubljenost oz. uspešnost nestrancarjev na lokalni ravni bi bilo vsekakor zanimivo videti tudi potencial nestrancarjev na nacionalnih volitvah.

6 Literatura

1. Bäck, Henry. 2006. Does Recruitment Matter? Selecting Path and Role Definition. V *The European Mayor: Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, ur. Henry Bäck, Hubert Heinelt in Annick Magnier, 123–150. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
2. Berry, Richard. 2008. *Independent: The Rise of the Non-Aligned Politician*. Exeter: Imprint Academic. Dostopno prek: https://books.google.si/books?id=KXbZCgAAQBAJ&pg=PT12&dq=mayoral+elections+independent+candidates&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjAmP_K083MAhWC3SwKHQaHB7wQ6AEILDAC#v=onepage&q=mayoral%20elections%20independent%20candidates&f=false (9. maj 2016).
3. Bevir, Mark, ur. 2010. *Encyclopedia of Political Theory*. Dostopno prek: https://books.google.si/books?id=WfFWDAAAQBAJ&pg=PA898&dq=modernization+theory+political&hl=sl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=modernization%20theory%20political&f=false (14. julij 2016).
4. Bibič, Adolf. 1994. Politične stranke kot predmet politične znanosti: nekaj ključnih vidikov stasiologije. V *Stranke in strankarstvo: zbornik referatov*, ur. Igor Lukšič, 1–12. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
5. Boogers, Marcel in Gerrit Voerman. 2010. Independent Local Political Parties in the Netherlands. *Local Government Studies* 36 (1): 75–90.
6. Brezovšek, Marjan. 2002. Volitve in politično predstavništvo. V *Parlamentarne volitve 2000*, ur. Danica Fink-Hafner in Tomaž Boh, 51–69. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. --- 2004. Problem volilne (ne)udeležbe na lokalnih volitvah in volilno ravnanje. V *Lokalna demokracija I: analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec, 36–47. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. --- 2005. *Lokalna demokracija v Republiki Sloveniji: končno poročilo Ciljnega raziskovalnega poročila*. Dostopno prek: http://www.inepa.si/e-participacija.si/files/koncno_porocilo-ldrs-2005.pdf (27. junij 2016).
9. --- 2014. *Local self-government in Slovenia: Theoretical and historical aspects*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Brezovšek, Marjan in Miro Haček. 2004. Značilnosti kandidiranja na lokalni ravni. V *Lokalna demokracija I: analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec, 49–62. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

11. Brezovšek, Marjan, Miro Haček in Milan Zver. 2008. *Organizacija oblasti v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Brezovšek, Marjan in Simona Kukovič. 2012. Demokracija in participacija na lokalni ravni (konceptualni vidiki). V *Lokalna demokracija IV: Aktualni problemi slovenske lokalne samouprave*, ur. Irena Bačlija, 19–37. Dostopno prek: [http://www.lex-localis.info/files/d477cd50-3cd4-46f5-9731-5b840c47255c/634632930580000000_Baclija%20irena%20\(ur.\)_lokalna%20demokracija%20IV_25.1.2012.pdf](http://www.lex-localis.info/files/d477cd50-3cd4-46f5-9731-5b840c47255c/634632930580000000_Baclija%20irena%20(ur.)_lokalna%20demokracija%20IV_25.1.2012.pdf) (3. junij 2016).
13. Bucik Ozebek, Nataša. 2017. *Poslanci zavrnilo institut odpoklica župana*. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042760776/slovenija/poslanci-zavrnilo-institut-odpoklica-zupana> (28. januar 2017).
14. Charlton, Bruce in Peter Andras. 2003. *The Modernization Imperative*. Exeter: Imprint Academic.
15. Center za raziskovanje javnega mnenja. 1995; 2000; 2005; 2010; 2014. *Rezultati raziskave Politbarometer*. Dostopno prek: http://www.cjm.si/?q=PB_rezultati (20. avgust 2016).
16. --- 2010. *Politbarometer 10/2010*. Dostopno prek: http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/file/raziskava_pb/pb_10_10.pdf (20. avgust 2016).
17. Copus, Colin. 2004. *Party politics and local government*. Manchester, New York: Manchester University Press.
18. --- 2006. *Leading the localities: Executive mayors in English local governance*. Manchester, New York: Manchester University Press.
19. Dalton, Russell J. 2006. *Citizenship Norms and Political Participation in America: The Good News Is ... The Bad News Is Wrong*. Dostopno prek: <http://www.socsci.uci.edu/~rdalton/archive/cid2.pdf> (12. julij 2016).
20. Dalton, Russell J. in Hans-Dieter Klingemann. 2007. Citizens and Political Behavior. V *Oxford handbook of political behavior*, ur. Russell J. Dalton in Hans-Dieter Klingemann, 3–26. Oxford, New York: Oxford University Press Inc.
21. Državna volilna komisija. 1998; 2002; 2006; 2010; 2014. *Lokalne volitve*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/volitve/lokalne-volitve> (25. junij 2016).
22. Enache, Ion. 2011. Independents in the Local Politics of Post-Communist Romania. *Romanian Political Science Review* 11 (1): 51–104.
23. Evropska komisija. 2008; 2014. *Eurobarometer Interactive*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Chart/index> (20. avgust 2016).

24. Ferfila, Bogomil, Miro Haček, Marjan Brezovšek in Irena Bačlija. 2010. *Zaključno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu v okviru ciljnega raziskovalnega programa (CPR) 'Konkurenčnost Slovenije 2006–2013'*. Dostopno prek: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-YETWHWWK/b5497275-8798.../PDF (3. julij 2016).
25. Grbeša, Marijana. 2008. Politika osebnosti na Hrvaškem: analiza volilnih kampanj na parlamentarnih volitvah 2003 in 2007. *Teorija in praksa* 45 (6): 788–816.
26. Haček, Miro. 1999. Lokalne volitve v Sloveniji - primerjava 1994-1998. *Teorija in praksa* 36 (2): 218–229.
27. --- 2007. Lokalne volitve – še vedno zgolj drugorazredne volitve? *Lex localis* 5 (1): 31–45.
28. --- 2009. Neodvisni kandidati in neodvisne liste na lokalnih volitvah v obdobju 1994–2006. V *Lokalna demokracija III: Ob petnajsti obletnici ponovne uvedbe lokalne samouprave v Republiki Sloveniji*, ur. Miro Haček, 67–82. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Haček, Miro in Simona Kukovič. 2011. Nestrankarski kandidati in liste na lokalnih volitvah v obdobju 1994–2010. *Teorija in praksa* 48 (2): 376–392.
30. --- 2012. Analiza ponovne izvoljivosti županov v slovenskih občinah. *Teorija in praksa* 49 (4/5): 670-681, 818.
31. Holtmann, Everhard. 2008. Local Lists in Europe. V *Farewell to the Party Model?: Independent Local Lists in East and West Europe*, ur. Marion Reiser in Everhard Holtmann, 11–20. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
32. Huntington, Samuel P. 1966. Political Modernization: America vs. Europe. *World Politics* 18 (3): 378–414.
33. --- 1971. The Change To Change: Modernization, Development, and Politics. *Comparative Politics* 3 (3): 283–322.
34. Karvonen, Lauri. 2010. *The Personalisation of Politics: A Study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press.
35. Kavka Gobbo, Živa, Sebastijan Peterka in Zala Turšič. 2015. *Poročilo raziskave Transparentnost lokalnih volitev 2014 v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.transparency.si/images/publikacije/Transparentnost_lokalnih_volitev_2014.pdf (26. junij 2016).

36. Kjær, Ulrik. 2006. The Mayor's Political Career. V *The European Mayor: Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, ur. Henry Bäck, Hubert Heinelt in Annick Magnier, 75–97. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
37. Kontelj, Martina, Danilo Dolenc in Ida Repovž-Grabnar. 2007. *Lokalne volitve 1994-2006*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-XSJ55XYH> (4. junij 2016).
38. Koprić, Ivan. 2008. Independent Local Lists in Croatia. V *Farewell to the Party Model?: Independent Local Lists in East and West Europe*, ur. Marion Reiser in Everhard Holtmann, 39–61. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
39. Kramberger, Anton in Samo Kropivnik. 1992. Področje proučevanja političnega vodenja. *Teorija in praksa* 29 (7–8): 741–744.
40. Krašovec, Alenka. 2000. *Moč v političnih strankah: odnosi med parlamentarnimi in centralnimi deli političnih strank*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Kukovič, Simona. 2015. *Lokalno politično vodenje: slovenski župani v primerjalni perspektivi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
42. Kukovič, Simona in Marjan Brezovšek. 2015. Od parlamentarizma k prezidencializmu: institucionalni vidiki lokalnega političnega vodenja v Sloveniji. *Teorija in praksa* 52 (1–2): 67–82.
43. Kukovič, Simona, Colin Copus, Miro Haček in Alasdair Blair. 2015. Direct Mayoral Elections in Slovenia and England: Traditions and Trends Compared. *Lex localis* 13 (3): 693–714.
44. Lavtar, Roman. 2007. *Sodelovanje prebivalcev v slovenskih občinah: participacija prebivalcev pri odločanju o javnih zadevah na lokalni ravni v Sloveniji*. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo in javna naročila.
45. --- 2008. Lokalna demokracija v obdobju tranzicije – učinkovitost proti demokraciji? V *Pet minut demokracije: Podoba Slovenije po letu 2004*, ur. Mojca Drčar Murko, Božidar Flajšman, Boris Vezjak in Darko Štrajn, 357–366. Ljubljana: Liberalna akademija.
46. *Lokalne volitve 2014*. 2014. Dostopno prek: http://volitve.gov.si/lv2014/volitve_v_stevilkah.html (29. junij 2016).
47. Lukšič, Igor. 1994. (Ne)strankarstvo na slovenskem. V *Stranke in strankarstvo: zbornik referatov*, ur. Igor Lukšič, 23–32. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
48. Markič, Boštjan. 1993. Državljan in demokracija. *Teorija in praksa* 30 (1–2): 85–91.
49. Marsh, David, Therese O'Toole in Su Jones. 2007. *Young People and Politics in the UK: Apathy or Alienation?* New York: Palgrave Macmillan.

50. McAllister, Ian. 2007. The Personalization of Politics. V *Oxford Handbook of Political Behavior*, ur. Russell J. Dalton in Hans-Dieter Klingemann, 571 – 588. Oxford, New York: Oxford University Press Inc.
51. Ministrstvo za notranje zadeve. 2016. *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o političnih strankah – predlog za obravnavo*. Dostopno prek: <https://e-uprava.gov.si/download/edemokracija/datotekaVsebina/242095?disposition=inline> (12. junij 2016).
52. Pikalo, Jernej. 2010. *Postmaterialna družbena pogodba*. Dostopno prek: <http://www.pogledi.si/druzba/postmaterialna-druzbena-pogodba> (13. julij 2016).
53. Prebilič, Vladimir in Miro Haček. 2012. Nekateri aktualni problemi slovenske lokalne samouprave. V *Lokalna demokracija IV: Aktualni problemi slovenske lokalne samouprave*, ur. Irena Bačlija, 1–18. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo in javna naročila.
54. Przeworski, Adam in Fernando Limongi. 1997. Modernization: Theories and Facts. *World Politics* 49 (2): 155–183.
55. *Register političnih strank*. Dostopno prek: <http://mrrsp.gov.si/rdrubjave/ps/index.faces> (25. junij 2016).
56. Rogelj, Boštjan. 2007. Uspeh nestranskih kandidatov na lokalnih volitvah 2006. *Dela* 27: 163–181.
57. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (1. julij 2016).
58. *Statistični urad Republike Slovenije*. 1998; 2002; 2006; 2010; 2014. Dostopno prek: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Splosno/Splosno.asp> (28. junij 2016).
59. Steyvers, Kristof in Herwig Reynaert. 2006. 'From the Few are Chosen the Few...' On the Social Background of European Mayors. V *The European Mayor: Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*, ur. Henry Bäck, Hubert Heinelt in Annick Magnier, 43–73. Dostopno prek: http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-531-90005-6_3 (27. julij 2016).
60. Tormey, Simon. 2015. *The End of Representative Politics*. Dostopno prek: <https://books.google.si/books?id=c6acCQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=tormey+the+end+of+representative+politics&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjWzvCr49rNAhUJchQKHVrXD4YQ6AEIHDA#v=onepage&q=tormey%20the%20end%20of%20representative%20politics&f=false> (5. julij 2016).

61. Toš, Niko, ur. 2012. *Vrednote v prehodu VI: Slovenija v mednarodnih primerjavah 1992–2011*. Dostopno prek: http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/file/e-dokumenti/SJM_vrednote_v_prehodu_6b.pdf (20. avgust 2016).
62. Vljaj, Stane. 2006. *Lokalna samouprava: teorija in praksa*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
63. Zagorc, Saša in Jurij Toplak. 2006. Kandidiranje na lokalnih volitvah: pomanjkanje demokratičnega občutka v ZLV–F. *Lex localis* 4 (2): 91–109.
64. Zajc, Drago. 1991. Politična modernizacija in oblikovanje opozicijskega pluralizma. *Teorija in praksa* 28 (12): 1524–1531.
65. *Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2)*. Ur. l. RS 94/2007. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO307> (3. junij 2016).
66. *Zakon o lokalnih volitvah (ZLV-UPB3)*. Ur. l. RS 94/2007. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO308> (3. junij 2016).

Priloge

Priloga A: Anketni vprašalnik – sumarnik odgovorov

1. KAKŠNA JE PO VAŠEM MNENJU RAZLIKA MED TERMINOMA 'NEODVISNI' IN 'NESTRANKARSKI' (KANDIDAT)?

18	• Termina sta sopomenki oz. sinonima.
12	• Med terminoma je naslednja razlika:

Prosim, če ustrezen odgovor označite v tabeli z X in v primeru izbora drugega odgovora opredelite razliko.

Razliko med terminoma *neodvisni* in *nestrankarski* (kandidat) so župani pojasnili različno: »Predmetna besedna termina je težko enoznačno artikulirati, predvsem v relacijah »kandidata«, ki nagovarja potencialne volivce, in kako ti razumejo »neodvisnost« (od koga in česa?). Smatram, da javna odgovorna oseba mora prepričati javnost s svojim osebnim, javnim življenjem in z delom v skupnosti in med ljudmi.« »Neodvisni pomeni, da sam pripravljáš predloge in se odločáš, nestrankarski pa, da nisi del veljavnega političnega sistema.« »Nestrankarski pomeni način kandidature, neodvisni pomeni neodvisnost od politike.« »»Neodvisnih« kandidatov v bistvu ni. Vsak človek je na nek način »odvisen« od sorodnikov, prijateljev, znancev, poslovnih partnerjev, političnih zaveznikov itd. S temi ljudmi se dnevno posvetujemo, izmenjujemo mnenja itd. Naše odločitve so na nek način od vsega tega tudi odvisne. Vendar pa bi se moral vsak funkcionar držati načel, da pri izvajanju svoje funkcije deluje skladno s predpisi, nepristransko, transparentno in vedno v javnem interesu. Pri političnih odločitvah imajo gotovo velik vpliv tudi politični somišljeniki, koliko je pa kdo od njih odvisen oz. kolikšen vpliv imajo ti na delovanje funkcionarja, je pa vprašanje, ki je povezano z osebno integriteto funkcionarja. Nekateri so šibkejši in se zanašajo na »navodila« političnih strank, ki pa so v bistvu navodila vodilnih oz. nosilcev moči v političnih strankah, nekateri pa so močnejši in si ne pustijo »pretirano vplivati« s strani nosilcev moči v političnih strankah. Nestrankarski kandidat bi zame pomenilo, da ni član nobene politične stranke, kar seveda ne pomeni že samo po sebi, da je neodvisen oz. da je neodvisen od političnih strank. Od njegove integritete je odvisno, koliko in od koga je »odvisen«.« »Opredelitev je jasna.« »Nestrankarski kandidat je tudi neodvisen, neodvisen kandidat pa ima običajno za sabo zaledje ene ali več strank.« »Termina se sicer enačita, vendar je med njima razlika; neodvisni kandidat je širši pojem, saj nestrankarski lahko tudi izvaja interese neke stranke, vendar ni njen član. Taki primeri v Sloveniji so, ko je nekdo, ki je izstopil iz stranke, nastopil kot nestrankarski kandidat. Težko je tak kandidat tudi neodvisen.« »Bolj pravilna je uporaba nestrankarski zaradi načina kandidiranja (podpisi). Kajti med nami so tudi župani, ki so kandidirali kot nestrankarski zaradi načina kandidature, pa so simpatizerji ali lahko tudi člani političnih strank. V praksi pa je s

pojmom mišljeno: če si neodvisen, ne pripadaš nobeni stranki.« »Jaz uporabljam izraz NEUVRŠČENI (neodvisni ni pravi izraz, ker si vedno odvisen od nečesa).«

N = 30

2. VAŠ MOTIV – ZAKAJ NESTRANKARSKI NAČIN KANDIDIRANJA (NAMESTO STRANKARSKEGA)?

15	Razočaranje, nezadovoljstvo oz. nezaupanje političnim strankam.
19	Želja po delovanju v dobro skupnosti, vendar ne tudi po delovanju v korist političnih strank.
21	Večja (osebna) kredibilnost, več zaupanja s strani volivcev, več samostojnosti oz. neodvisnosti za delovanje.
1	Izkoristiti možnost nestrankskega kandidiranja, ki jo ponuja oz. omogoča volilni sistem na lokalni ravni.
6	Ponuditi volivcem željeno alternativo volilne izbire.
0	Slediti in ugoditi aktualnim trendom, vendar hkrati ohraniti določena ideološka (strankarska) načela.
15	Potrditve lastnega zaupanja v politiko v smislu, da v pravični politiki ni pomembno, ali si član politične stranke ali ne.
1	Drugo:

Prosim, če izberete enega ali več ustreznih odgovorov in ga/jih označite v tabeli z X. Če med naštetimi možnostmi po Vašem mnenju ni ustreznega odgovora, ga lahko sami navedete pod 'drugo'.

N = 35

3. ČEMU PRIPISUJETE VSE VEČJO USPEŠNOST NESTRANKARSKIH KANDIDATOV NA ŽUPANSKIH VOLITVAH?

4	Slaba organiziranost političnih strank na lokalni ravni.
5	Volilni sistem, ki omogoča neposredno izvolitev župana.
21	(Vse večje) nezaupanje volivcev v politične stranke.
20	Osebnost župana, poznavanje lokalnih prebivalcev in razmer.
26	Osredotočenost župana na reševanje lokalnih zadev (in ne na politični program).
3	Drugo:

Prosim, če izberete enega ali več ustreznih odgovorov in ga/jih označite v tabeli z X. Pod 'drugo' lahko navedete katerikoli drug razlog, ki se Vam zdi (naj)bolj primeren.

N = 36

4. ALI GRE PRIČAKOVATI, DA V PRIHODNJE POLITIČNIM STRANKAM NA LOKALNI RAVNI NE BO VEČ MESTO?

5 DA

30 NE

Prosim, če ustrezen odgovor označite z X.

N = 35

5. ALI STE NA SVOJI NESTRANKARSKI POTI NALETALI NA KATERO IZMED SPODAJ NAVEDENIH OVIR?

	0	1	2	3	4	5
Podpora pri vložitvi kandidature	25	4	0	1	1	1
Finančna sredstva	9	7	4	8	2	3
Ostala sredstva	14	8	4	2	0	2
Institucionalni mehanizmi (pogoji za vložitev kandidature ipd.)	17	12	1	1	1	0
Izvajanje kampanje in prepoznavnost	15	9	4	3	2	0
Konkurenca s strani (strankarskih) protikandidatov	12	5	5	4	6	1
Drugo:	3	1	0	0	0	0

Prosim, če v tabeli pri vsaki od navedenih možnih ovir ustrezno označite Vaš odgovor z X, pri čemer vrednost 0 pomeni najmanj oz. 'na to oviro nisem naletel/-a' in vrednost 5 največ oz. 's tem sem imel/-a zelo velike težave'. Če bi želeli kakšno oviro, s katero ste se srečali na svoji nestrankarski poti, dodatno navesti, jo lahko zapišete v tabelo pod 'drugo'.

N = 35

6. ALI SE VAM ZDI, DA JE ZAKONODAJNA UREDITEV LOKALNIH VOLITEV NAKLONJENA NESTRANKARSKIM KANDIDATURAM ZA MESTO ŽUPANA GLEDE NA:

• čas zbiranja zahtevanih podpisov

20 DA 13 NE

• lokacijo zbiranja podpisov in nadzor nad njihovo veljavnostjo

16 DA 19 NE

• izraženo zahtevano število podpisov

22 DA 11 NE

• volilni sistem

23 DA 10 NE

Prosim, če pred ustrezen odgovor v prazno polje vstavite X.

N = 35

7. ALI BI SE V PRIMERU PONOVNE ŽUPANSKE KANDIDATURE PONOVNO ODLOČILI ZA NESTRANKARSKO POT? ZAKAJ?

34 DA

0 NE

Prosim, če ustrezen odgovor označite z X in svojo odločitev na spodnji črti (na kratko) obrazložite.

Obrazložitve županov so naslednje: »Pripadnost stranki na lokalnih volitvah ni pomembna, pomembna je osebnost ter kandidatove lastnosti oz. vrednote.« »Politične stranke zastopajo parcialne interese namesto dela v dobro. Zato menim, da če je župan nestrankarski, je bolj usmerjen v dobro skupnosti. Glede na dejstvo, da nezaupanje v politične stranke narašča, tesna povezanost s strankami, kandidatu bolj škoduje kot koristi.« »Neodvisnost (nevezanost na strankarske odločitve in interese na regionalni in državni ravni) pri odločanju je nujna za uspešno delovanje občine.« »Vedno samo nestrankarsko, ker si s strankami in z njihovimi pomembneži nimaš kaj pomagati pri razvoju kraja.« »Strankarska politika ne gleda vedno nujno na korist vseh, pač pa se velikokrat omeji na koristi pripadnikov določene politične stranke. Tako lahko postanejo važne občinske javne zadeve talec določenih političnih, še večkrat pa drugih (poslovnih itd.) skupin. Je pa tudi tako, da če kandidat kandidira s podporo političnih strank, ki imajo visoko priljubljenost, mu to lahko za izvolitev koristi, če pa imajo stranke majhno priljubljenost ali so celo osovražene, pa to kandidatu pri izvolitvi škodi.« »Ker mora župan izvajati politiko, ne pa strankarsko biti naklonjen svojim volivcem.« »Zaradi tega, ker delam kot župan v dobro ljudi brez pritiska.« »Župan rešuje in kroji življenje na lokalnem področju, katerega mora dobro poznati. Predvsem mora delati povezovalno za skupne interese levih in desnih. Problem strank je v tem, da obdelujejo svoj »vrtiček«, naj si bo lev ali desen. Občani so se naveličali zdrah in različnih trditev o naši polpretekli zgodovini, s katero se prenaša nemir v mlajše generacije. Neodvisni delujemo v prid razvoja kraja ne glede na svetovnonazorske politične poglede. Vsi rabimo zdravo okolje in pitno vodo. Zgledno urejene ceste, parke, kolesarske poti. Delovanje društev skozi to skrb za zdravje občanov. Vrtci, osnovne šole morajo biti v dobri kondiciji v zadovoljstvo otrok, staršev in zaposlenih. Zelena delovna mesta imajo prioriteto, skozi to večja socialna varnost in zadovoljstvo občanov. Na kratko, župan mora biti od »vseh« 24 ur na dan na razpolago.« »V majhni občini, kot je naša, se vsi poznamo med sabo. Zato barva stranke ne šteje, štejejo pa dejanja in kakšen je človek.« »Nočem biti odvisen od kogarkoli.« »Nisem član nobene politične stranke.« »Neodvisnost od aktualne politike stranke.« »Lažja komunikacija z vsemi občankami in občani; večja samostojnost odločanja in delovanja.« »Ker sem na tak način kandidiral do sedaj.« »Dokončati začete projekte in upoštevati najboljše predloge ljudi.« »Stranke še vedno ne izpolnjujejo pričakovanj večine prebivalcev Slovenije, pač pa so pretežno orodje v rokah elit (domačih in tujih).« »Župan sem peti mandat. Menim, da sem bil pri svojem delu uspešen in kredibilen. V izrazito deprivilegiranim okolju sem v svoje delo (čeprav funkcijo opravljam neprofesionalno)

vložil nadpovprečno časa in energije in delal tudi stvari, ki jih drugod dela uprava. Vse to sem delal zato, ker sem tu doma, ker tu živim od rojstva, ker sem ponosen na svoj kraj. Naj se sliši še tako patetično, delal sem za ljudi, če so to opazili ali ne, in vsega tega res ne želim podariti neki politični stranki, da se bo hvalila z mojim delom.« Nekateri pa so svojo obrazložitev enačili z odgovori pri vprašanju št. 2⁶⁸.

N = 34

Najlepša HVALA za izkazano dobro voljo in sodelovanje!

⁶⁸ To so: »Želja po delovanju v dobro skupnosti, ne pa tudi v korist političnih strank. Ponuditi volivcem željeno alternativo volilne izbire. Potrditev lastnega zaupanja v politiko v smislu, da v pravični politiki ni pomembno ali si član politične stranke ali ne. Večja (osebna) kredibilnost, več zaupanja volivcev, več samostojnosti oz. neodvisnosti za delovanje. Izkoristiti možnost nestranskarskega kandidiranja, ki jo ponuja oz. omogoča volilni sistem na lokalni ravni. Razočaranje, nezadovoljstvo oz. nezaupanje političnim strankam.«